Demokrasie en leerderraadsverkiesings by openbare skole: 'n Onderwysregtelike perspektief

AM Britz

orcid.org/0000-0000-6112-2720

Verhandeling voorgelê ter nakoming vir die graad *Magister Educationis in Onderwysreg* aan die Noordwes-Universiteit

Studieleier: Prof MH Smit

Mede-studieleier: Dr C Eloff

Gradeplegtigheid: Oktober 2019

Studentenommer: 20344422

VERKLARING

Ek, die ondergetekende, verklaar hiermee dat die werk vervat in hierdie verhandeling, my eie oorspronklike werk is en dat ek dit nie voorheen, in geheel of gedeeltelik, by enige universiteit ingedien het vir 'n graad nie.

Handtekening

Datum

22 Maart 2019

Kopiereg©2019 Noordwes-Universiteit (Potchefstroomkampus)

Alle regte voorbehou

DANKBETUIGINGS

Dankie Here vir U troue liefde, genade, krag en deursettingsvermoë.

Juich voor de HEERE, heel de aarde – Psalmen 100:1

Ek betuig my opregte dank aan die volgende persone en instansies:

- My promotor en mentor, prof. Marius Smit, vir eindelose geduld, vir kundige leiding, aansporing, deeglikheid en insig.
- My mede-promotor, dr. Cecile Eloff, vir vroulike intuïsie en liefdevolle, bekwame leiding en aansporing.
- Me. Wilma Breytenbach en prof. Suria Ellis van die Statistiese Konsultasiediens van die Noordwes-Universiteit, Potchefstroom, vir die verwerking, hulp, geduld en advies ten opsigte van die data.
- Mnre. Kirchner van Deventer en Jonathan Nyebeleza, vir hulp en ondersteuning met betrekking tot die opspoor van relevante bronne.
- Me. Isabel Claassen vir die noukeurige taalversorging en basiese tegniese versorging van die skripsie.
- Mnr. Oupa Koapeng en me. Edwina Mabambe van die Departement van Onderwys – Gauteng, vir toestemming om die navorsing te kon uitvoer.
- Die hoof en personeel van my skool vir die goedkeuring van studieverlof, asook liefde en ondersteuning.
- Die NWU vir finansiële ondersteuning in die uitvoer van die studie.
- Die skoolhoofde, opvoeders en leerders van openbare skole in Gauteng-Wes wat deel uitgemaak het van die studiepopulasie en bereid was om die elektroniese vraelyste te voltooi.
- My familie – hoe waardeer ek julle nie …
- My ouers, Hennie en Marie Lubbe, vir julle aansporing, liefde en geloof in my vermoë.
- My eggenoot, Wiekus. Jou oor, raad, eindelose geduld, ure se gesprekvoering oor die studie en liefde het my deurgedra.

Vir Marizanne – Mamma se 'sunshine girl'

OPSOMMING

Demokrasie en leerderraadverkiesings by openbare skole: ’n onderwysregtelike perspektief

Sleutelwoorde: *demokrasie, onderwysreg, leerderraadsverkiesings, fundamentele regte, openbare skole*

Die navorser het waargeneem dat, ten spyte van wetgewing en regsbeginsels, sekere prosesse tydens die leerderraadsverkiesings nie volgens die beginsels van deursigtigheid, deelname en verantwoordbaarheid plaasvind nie. ’n Navorsingsbehoefte is geïdentifiseer om die leemtes wat waargeneem is, aan te spreek en te vul.

Die probleemvraag wat in hierdie studie ondersoek is, was: In watter mate vind leerderraadsverkiesings demokraties plaas, met spesifieke verwysing na onderwysregtelike beginsels?

Die navorser het gepoog om die oorkoepelende navorsingsvraag te beantwoord aan die hand van die volgende sekondêre navorsingsvrae wat vir die studie gestel is: (1) Wat is die regsdeterminante en regsteorie ten opsigte van demokratiese leerderraadsverkiesings? (2) Wat is opvoeders en leerders se kennis en opinies aangaande demokratiese leerderraadsverkiesings? (3) In watter mate vind leerderraadsverkiesingsprosesse demokraties by skole plaas?

In die empiriese ondersoek is gebruik gemaak van die kwantitatiewe navorsingsontwerp in die vorm van opnamenavorsing. Elektroniese vraelyste, gebaseer op die literatuurstudie, is gebruik as meetinstrument of data-insamelingsinstrument. Die instrument se geldigheid en betroubaarheid is bepaal. Die ingesamelde data is geanaliseer deur gebruik te maak van statistiese ontledingstegnieke soos frekwensie-ontledings, t-toetse en ANOVA’s. Tydens die bespreking van die resultate is gebruik gemaak van beskrywende en vergelykende statistiek. Die resultate is ook so volledig moontlik bespreek in ’n poging om bevindings te maak wat die navorsingsvrae beantwoord.

Bevindings het onder andere met die volgende temas verband gehou:

- Deelname – slegs geselekteerde leerdergroepe neem aan die leerderraadsverkiesingsproses deel en geniet stemreg.

- Kennisgewing van leerderraadsverkiesing – die stemgeregtigdes word slegs ’n dag voor die verkiesing van die voorgenome leerderraadverkiesing in kennis gestel.
- Veldtogvoering en stemwerwing -kandidate kry geen geleentheid om hulself tydens die nominasieproses bekend te stel nie.
- Aanwending van leerders in spesifieke portefeuljes – volgens die helfte van die respondente word die leerderraadslede byna nooit in spesifieke portefeuljes na hul verkiesing aangewend nie.
- Die stemproses – byna die helfte van die respondente was van mening dat die skoolhoof, die leerderraadvoog en opvoeders ’n beslissende of meerderheidstem moet hê.
- Gebrekkige kennis aangaande wetgewing en beleide – die resultate het daarop gedui dat die respondente oor min kennis van die provinsiale verkiesingsriglyne en die SA Skolewet se bepalings aangaande leerderraadverkiesings beskik.
- Beïnvloeding van stemgeregtigde leerders – die leerderkomponent van die stemgeregtigdes was sterk daarvan oortuig dat beïnvloeding tydens die proses plaasvind.
- Kiesersopleiding – volgens tweederdes van die respondente geen kiesersopleiding het voor die verkiesingsproses plaasgevind nie.

Die navorser het die volgende aanbeveling gemaak ten einde die studiebevindings, skending van regte en ondemokratiese gebruike aan te spreek:

- Daar moet ’n nasionale beleid geskryf word om ’n demokratiese leerderraadverkiesingsproses te verseker, aangesien leerderraadsverkiesings van skool tot skool en streek tot streek verskil.

SUMMARY

Democracy and student council elections at public schools: an educational law perspective

Keywords: *democracy, education law, student council elections, fundamental rights, public schools*

The researcher observed that, despite legislation and legal principles, certain processes during the student council elections do not adhere to the principles of transparency, participation and accountability. A research need was identified to address and observe the gaps that have been observed.

The research question investigated in this study was: To what extent do student council elections take place democratically, with specific reference to educational law principles?

The researcher attempted to answer the overall research question based on the following secondary research questions set for the study: (1) What are the legal determinants and legal theory with regard to democratic student council elections? (2) What are educators' and learners' knowledge of and opinions on democratic student council elections? (3) To what extent do student council election processes take place democratically at schools?

The empirical study used a quantitative research design in the form of survey research. Electronic questionnaires, based on the literature study, were used as a measuring instrument or data collection tool. The validity and reliability of the instrument were determined. The collected data was analysed by means of statistical analysis techniques that included frequency analyses, T-tests and ANOVAs. Descriptive and comparative statistics were used during the discussion of the results. The results were also discussed as fully as possible in an effort to make findings that would answer the research questions.

The findings of the study were related to the following themes:

- Participation – only selected learner groups participate in the student council election process and enjoy voting rights.
- Student Council Election Notice – voters are informed of the proposed student council election only a day prior to the election.

- Campaigning and voting – candidates are not given an opportunity to introduce themselves during the nomination process.
- Applying learners in specific portfolios – according to 50% of the respondents, student council members are almost never used in specific portfolios following the elections.
- The voting process – almost half of the respondents believed that the principal, the student council guardian and educators should have a deciding or majority vote.
- Lack of knowledge about legislation and policies – the results indicated that the respondents have little or no knowledge of the provincial election guidelines or the provisions of the SA Schools Act regarding student council elections.
- Influencing of the learners who are entitled to vote – the learner component of the voters was strongly convinced that influencing takes place during the election process.

  Voter training – two-thirds of the respondents indicated that no voter training took place prior to the election process.

The researcher made the following recommendation to address the findings of this study, the violation of rights and undemocratic practices:

- National policy must be written to ensure a democratic student council election process, as student council elections differ from school to school and from one region to the next.

VERKLARING ii
DANKBETUIGINGS iii
OPSOMMING iv
SUMMARY vi
INHOUDSOPGAWE viii
LYS VAN TABELLE xii
LYS VAN FIGURE xiv
HOOFSTUK 1 1
1. KONSEPTUALISERING EN PROBLEEMSTELLING 1
1.1 Inleiding 1
1.2 Probleemstelling 1
1.3 Teoretiese raamwerk 4
1.3.1 Algemeenheid 4
1.3.2 Outonomie 5
1.3.3 Magsneutraliteit 5
1.3.4 Ideale rolverantwoordelikheid 5
1.4 Sleutelterme en -konsepte 5
1.4.1 Demokrasie 5
1.4.2 Onderwysreg 6
1.4.3 Leerderraadsverkiesings 7
1.4.4 Fundamentele regte 7
1.5 Literatuuroorsig 7
1.6 Navorsingsvrae 8
1.7 Navorsingsdoelwitte 8
Navorsingsontwerp en -metodologie 9
1.8.1 Literatuurstudie 9
1.8.2 Navorsingsparadigma 9
1.8.3 Empiriese ondersoek 10
1.8 Etiese aspekte 13
1.9 Bydrae van die studie 14
1.10 Tydraamwerk 15
1.11 Uiteensetting van opvolgende hoofstukke 15
HOOFSTUK 2 16
2. DEMOKRASIE: KONSEPTE, BEGINSELS EN TEORIEË 16
2.1 Inleiding 16
2.2 Agtergrond en historiese ontwikkeling van demokrasie 16

2.2.1 Direkte demokrasie 17
2.2.2 Liberale demokrasie 18
2.2.3 Republikeinse demokrasie 19
2.2.4 Sosiale demokrasie 20
2.2.5 Elitistiese demokrasie 21
2.2.6 Afrika-demokrasie 23
2.2.7 Deelnemende demokrasie 24
2.2.8 Oorlegplegende demokrasie 26
2.3 Die potensiaal van deelnemende en oorlegplegende demokrasie binne 'n onderwyskonteks 29
2.3.1 Desentralisasie van die onderwys en die beginsels van demokratisering 31
2.4 Die demokratiese eienskappe van die onderwys regsvoorskrifte 35
2.4.1 Verteenwoordigende demokrasie in skole 35
2.4.2 Verkiesingsriglyne van beheerliggame en afwyking van riglyne 36
2.5 Demokrasie en leerderraadsverkiesings 37
2.5.1 Tyd en kennisgewing 38
2.5.2 Kiesersopleiding 38
2.5.3 Nominasie van kandidate 39
2.5.4 Bemarkingsveldtogte 40
2.5.5 Stemprosedure 41
2.5.6 Stemtelling en uitslae 42
2.6 Samevatting 42
HOOFSTUK 3 44
3. EMPIRIESE NAVORSINGSONTWERP EN -METODOLOGIE 44
3.1 Inleiding 44
3.2 Navorsingsbenadering 44
3.2.1 Navorsingsontwerpe 45
3.2.2 Paradigmas 47
3.3 Die kwantitatiewe navorsingsontwerp 49
3.3.1 Eksperimentele metode 50
3.3.2 Nie-eksperimentele ontwerpe 52
3.4 Konsepte van die kwantitatiewe navorsingstudie 53
3.4.1 Populasie en steekproef 53
3.4.2 Data-insameling 54
3.4.3 Geldigheid 61
3.4.5 Dataontleding 62
3.4.6 Samevatting 63
HOOFSTUK 4 64

4. DATAONTLEDING 64
4**.1 Inleiding** 64
4.2 Beskrywende statistiek 64
4.3 Biografiese en demografiese inligting rakende die respondente 65
4.4 Variansie-ontleding van die kennis en begrip van respondente 72
4.4.1 Kaiser-Meyer-Olkin en Bartlett toets van Afdeling B: Kennis en begrip van respondente 75
4.4.2 Variansies van Afdeling B: Kennis en begrip van respondente 76
4.4.3 Patroonmatriks van Afdeling B: Kennis en begrip van respondente 76
4.5 Variansie-ontleding van die opinies van respondente oor die aard van die leerderraadverkiesingsproses 78
4.5.1 KMO en Bartlett se toets – Afdeling C: Opinies van respondente oor die aard van die leerderraadverkiesingsproses 80
4.5.2 Variansie van Afdeling C: Opinies van respondente oor die aard van die leerderraadverkiesingsproses 81
4.5.3 Patroonmatriks van Afdeling C: Opinies van respondente oor die aard van die leerderraadverkiesingsproses 81
4.6 Variansieontleding van respondente se opinie oor Afdeling D – die frekwensie van bevindings ten opsigte van die leerderraadverkiesingsproses 84
4.6.1 KMO en Bartlett se toets – Afdeling D: Opinies van respondente oor die frekwensie van bevindings ten opsigte van leerderraadverkiesings 88
4.6.2 Variansie – Afdeling D: Opinie van respondente oor die frekwensie van bevindings ten opsigte van die leerderraadverkiesingsproses 89
4.6.3 Patroonmatriks – Afdeling D: Opinies van respondente oor die frekwensie van bevindings ten opsigte van die leerderraadverkiesingsproses 89
4.7 Betroubaarheid en faktorgemiddeldes 91
4.8 Vergelyking van die biografiese gegewens 93
4.8.1 Korrelasies met ordinale biografiese data 93
4.8.2 Konsepte 96
4.8.3 Resultate van die t-toets met effekgrootte 97
4.8.4 Resultate van die Anova-toets met effekgrootte 107
4.9 Korrelasie 126
4.10 Samevatting 128
HOOFSTUK 5 129
5. BEVINDINGS, AANBEVELINGS EN GEVOLGTREKKINGS 129
5.1 Inleiding 129
5.2 Oorsig van vorige hoofstukke 129
5.3 Bevindings 131

5.3.1 Bevinding 1: Deelname aan die leerderraadverkiesingsproses: Leerderkomponent 132
5.3.2 Bevinding 2: Deelname aan die leerderraadverkiesingsproses: Opvoederkomponent 139
5.3.3 Bevinding 3: Kennis oor regsdeterminante en regsteorie 140
5.3.4 Bevinding 4: Beïnvloeding 142
5.3.5 Bevinding 5: Kiesersopleiding 142
5.4 Aanbevelings 145
5.4.1 Aanbevelings op nasionale vlak 145
5.4.2 Aanbevelings op provinsiale vlak 149
5.4.3 Aanbevelings op skoolvlak 149
5.5 Beperkings 150
5.5.1 Beïnvloeding 150
5.5.2 Afrika-demokrasie en ‘Afrikataliges’ 150
5.6 Gevolgtrekking 151
BRONNELYS 153
BYLAAG A: Etieksertifikaat 163
BYLAAG B: Statistiese konsultasiediens 164
BYLAAG C: Ingeligte toestemmingsbrief 165
BYLAAG D: Toestemming van departement van onderwys 169
BYLAAG E: Toestemmingsbrief van prinsipaal 171
BYLAAG F: Brief van goedertrou aan beheerliggaam 172
BYLAAG G: Meetinstrument 173
BYLAAG H: Verklaring deur taalkonsultant 193

LYS VAN TABELLE

Tabel 4.1: Biografiese en demografiese inligting van respondente.....64

Tabel 4.2: Kennis en begrip van respondente.....72

Tabel 4.2(a): KMO en Bartlett toets.....75

Tabel 4.2(b): Variansie.....75

Tabel 4.2(c): Patroonmatriks.....76

Tabel 4.3: Opinie van respondente oor aard van leerderraadverkiesingsproses.....77

Tabel 4.3(a): KMO en Bartlett se toets.....79

Tabel 4.3(b): Variansie.....80

Tabel 4.3(c): Patroonmatriks.....81

Tabel 4.4: Opinie van respondente oor die frekwensie van leerderraadverkiesingsproses.....83

Tabel 4.4(a): KMO en Bartlett se toets.....87

Tabel 4.4(b): Variansie.....88

Tabel 4.4(c): Patroonmatriks.....88

Tabel 4.5: Betroubaarheid.....91

Tabel 4.6: Korrelasies van Afdeling A.....93

Tabel 4.7: Die t-toets sowel as die effekgrootteverskille ten opsigte van manlike en vroulike respondente.....97

Tabel 4.8: Die t-toets sowel as die effekgroottes ten opsigte van respondente se huistaal.....99

Tabel 4.9: Die t-toets sowel as die effekgrootte ten opsigte van die tipe skool waar respondente betrokke is.....102

Tabel 4.10: Die t-toets sowel as die effekgrootte ten opsigte van die keuse tussen leerderraadslede wat op die beheerliggaam dien en geen lede wat op die beheerliggaam dien nie.....104

Tabel 4.11: Anova-toets met die effekgrootte van kennis van leerders en opvoeders van die onderskeie posvlakke.....107

Tabel 4.12: Anova-toets met die effekgrootte tussen die kategorieë onderwyservaring.....112

Tabel 4.13: Anova-toets met die effekgrootte tussen die onderskeie bekendstellingsgeleenthede van moontlike kandidate.....119

Tabel 4.14: Anova-toets met die effekgrootte tussen die diskwalifisering-kategorieë van moontlike kandidate.....123

Tabel 4.15: Korrelasie koëffisiënt van faktor-vergelykings.....125

Tabel 5.1: Algemene pligtestaat van ’n leerderraad.....133

Tabel 5.2: Funksies vir verskillende leerderraadportefeuljes.....135

LYS VAN FIGURE

Figuur 1: Leer van deelname.....24

DEMOKRASIE EN LEERDERRAADSVERKIESINGS BY OPENBARE SKOLE:
'n ONDERWYSREGTELIKE PERSPEKTIEF

HOOFSTUK 1

"Die ervaring van demokrasie is soos die ervaring van die lewe self wat altyd verander, oneindig in sy verskeidenheid, soms onstuimig en al hoe meer waardevol omdat dit deur teëspoed getoets word."

– Jimmy Carter

1. KONSEPTUALISERING EN PROBLEEMSTELLING

1.1 Inleiding

Die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika (SA, 1996a)[1] en onderwyswetgewing speel 'n bepalende rol in leerderraadsverkiesings. Dit bepaal dat daar transformasie en demokrasie in die onderwysstelsel met betrekking tot menswaardigheid, gelykheid, menseregte en vryheid moet wees (SA, 1996a; Smit, 2011:54). Op sy beurt reël die Suid-Afrikaanse Skolewet (S-A, 1996b) die toegang, gehalte en demokratiese bestuur van die skoolstelsel (Smit, 2011:55). Ingevolge artikel 11 van die SA Skolewet (S-A, 1996b), is dit verpligtend dat daar jaarliks in openbare skole waar graad 8 en ouer leerders geakkommodeer word, 'n verteenwoordigende leerderraad[2] verkies word. Hierdie raad dien as die enigste wettige leerderverteenwoordigingsliggaam in skole.

1.2 Probleemstelling

Ten spyte van al die wetgewing en regsbeginsels wat die demokrasie in Suid-Afrika ten grondslag lê, is daar bevind dat leerderrade by 'n beduidende aantal openbare skole nie geheel en al demokraties verkies word nie (De Bruin, 2006:1). Sekere prosesse tydens die verkiesingsaksie geskied demokraties, maar gedeeltes van die verkiesingsprosedure voldoen nie aan die beginsels van deursigtigheid, deelname en verantwoordbaarheid nie (De Bruin, 2006:1).

[1] M.Ed kandidaat onderskei tussen die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika (SA) en die Suid-Afrikaanse Skolewet (S-A) omdat die twee wetgewings in dieselfde jaar gepubliseer is.

[2] Leerderraad is 'n oorkoepelende begrip wat verwys na die verteenwoordigende leerderraad, leerlingraad en prefekte.

Die jaarlikse leerderraadsverkiesings geskied gewoonlik onder leiding van die skoolbestuur. Alle aksies en programme wat hiermee gepaardgaan, vorm deel van die verantwoordelikhede van ’n lid van die skoolbestuur, naamlik die adjunkhoof (DBO, 2001, art. 4.4 (v)). Volgens die Personeeladministrasiemaatreëls (PAM) is dit die taak van die adjunkhoof om as raadgewer vir en toesighouer oor die leerderraad op te tree (DBO, 2001, art. 4.4 (v)).

Beplanning van die verkiesingsproses verskil soms van skool tot skool, aangesien daar geen nasionaal-voorgeskrewe riglyne bestaan nie. Sekere onderwysdepartemente – soos die Wes-Kaapse Onderwysdepartement – beveel aan dat skole se verkiesingskomitees hul eie verkiesingsriglyne en -proses beskryf. Hierdie riglyne moet daarop gemik wees om leerders aan te moedig om aan die verkiesingsproses deel te neem en hulle met betrekking tot hul keuse van leiers te ondersteun. Die verkiesingsriglyne moet ook kriteria vervat waarin die kenmerke van ’n geskikte leerlingleier beskryf word (WKDO, 2012). Hierdie benadering belemmer egter die beginsel van algemeenheid waar alle provinsies en skole dieselfde riglyne volg vir die leerderraadverkiesingsproses.

Die gebrek aan behoorlike opleiding van verkiesingsbeamptes lei dikwels daartoe dat elke beampte die proses na goeddunke interpreteer en uitvoer, en soms essensiële demokratiese beginsels ignoreer. Smit (2011:358) verduidelik dat die afwesigheid van duidelike riglyne en metingsinstrumente wat die leerderraadsverkiesings reguleer daartoe lei dat leerderraadsverkiesings gebuk gaan onder onreëlmatighede of ondemokratiese praktyke. Voorvalle vind van tyd tot tyd plaas waarin die verkiesingskomitee prosedurele foute tydens die skool se leerderraadsverkiesing maak (De Bruin, 2006:1).

Nie alle leerlinge van die skool word by die verkiesingsproses betrek nie. ’n Skool is egter ’n demokratiese instelling en leerders behoort toegelaat te word om deel te neem aan daardie besluitnemingsprosesse wat op hul spesifieke ouderdomsgroep van toepassing is. Een van hierdie besluitnemingsprosesse behels die verkiesing van leerderraadslede (Smit, 2012:362). Daar blyk ’n leemte te wees in die werkswyses aangaande leerderraadverkiesings by skole aangesien die oorlegplegende demokratiese beginsels nie altyd toegepas word nie.

Die Gautengse Departement van Basiese Onderwys beveel aan dat die nominasieproses begin deur klasverteenwoordigers te kies in elke klas, van graad 8 tot graad 11. Wanneer die klasverteenwoordigers na afloop van ’n stemproses aangewys is, mag slegs die klasverteenwoordigers genomineer word om as lede van die Verteenwoordigende Leerderraad verkies te word (DBO, 2008:67). Sodoende bestaan die leerderraad uit leerders van graad 8 tot graad 11. Die demokratiese beginsel van outonome stemreg aan alle stemgeregtigdes word dus deur die voorgestelde nominasieproses of praktyk geïgnoreer.

Volgens Smit (2010:359) het skole ’n groot verantwoordelikheid en plig om te sorg dat die toepaslike leer en onderrig oor demokrasie en die onderwysproses aan leerders gegee word. Hierdie onderrig moet deel vorm van onderwys en moet plaasvind alvorens die verkiesingsproses begin. Indien daar geen geleentheid gebied word waartydens ordelike verkiesingsveldtogte en debatte vir bekendstelling van die kandidate gehou word nie, kan dit tot grootskaalse ongeërgdheid oor die verkiesingsproses lei (Smit, 2010:359). Verteenwoordigende demokrasie, soos met skole se verkiesingsprosesse, moet toepaslik en afgerond geïmplementeer word (Smit, 2012:360). Tydens ’n verkiesingsproses behoort die stemgeregtigdes die geleentheid te kry om genoegsame inligting oor die bekwaamhede, ervaring en bevoegdhede van die kandidate te bekom, alvorens daar tot die stemproses oorgegaan kan word (Smit, 2010:365).

Om doeltreffend deel te neem aan die demokratiese proses, behoort leerders as deel van hul skoolonderrig met die kennis, vaardighede en waardes toegerus te word wat nodig is om hul demokratiese regte te beoefen, en hulle behoort reeds op skoolvlak aan die verkiesingsproses blootgestel te word (Whitty & Wisby, 2007:46-51). Leerders het die reg om aan die verkiesingsproses deel te neem sonder dat hul privaatheid bedreig word; hulle mag dus self kies vir watter kandidaat hulle wil stem, sonder dat daar onbehoorlike beïnvloeding of intimidasie plaasvind (SA, 1996).

Volgens Salzwedel (2010:1) ondervind skole probleme om leerders te ondersteun om die kandidate wat oor die beste leierseienskappe beskik, op die leerderrade verkies te kry. Leerders is geneig om gewilde mede-leerders as leiers te verkies en nie noodwendig daardie leerders wat oor die beste leierseienskappe beskik nie (Salzwedel, 2010:1). Carr (2005:12) glo dat die demokrasie bevorder sal word

wanneer leerders verteenwoordiging op skoolbestuur het en hy beveel aan dat skole beleide oor demokratiese deelname behoort te ontwikkel.

Uit die bogenoemde is dit duidelik dat daar leemtes by skole bestaan oor die toepassing van demokratiese beginsels tydens die verkiesing van leerderrade. Derhalwe het die navorser besluit om die oorsake en wetenskaplike begronding van hierdie leemtes na te vors.

1.3 Teoretiese raamwerk

Die teoretiese raamwerk van die huidige navorsing is gebaseer op Habermas (1987) se teorieë van Kommunikatiewe Aksie en Oorlegplegende Demokrasie. Eersgenoemde teorie ("Communicative Action") behels dat sosiale integrasie en solidariteit verbeter, kulturele kennis oorgedra word en persone se identiteit gevorm word deur kommunikasie wat gebaseer is op beginsels van etiese diskoers (Habermas, 1987:120-131, 140). Sy teorie van Oorlegplegende Demokrasie ("Deliberative Democracy") vul die teorie van Kommunikatiewe Aksie aan en hy argumenteer dat landsburgers of belanghebbers verskeie formele en informele forums moet benut om oorleg te pleeg en te kommunikeer om sodoende gesamentlik te besluit oor sake van gemeenskaplike belang (Habermas, 1996:278-315). Hayward (2012:122) beklemtoon dat demokrasie in die onderwys versterk word wanneer kwaliteit besluitneming voortspruit uit die feit dat daar na uiteenlopende standpunte geluister word. Verder, wanneer daar na hul standpunte geluister en met hulle in besluitnemingsprosesse gekonsulteer word, ervaar deelnemers die prosesse as billik (Hayward, 2012:122). Die teorie van Oorlegplegende Demokrasie is dus 'n samehangende en gestruktureerde teorie wat ander teorieë in 'n kommunikatiewe raamwerk inkorporeer (Habermas, 1996:457, 461).

Volgens Wiklund (2005:285) kan die aanwending van die oorlegplegende proses en rasionele gesprekvoering geassesseer word deur die volgende beginsels van oorlegplegende demokrasie te gebruik:

1.3.1 Algemeenheid

Algemeenheid is die beginsel wat stipuleer dat alle geaffekteerde partye of belanghebbendes by die bepaalde proses ingesluit moet word (Wiklund, 2005:285).

1.3.2 Outonomie

Outonomie dui op die beginsel dat alle deelnemers die geleentheid kry en reg het om self hul eie besluite te neem sonder dat onbehoorlike beïnvloeding of eksterne dwang (hetsy direk of indirek) op hulle uitgeoefen word (Wiklund, 2005:285).

1.3.3 Magsneutraliteit

Magsneutraliteit behels dat deelnemers slegs deur billike kommunikasie en redelike oorreding oortuig behoort te word – die aanwending van politieke, administratiewe, burokratiese, finansiële of kulturele mag om besluitnemers te beïnvloed of tot 'n sekere besluit te dwing, verbreek hierdie beginsel (Wiklund, 2005:285).

1.3.4 Ideale rolverantwoordelikheid

Die vierde beginsel is dié van ideale rolverantwoordelikheid, waar deelnemers sonder verskuilde agendas opreg luister en praat – sodoende poog hulle opreg om sake wat alle betrokkenes raak en van gemeenskaplike belang is, vanuit 'n onpartydige perspektief op te los (Wiklund, 2005:285).

Hierdie onderliggende teoretiese grondslae is in die huidige navorsing aangewend om te bepaal in watter mate leerderraadverkiesings demokraties plaasvind.

1.4 Sleutelterme en -konsepte

Die volgende sleutelterme en konsepte het as grondslag en uitgangspunte vir hierdie studie gedien: demokrasie, onderwysreg, leerderraadsverkiesings en fundamentele regte.

1.4.1 Demokrasie

Die demokrasie waarna in hierdie navorsing verwys word, is nie politieke demokrasie nie, maar is gerig op die tipes demokrasie wat binne instellings of organisasies soos skole en die onderwysstelsel bestaan, naamlik deelnemende en oorlegplegende demokrasie.

Volgens Smit (2011:6) kan deelnemende en oorlegplegende demokrasie die skoolgemeenskap en samelewing as geheel ondersteun in die strewe na algemene welstand. Kennis en begrip van fundamentele reg bemagtig onderwysers, leerders,

skoolleiers en beheerliggame om die korrekte regsbeginsels toe te pas en sodoende word demokrasie in die onderwys en die samelewing gevestig (Smit, 2011:6).

1.4.1.1 Deelnemende demokrasie

Deelnemende demokrasie beteken dat alle belanghebbendes die geleentheid gegun moet word om deel te hê aan die besluitnemingsproses rondom sake wat hulle raak, hetsy deur middel van die stemproses, verkiesingsveldtogte, protesaksies, bywoning van vergaderings, fondsinsamelings of boikotte (Smit, 2011:23). Drie vlakke van deelname word geklassifiseer: geen deelname nie, simboliese deelname en werklike deelname (Smit, 2011:24). Deelnemende demokrasie impliseer dus dat leerders aan die besluitnemingsproses tydens leerderraadsverkiesings by ’n skool moet deelneem, aangesien dit handel oor sake wat hulle raak.

1.4.1.2 Oorlegplegende demokrasie

Smit (2011:26) verduidelik dat oorlegplegende demokrasie (“deliberative democracy”) geskied wanneer geldige besluite na afloop van behoorlike oorlegpleging met belanghebbendes op voetsoolvlak geneem word. Wat skoolsake betref, behoort alle betrokkenes geraadpleeg te word alvorens enige besluite geneem word. Soos vermeld in paragrawe 1.3.1 – 1.3.4 hierbo, is die vier beginsels van oorlegplegende demokrasie: algemeenheid, outonomie, magsneutraliteit en ideale rolverantwoordelikheid.

1.4.2 Onderwysreg

Hierdie studie is onderneem in die veld van die Onderwysreg. Onderwysreg verwys na die regverdige ordening van belanghebbende partye – soos leerders, ouers, opvoeders en die staat – se regte en verpligtinge, deur die skepping van harmoniese patrone van samewerking tussen die belanghebbende partye sodat optimale onderrig en leer kan plaasvind (Oosthuizen, 2009:18,19). Volgens Oosthuizen (1999:20) is wetgewing, gemene reg en regspraak komponente van die Onderwysreg. Onderwysreg bied die regsraamwerk waarbinne skoolhoofde en alle ander belanghebbendes skole behoort te bestuur of beheer.

1.4.3 Leerderraadsverkiesings

Die leerderraad staan ook bekend as die Verteenwoordigende Leerderraad (hierna genoem die “leerderraad”). Die leerderraad van ’n skool is dié groep leerders wat tydens ’n verkiesing gekies word om as leiers van die ander skoolleerders op te tree.

Daar vind jaarliks ’n leerderraadsverkiesing plaas. Elke skool volg sy eie prosedure van nominasie en verkiesing. Die enigste bepaling rakende die verkiesing van leerderrade word in artikel 11 van die Suid-Afrikaanse Skolewet (S-A, 1996b) uiteengesit en dit bepaal dat ’n verteenwoordigende leerderraad (VLR) by elke openbare hoërskool verkies moet word. Hierdie raad is die enigste erkende en wettige verteenwoordigende leerderliggaam by die skool (S-A, 1996b). Twee van die gekose leerderraadslede moet ook op die beheerliggaam van die skool dien.

1.4.4 Fundamentele regte

Suid-Afrika is ’n konstitusionele demokrasie. Volgens Smit (2011:76) beteken dit dat almal, insluitende die parlement en regeringsinstellings, aan die Grondwet onderhewig is, aangesien die Grondwet oppermagtig is. Hoofstuk 2 van die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika bevat die Handves van Regte. Volgens artikel 29 in die Handves van Regte het almal die reg tot basiese onderwys. Die Handves bevat ook ander fundamentele regte wat op leerders en skole betrekking het (S-A, 1996a). Die beskerming van die fundamentele regte van landsburgers is noodsaaklik ten einde ’n demokratiese, oop en verantwoordbare samelewing daar te stel (Smit, 2011:74).

1.5 Literatuuroorsig

In hierdie literatuuroorsig is oorweging geskenk aan ander skrywers se menings en teorieë aangaande leerderraadsverkiesings en demokrasie in Suid-Afrikaanse skole.

Carr (2005:5) betoog dat dit die taak van die onderskeie provinsies is om regulasies daar te stel ten einde die riglyne rakende leerderraadsverkiesings te reguleer. Na ’n literatuursoektog kon bewyse van sulke riglyne slegs in die Wes-Kaapse Onderwysdepartement gevind word (WKDO, 2012). Dus, hoewel die SA Skolewet leerderraadverkiesings vereis, bestaan daar geen duidelike regulasies nie en riglyne rakende die verkiesingsproses ontbreek op beide nasionale en provinsiale vlak.

Volgens Blaauw (1990:12) en Mohlala (2011:3) is daar ’n leemte in die nasionale onderwyswetgewing met betrekking tot die riglyne vir leieridentifiseringsaksies in ’n demokratiese bestel in Suid-Afrika. Smit (2011:325) redeneer dat die Grondwet (S-A, 1996a) deursigtigheid, billikheid en demokratiese besluitneming ook in skole vereis. Leerders behoort volgens die beginsels van deelnemende en oorlegplegende demokrasie aan leerderraadverkiesings deel te neem (Smit, 2011:325).

Na ’n diepliggende soektog kon geen verdere literatuur rakende demokratiese leerderraadverkiesing by Suid-Afrikaanse skole gevind word nie. Die relatiewe tekort aan literatuur of navorsing aangaande hierdie tema dui daarop dat daar ’n ernstige leemte bestaan wat verdere empiriese navorsing regverdig.

Op grond van die beskrewe navorsingsbehoeftes en -leemtes is die volgende navorsingsvrae en -oogmerke uiteengesit.

1.6 Navorsingsvrae

Die volgende oorkoepelende navorsingsvraag word in hierdie studie ondersoek:

In watter mate vind leerderraadsverkiesings demokraties plaas, met spesifieke verwysing na onderwysregtelike beginsels?

Ten einde die primêre navorsingsvraag te beantwoord, is die volgende drie sekondêre navorsingsvrae gevra:

1. *Wat is die regsdeterminante en regsteorie ten opsigte van demokratiese leerderraadsverkiesings?*
2. *Wat is opvoeders en leerders se kennis en opinies aangaande die demokratiese beginsels van leerderraadsverkiesings?*
3. *In watter mate vind die leerderraadsverkiesings by skole demokraties plaas?*

1.7 Navorsingsdoelwitte

Die navorser se hoofnavorsingsdoelwit was om vanuit die perspektief van onderwysregtelike beginsels te bepaal in watter mate leerderraadsverkiesings demokraties plaasvind. Die sekondêre doelwitte van hierdie navorsing was om te bepaal wat die regsdeterminante en regsteorie ten opsigte van demokratiese leerderraadsverkiesings is, asook wat opvoeders en leerders se kennis en opinies aangaande demokratiese leerderraadsverkiesings is. Die navorser wou ook vasstel in watter mate leerderraadsverkiesings demokraties by skole plaasvind.

Navorsingsontwerp en -metodologie

1.8.1 Literatuurstudie

'n Literatuurstudie is onderneem deur onder andere literatuurbronne soos boeke, akademiese artikels, wetgewing en hofsake te raadpleeg. Dit het onder andere behels dat databasisse soos Google Scholar, EBSCOHOST, Sabinet, Lexis-Nexis en Jutastat ingespan is om die literatuur deeglik na te vors. Die volgende Afrikaanse trefwoorde is gebruik in die navorsingsproses: openbare skole, onderwysreg, leerderraad, verkiesings, deelnemende demokrasie, oorlegplegende demokrasie, verkiesingsveldtogte, nominasieproses.

1.8.2 Navorsingsparadigma

Die huidige navorsing is vanuit die volgende twee paradigmas benader:

1.8.2.1 Regsnavorsing-paradigma

Die reg verskil van ander sosiale wetenskappe soos die onderwys deurdat dit die voorwerp van sy eie wetenskap is (Samuel, 2003:42). Dit behels 'n abstrakte benadering omdat dit uit regsfeite, -norme en -perspektiewe bestaan wat slegs aan die hand van regsmetodologieë bestudeer word (Samuel, 2003:60). Die outonome karakter van die reg as 'n wetenskap vereis abstrakte regsmetodes om die reg wetenskaplik te beskryf en verduidelik. Die volgende regsmetodologie, met 'n onderwysaanslag, word deur Samuel (2003:95-119) beskryf en is in die huidige navorsing gebruik:

- Metodes van uitleg om regsgeskrifte soos die Suid-Afrikaanse Grondwet en relevante onderwyswetgewing en verslae te interpreteer.
- Analise van die regsdata, wat die konsolidasie, reduksie en interpretasie van data behels.
- Regsberedenering wat beskrywende, induktiewe, deduktiewe en analogiese wyses van argumentering aanwend.

1.8.2.2 Postpositivistiese paradigma

Vir die doel van hierdie studie is die wêreldbeskouing-paradigma gebruik. Dit is verteenwoordigend van die tradisionele wyse van navorsing en word ook die wetenskaplike metode of postpositivisme genoem (Creswell, 2014:7). Die postpositivis aanvaar dat die werklikheid verskeie fasette het, dat dit subjektief is en

deur die denke saamgestel word (Creswell, 2014:7). Vir die postpositivis is die werklikheid ’n versekerde entiteit en hy/sy aanvaar tot ’n sekere mate dat realiteit ’n skepping van die betrokkenes by die navorsing is (Creswell, 2014:7). Die kennis wat deur die postpositivistiese lens ontwikkel word, vloei voort uit waarneembare bewyse in die objektiewe werklikheid van die wêreld daarbuite (Creswell, 2014:7).

1.8.3 Empiriese ondersoek

Vir die empiriese ondersoek is kwantitatiewe navorsing as metode gevolg om te bepaal in watter mate leerderraadsverkiesings demokraties in openbare skole plaasvind. Die rede waarom die kwantitatiewe bo die kwalitatiewe navorsingsmetode verkies is, word in die volgende afdeling bespreek.

1.8.3.1 Navorsingsontwerp

Volgens Dawson (2009:15) word die kwantitatiewe navorsingsmetode gebruik wanneer die navorser statistiek uit vraelyste of gestruktureerde onderhoude wil genereer. Creswell (2014:155-182) beskryf kwantitatiewe navorsing as ’n wyse waarop verskillende teorieë getoets word deur die verwantskap tussen veranderlikes te ondersoek. Hierdie veranderlikes kan op hul beurt gemeet word, sodat data met behulp van statistiese prosedures ontleed kan word (Creswell, 2014:155-182). Creswell fokus veral op twee kwantitatiewe ontwerpe, naamlik navorsing deur middel van opnames en eksperimentele navorsing (2014:13).

Vir die doel van hierdie studie is steekproefopnames gedoen om die ingesteldhede of opinies van die studiepopulasie te bepaal (Creswell, 2014:13). Hierdie metode was geskik om te bepaal wat deelnemers oor die leerderraadsverkiesings en meegaande proses weet, asook om die omvang van hul kennis rondom die demokratiese en regsbeginsels te bepaal.

1.8.3.2 Studiepopulasie en steekproef

Dit was noodsaaklik dat die navorser die navorsingspopulasie kies op grond van die aard van die navorsingsdoelwitte (Babbie & Mouton, 2008:166). Babbie en Mouton (2008:173) toon voorts aan dat ’n navorsingspopulasie die teoreties gespesifiseerde samevoeging van die studie-elemente (mense of spesifieke soorte mense) is.

Vir die doel van hierdie navorsing is 107 openbare primêre skole, 44 sekondêre skole en vier gekombineerde skole in Gauteng-Wes as die studiepopulasie gekies. Die navorser is in Gauteng-Wes woonagtig en kon dus die logistiese reëlings, tyd en onkoste gerieflik bestuur.

Volgens Maree (2016:92) maak beperkings ten opsigte van onkoste en tyd dit gewoonlik onmoontlik om die hele gekose populasie in 'n studie te gebruik, daarom word gebruik gemaak van steekproewe. Die doel van 'n opname is om deur middel van die steekproef meer van die hele populasie uit te vind. Daarom is dit belangrik dat die steekproef op só 'n wyse gedoen word dat die resultate geldig is en geag kan word as 'n ware beeld van die hele populasie (Maree, 2016:192).

Etkan, Musa en Alkassim *(*2015:1) onderskei tussen twee vorme van steekproewe, naamlik waarskynlike en onwaarskynlike steekproewe. Laasgenoemde is 'n steekproeftegniek waar alle deelnemers nie 'n gelyke kans kry om by die populasie ingesluit te word nie (Etkan *et al.*, 2015:1). 'n Gerieflikheidsteekproef is 'n tipe onwaarskynlike steekproefneming wat in ag neem watter lede van die teikengroep aan sekere praktiese kriteria voldoen, byvoorbeeld gerieflike bekombaarheid, geografiese beskikbaarheid op 'n sekere tydstip, of die bereidwilligheid om deel te neem (Etkan *et al*., 2015:2).

Vir die doel van die huidige navorsing is 'n gerieflikheidsteekproef gedoen. Die volgende persone by die betrokke hoërskole is gevra om deel te neem:

- een leerder van die Verteenwoordigende Leerderraad ("VLR") wat as verteenwoordiger op die beheerliggaam dien (moet ten minste 18 jaar oud wees);
- 'n posvlak 1 opvoeder wat gemoeid is met die leerderraad (Leerderraadsvoog);
- die adjunk-hoof wat volgens die Personeeladministrasiemaatreëls as verantwoordelike amptenaar as toesighouer van die leerderraad optree.

By die laerskole is slegs die posvlak 1 opvoeder wat met die leerderraad gemoeid is, asook die adjunkhoof (toesighouer oor die leerderraad) genader om as respondent te dien.

Die navorser het die hoofde van die betrokke skole telefonies gekontak en oor die voorgenome navorsingsprojek ingelig. Daarna is 'n e-pos aan die skoolhoofde gestuur waarop alle besonderhede met betrekking tot die doel van die navorsing, seleksie van

respondente, ingeligte toestemmingsbriewe, studieagtergrond, asook die verspreiding en voltooiing van vraelyste uiteengesit is. Die navorser het ongeveer 155 respondente genader om aan die opname deel te neem.

1.8.3.3 Meetinstrumente en data-insameling

Die data is ingesamel met behulp van geslote, elektroniese vraelyste wat vir die doeleindes van hierdie studie as meetinstrument ontwikkel is. Die vrae het uit moontlike stellings op ’n 4-punt-Likertskaal bestaan, waar 1 daarop dui dat die respondent die stelling ten sterkste ontken en 4 dat die respondent ten volle saamstem. Die vraelys het bestaan uit verskillende kategorieë waarvolgens die respondente se kennis en opinies aangaande demokratiese leerderraadsverkiesings getoets is.

Die Noordwes-Universiteit (NWU) se statistiese konsultasiedienste is genader om die vraelyste te valideer. Die konsultant het aangedui dat sekere regstellings gemaak moet word ten einde die vraelyste se geldigheid en betroubaarheid vir die doel van hierdie navorsing te verseker. Nadat die regstellings gemaak is, is die vraelys en navorsingsontwerp vir goedkeuring aan die NWU se etiekkomitee voorgelê.

Groepsgebaseerde toepassing van vraelyste, landpos- of eposopnames, telefoniese opnames en aangesig-tot-aangesig-opnames is deel van die maniere waarop navorsingdata ingesamel kan word (Maree, 2016:176,177). Elke metode het voor- en nadele en sekere metodes is meer effektief as ander in sekere omstandighede. Vir die doel van hierdie navorsing is elektroniese vraelyste na die respondente aangestuur.

Die navorser het afsprake met die onderskeie skole se hoofde gemaak ten einde hul vrae te beantwoord en die elektroniese formaat van die vraelys aan elke skool beskikbaar te stel. Die spesifikasies rondom die voltooiing van die vraelyste is met die respondente bespreek word en daar is ooreengekom wanneer die vraelyste voltooi moes word.

1.8.3.4 Dataontleding

Die navorser het aangeklop by die NWU se statistiese dienste wat die SPSS-program vir dataontleding gebruik. Daar is gebruik gemaak van beskrywende statistiek wat in persentasies en gemiddeldes uitgedruk is, asook van inferensiële statistiek. Met

inferensiële statistiek kon die praktiese en statistiese betekenisvolheid van bevindings bepaal word, en faktoranalise en -bepaling van effekgroottes is gedoen.

1.8.3.5 Geldigheid en betroubaarheid

Die inhoud en formaat van die tersaaklike vraelys het aan die vereistes vir inhoudsgeldigheid voldoen, want die vraelys is herhaaldelik hersien en aangepas om aan die kriteria te voldoen. Die gesigsgeldigheid van die vraelys is verseker deurdat dit vir kritiese kommentaar aan spesialiste gegee is. Die betroubaarheid van die vraelys is tydens die dataontleding bepaal.

1.8 Etiese aspekte

Alvorens die data-insameling kon plaasvind, is toestemming verkry van die NWU se Etiekkomitee, asook die betrokke onderwysdepartement en respondente. Etiese navorsing vereis van navorsers om te verseker dat die deelnemers ingelig is oor moontlike risiko's verbonde aan hul deelname aan die studie (Vogt, 2007:101). Creswell (2014:92) beveel aan dat navorsers hul deelnemers moet beskerm, 'n vertrouensverhouding met hulle moet vestig, en die integriteit van navorsing moet bevorder (soos aangehaal deur Israel & Hay, 2006).

Aangesien deelname vrywillig was, is geen respondent verplig om aan die studie deel te neem nie. Verder is alle deelnemers se identiteit beskerm deurdat die vraelyste anoniem voltooi is. Alle inligting is as vertroulik hanteer. Die hardekopie-data is in kabinetlaaie weggesluit vir veilige bewaring, terwyl elektroniese data met 'n wagwoord teen ongemagtigde toegang beskerm word.

Ander etiese aspekte wat in gedagte gehou is, sluit die volgende in:

- Die navorser het erkenning gegee aan alle bronne wat gebruik is.
- Die navorser het erkenning gegee aan alle hulp wat ontvang is.
- Skriftelike toestemming is van elke respondent, asook van die provinsiale onderwysdepartemente verkry, alvorens die data ingesamel kon word.
- Vertroulikheid en anonimiteit van elke respondent is verseker.
- Die bevindings is sonder distorsie weergegee.

1.9 Bydrae van die studie

Die studie lewer ’n bydrae tot die ontwikkeling van teorie aangaande demokrasie in skole, en veral ten opsigte van die verfyning van die leerderraadverkiesingsproses. Siende dat die navorsing binne die Edu-HRight-navorsingseenheid plaasgevind het, lê die fokus daarvan binne die vakgebied van die Onderwysreg in die besonder, sowel as binne die onderwys in die algemeen.

Die studiebevindings het die volgende bydraes tot die verbetering van demokratiese leerderraadsverkiesingsprosesse gelewer:

- Verbetering van onderwyspersoneel, leerders en beheerliggame se kennis van demokratiese en onderwysregtelike beginsels met betrekking tot leerderraadsverkiesings
- Daarstel van riglyne rakende die demokratiese verkiesingsprosesse vir leerderrade by skole – beide deur skole en die onderwysdepartement.
- Byvoegings tot die kurrikulum vir die vakgebied Lewensvaardigheid (Graad R tot Graad 3) en Lewensoriëntering (Graad 4 tot Graad 12) wat met die kwaliteite en eienskappe van positiewe en negatiewe leiers, asook leiers se invloed op die skoolkultuur en -atmosfeer, handel. Verder ontbreek leerstof met betrekking tot demokrasie en demokratiese leerderraadsverkiesingsprosesse in die kurrikulum en kan die navorsing tot waardevolle aanpassings van die kurrikulum lei.

Die onderwysdepartemente, skole se beheerliggame, onderwyspersoneel en leerders sal baat vind by die bevindings en implementering van die aanbevelings van die huidige navorsingstudie.

1.10 Tydraamwerk

Stappe in die navorsingsplan	Voorgestelde datum van voltooiing
Inhandiging van voorlegging (Hoofstuk 1)	September 2016
Literatuurstudie (Hoofstuk 2)	Januarie 2017
Navorsingsontwerp en -metodologie (Hoofstuk 3)	November 2017
Data-insameling	Junie 2018
Dataontleding (Hoofstuk 4)	November 2018
Bevindings en aanbevelings (Hoofstuk 5)	Desember 2018
Tegniese versorging van skripsie	Februarie 2019

1.11 Uiteensetting van opvolgende hoofstukke

Hoofstuk 1 – Inleiding

Hoofstuk 2 – Demokrasie: Konsepte, beginsels en teorieë

Hoofstuk 3 – Empiriese navorsingsontwerp en -metodologie

Hoofstuk 4 – Dataontleding

Hoofstuk 5 – Oorsig, bevindings, aanbevelings, beperkings en samevatting

HOOFSTUK 2

"'n Funksionele, robuuste demokrasie vereis 'n gesonde opgeleide, deelnemende gemeenskap en 'n opgevoede, moreel gegronde leierskap."

– Chinua Achebe

2. DEMOKRASIE: KONSEPTE, BEGINSELS EN TEORIEË

2.1 Inleiding

In die vorige hoofstuk is die probleemstelling, teoretiese raamwerk, navorsingsvrae en ontwerp van die navorsingstudie in die breë bespreek. Daar is bewys gelewer dat die tema, *Demokrasie en leerderraadsverkiesings by openbare skole*, verdere navorsing regverdig.

Hierdie hoofstuk notuleer die literatuur wat beskikbaar is oor die tema en verleen duidelikheid oor kernkonsepte soos demokrasie, die onderskeie modelle van demokrasie en regsvoorskrifte rakende leerderraadverkiesings.

Die doel van die literatuurstudie is om te kyk na die agtergrond, kenmerke en beginsels van demokrasie. Verder word in diepte gekyk na die twee demokratiese modelle wat in die Suid-Afrikaanse onderwysstelsel gebruik word, asook die relevansie van demokrasie in die onderwysstelsel, met spesifieke verwysing na demokratiese leerderraadverkiesings. Ondemokratiese praktyke in die samelewing word gereflekteer in die onderwysstelsel en skole vorm deel van die kultuur en etos van 'n nasie en samelewing (Smit, 2011:1). Gevolglik kan demokratiese praktyke en onderrig in skole op die jeug bepaalde indrukke laat wat uiteindelik in die lewe van 'n nasie te voorskyn kan kom.

Hoofstuk 2 begin met die agtergrond en historiese ontwikkeling van demokrasie, gevolg deur Habermas se reëls vir gesprekvoering of diskoers. Daarna kom relevante regsvoorskrifte aan die beurt, asook hofsake wat op demokratiese praktyke by skole betrekking het. Die hoofstuk eindig met 'n samevatting van die literatuurstudie.

2.2 Agtergrond en historiese ontwikkeling van demokrasie

Volgens Held (2008:1) is die term "democracy" eers teen die sestiende eeu uit Frans *democratie* ontleen, maar die oorsprong van die woord is Grieks. "Demokrasie" is afgelei van *demokratia* – *demos* beteken mense en *kratos* beteken regeer.

Die ontstaan van demokrasie en die historiese ontwikkeling daarvan word vervolgens beskryf. Die mees prominente demokratiese teorieë is direkte demokrasie, liberale demokrasie, republikeinse demokrasie, sosiale demokrasie, elitistiese demokrasie, deelnemende demokrasie en oorlegplegende demokrasie. Die fokus sal in hierdie studie rus op deelnemende en oorlegplegende demokrasie, maar die ander teorieë word ook kortliks genoem met verwysings na enige moontlike implikasies vir hedendaagse demokratiese leerderraadsverkiesings in openbare skole.

2.2.1 Direkte demokrasie

Direkte demokrasie, soos beoefen deur die antieke Grieke in hul raamwerk van dorp-staat of polis, verskil heelwat van die moderne demokratiese raamwerk van gestruktureerde politieke partye, gereelde verkiesings en die bedrywighede van drukgroepe. In *The Republican* beskryf Plato die stand van sake aan boord van ’n skip of skepe. Die kaptein is groter en sterker as al die bemanning, maar hy is doof en kortsigtig en daarom is sy seemanskap beperk. Die bemanning stry met mekaar, want elkeen glo dat hy weet hoe om die skip te stuur en dat hy aan die stuur van die skip moet wees. Nie een van die bemanning het egter die kuns, vaardigheid of tegniek van navigasie aangeleer nie; nie een kan sê dat hulle al daarin onderrig ontvang het nie of dat hulle al enige tyd daaraan spandeer het om dit aan te leer nie. Hulle glo ook dat die tipe vaardigheid nie aangeleer kan word nie en sal selfs sover gaan as om daardie persoon te vermoor wat aandui dat die kuns van navigasie aangeleer behoort te word. Die bemanning baklei onder mekaar en die persoon wat wen, word as die ware navigator aangewys (Held, 2008:24,25).

Die klassieke of direkte model van demokrasie dui die ware navigator in die rol van die minderheid aan – hulle beskik oor die nodige vaardighede en kundigheid en hulle het die meeste reg om wettiglik te heers. Die mense (bemanning) behartig hul sake impulsief, met sentiment en vooroordeel. Hulle beskik nie oor die ondervinding of kennis (politieke oordeel) om gesond te navigeer nie. Verder is hulle net in staat om leiers te admireer wat hulself as vriende van die mense verklaar. Alle persone wat met die bemanning meng en wat gewild wil wees, word aan die bemanning gelykgestel. Volgens Plato is daar geen ware leierskap in demokrasie nie. Leiers maak staat op gewildheid en hulle sal dienooreenkomstig optree en ’n rol vertolk, net om hul gewildheid en posisie te behou (Held, 2008:24,25).

Southall (2018:1), professor in Sosiologie, skryf in ’n artikel in *The Conversation* dat die staatspresident in die huidige politieke bestel in Suid-Afrika daarvan oortuig is dat

hy genoeg ondersteuners in sy party het en dat hy daarom nie uit vrye wil sal uittree nie. Die staatspresident is seker dat hy steeds die meerderheidstem op hom as staatshoof vestig. Hierdie houding is tekenend van direkte demokrasie.

Die implikasies van direkte demokrasie tydens leerderraadsverkiesings blyk duidelik uit bronne wat verwys na leerderraadslede wat slegs op grond van hul gewildheid verkies word. Volgens Salzwedel (2010:1) ondervind skole probleme om leerders te ondersteun om die kandidate wat oor die beste leierseienskappe beskik, op die leerderrade verkies te kry. Leerders is geneig om gewilde medeleerders as leiers te verkies. Ongelukkig is hierdie gewilde leerders nie noodwendig diegene wat oor die sterkste leierseienskappe beskik nie (Salzwedel, 2010:1). Leerders met goeie leierseienskappe kan met die hulp en leiding van leiervoogde leerderraadslede word wat die belange van die skool, die leerders, asook onderrig en leer op die hart dra. Volgens Smit het skole in Suid-Afrika 'n verantwoordelikheid en plig teenoor die leerders om hulle toepaslik aangaande demokrasie en die onderwysproses toe te rus. De Villiers en Pretorius (2011:575-587) beveel aan dat alle leiers in 'n skool ingesluit word in die proses van professionele ontwikkeling en kapasiteitsbou op die gebied van uitgebreide demokratiese leierspraktyke. Leerderraadsverkiesings is 'n demokratiese leierspraktyk en leerders behoort derhalwe opleiding en onderrig te ontvang oor keuses van leiers asook die leerderraadsverkiesingsproses. Hierdie onderrig behoort plaas te vind voordat die leerderrade verkies word om te verseker dat die verkiesingsproses op 'n aanvaarbare wyse verloop (Smit, 2010:359).

2.2.2 Liberale demokrasie

Mill, 'n filosoof, het die eerste uiteensetting van liberale demokrasie aangepak. Sy visie was 'n verteenwoordigende regering, gebaseer op opgeleide en verantwoordelike kiesers wat die beste bekwaam is om die skakel te maak tussen die gelykmakende strewes van die meerderheid en die bevoegdheid en vermoë van die minderheid (Dryzek, 2000:9).

De Tocqueville het gewaarsku dat daar gewaak moet word teen die onbeheerste meerderheid wat regeer, want dit kan maklik verander in 'n onderdrukkende tirannie van die meerderheid (Smit, 2011:15). De Tocqueville (Smit, 2011:15) het verder drie aannames gemaak wat as klassieke demokratiese teorie aanvaar word:

- Demokrasie behels selfregering deur die mense – die behoeftes en wil van die meerderheid is deel van die demokratiese regering. Die morele gesag van die

meerderheid is gebaseer op die feit dat daar meer wysheid en verstandelike ontwikkeling by die meerderheid as by die minderheid is.

- Die onbeheerste meerderheid wat regeer, kan in ’n onderdrukkende tirannie van die meerderheid ontaard.
- Die oppergesag van die reg (regstaatlikheid oftewel “rule of law”) en die voorvereiste van wettigheid is noodsaaklik vir ’n stabiele demokrasie (Smit, 2011:15).

Volgens Aspin (1995:35) is die volgende beginsels voorveronderstellings ten opsigte van liberale demokrasie:

- Gelykheid: Die veronderstelling bestaan dat daar geen diskriminasie sal bestaan tussen of teen een groep mense of dat een groep bevoordeel word, sonder dat daar goeie rede vir so ’n besluit gegee word nie. Alle mense is gelyk totdat rede gegee word waarom iemand nie dienooreenkomstig behandel word nie.
- Vryheid: Alle mense is vry totdat rede verskaf word waarom daardie vryheid ingeperk word.
- Verdraagsaamheid: Hierdie beginsel verseker dat mense die reg het om ’n eie opinie en keuse te hê, asook dat hul die reg het om anders te wees en hulself in terme van hul lewensideale uit te druk.
- Inagneming van andere se belange: Hierdie beginsel plaas die verpligting dat daar geen skade aan andere gedoen mag word nie, maar dat gepoog moet word om almal se welstand te bevorder.
- Respek vir ander mense: Die beginsel om alle mense as gelyk te beskou en alle persone se soeke na geluk te onderhou, bevorder respek.

Moontlike implikasies wat die liberale demokrasie vir leerderraadsverkiesings inhou, is die kwessie van gelykheid. Die Gautengse Departement van Onderwys (DBO, 2008:67) bevestig dat slegs sekere groepe leerders verkiesbaar mag wees en slegs sekere groepe aan die leerderraadsverkiesings mag deelneem.

2.2.3 Republikeinse demokrasie

Bresser-Perreira (2004:131) redeneer dat hedendaagse demokrasie eerder deelnemend en republikeins is, want die meerderheid kiesers se ruimte is ’n realiteit waar hulle politieke besluite wil beïnvloed. Hierdie aksie van beïnvloeding word gedryf deur burgerlike organisasies wat die onderskeie drukgroepe se belange op die hart dra of deur die direkte bevordering van publieke belange.

Volgens die republikeinse tradisie is daar die geneigdheid om gemeenskaplike belange as gedeelde tradisies, waardes, deugde en kultuur te omskryf (Bresser-Perreira, 2004:131). Hierdie nie-instrumentale neiging van die politiek neig om die gemeenskaplike belange van homogene groepe te beskerm en op sy beurt die onderdrukking van die minderheid te verskuil (Bresser-Perreira, 2004:131).

Die republikeinse demokrasie, as tradisie, beklemtoon die verdeling van magte. Die uitvoerende gesag, wetgewende gesag en regsprekende gesag setel in verskillende amptenare of verskillende verkose leiers. Dieselfde verdeling van magte of gesag vind uiting in die skoolomgewing, waar die verdeling van gesag soos volg ingedeel kan word:

- Skoolbestuur – uitvoerende gesag
- Leerderraad – uitvoerende en “wetgewende” gesag
- Beheerliggaam – uitvoerende gesag: rakende funksies soos finansies

  wetgewende gesag: skoolbeleide
- Dissiplinêre komitee – regsprekende gesag
- Departementele amptenare – uitvoerende en wetgewende gesag

Die beginsel van die verdeling van funksies en gesag vind inslag in skole, asook in organisasies.

2.2.4 Sosiale demokrasie

Sosiale demokrasie is ’n politieke ideologie wat oorspronklik gepleit het vir die samelewing se vreedsame evolusionêre oorgang vanaf kapitalisme na sosialisme deur gebruik te maak van politieke prosesse (Duignan, 2016:1). Tydens die tweede helfte van die twintigste eeu het die klem verskuif vanaf staatsbesit na staatsregulering. Smit (2011:21) doen aan die hand dat die gemeenskap in sy geheel (en nie die individu nie) die hoogste prioriteit vir sosiale demokrate is. Omdat sosiale demokrasie fokus op staatsregulering, word daar klem gelê op gemeenskaplike waardes soos gelykheid, gemeenskaplikheid, sentralisering en die versterking van staatsbeheer (Smit, 2011:21). Sosiale demokrasie sluit die waardevolheid van gemeenskapsbetrokkenheid in, daar word in belang van die samelewing opgetree en daar is gelyke toegang tot opvoedkundige instansies. Volgens Smit neig hierdie demokratiese tradisie tot sosialisme; dit beklemtoon sosio-ekonomiese gelykheid en die beskerming van werkers se regte, en dit begunstig ekonomiese proteksionisme (beskerming van eie handel en nywerheid deur invoerregte, uitvoerpremies en dies

meer). ’n Nadeel van sosiale demokrasie is dat dit neig om subsidiëring te ondersteun en sodoende ’n trae en verkwistende staat daarstel (Smit, 2011:21).

Subsidiëring het ’n impak op skole in Suid-Afrika. Skole ontvang staatsbefondsing op grond van die kwintiel waarin die skool geklassifiseer word. Volgens Dieltiens en Motala (2014: 69) is die kwintielstelsel ontwikkel sodat arm skole ’n groter deel van die staatsbefondsing ontvang. Hoe hoër die kwintiel van die skool is, hoe kleiner deel van die staatsbefondsing ontvang die skool. Indien skole vooruitgang wil toon en met die nuutste tegnologie en metodes wil tred hou, moet bykomende maniere gevind word om hul skoolfonds mee aan te vul – veral in openbare skole wat in ’n hoër kwintiel val.

Benewens die beperking van fondse, is daar ook die kwytskelding van die betaling van skoolfonds. Indien ’n ouer nie die skoolfonds kan betaal nie, kan die ouer by die beheerliggaam van die skool om kwytskelding van skoolfonds aansoek doen (Dieltiens & Motala, 2014:70).

Beide genoemde beperkings op beskikbare fondse plaas druk op betalende ouers. Volgens Bush en Heystek (2003:127-138) plaas hierdie benadering om die ongelykhede van die verlede reg te stel, stremming op beheerliggame van skole en moet hulle voortdurend met verskeie fondsinsamelingsprojekte poog om die verlore inkomste aan skoolfonds aan te vul. Die uitkoms van Bush en Heystek (2003:130) se ondersoek dui op die wesenlike variasies tussen die onderskeie skoolgeldvlakke by skole – die beginsels van billikheid en gelykheid word gekortwiek. Die praktyk van kwytskelding en staatsbefondsing wakker sosiale demokrasie in die onderwysstelsel van Suid-Afrika aan.

2.2.5 Elitistiese demokrasie

Blaug en Schwarzmantel (2000:92-95) haal Joseph Alois Schumpeter (Oostenrykse politieke ekonoom) aan wat argumenteer dat demokratiese gemeenskappe nie deur die mense of die meerderheid regeer word nie, maar deur die verkose beamptes – saam met die nie-verkose politieke party en burokratiese deelnemers. Sy kritiek verpletter dus die siening dat demokrasieë regeer word deur die meerderheid en hul gekose verteenwoordigers. Hierdie sienswyse impliseer dat die meerderheid egtheid verleen aan die mag om te regeer, bloot deur daartoe in te stem. In realiteit regeer die georganiseerde elite. Volgens Blaug en Schwarzmantel (2000: 92-95) sien Schumpeter die demokrasie as institusionele reëlings van ’n elite wat met behulp van regs- en prosedurele meganismes om die kiesers se guns meeding. Hierdie elitistiese siening van die demokrasie ag die noodsaaklikheid van aanspreeklikheid gering, maar

hang effektiewe bestuur aan. Die samelewing skep dus geleenthede wat uitermatig voordelig is vir burokrasie, korrupsie en ’n geneigdheid tot outoritarisme.

Die politieke landskap van Suid-Afrika toon duidelike tekens van ’n elitistiese demokrasie. Rutledge (2017:1) betoog dat die parlement ’n klein elitegroep is wat binne ’n ander klein elitegroep die kollektiewe toekoms van alle stemgeregtigdes bepaal, en dit blyk dat ’n klein groepie organisasies en individue gereelde toegang tot die parlementêre prosesse verkry. ’n Beduidende gedeelte van hierdie groepie kom uit die sakesektor, en dus is dit geen wonder dat beleide en wetgewing wat oor die afgelope 23 jaar aangeneem is, armoede en ongelykhede verdiep het nie (Rutledge, 2017:1). Rutledge verklaar dat die elite toegelaat het dat korrupsie en begunstiging ’n sosiale krag in die samelewing geword het.

Skole vorm deel van die samelewing. Die moontlike implikasie van ’n elitistiese demokrasie by leerderraadsverkiesings is dat die leerderraad hulself as ’n elitegroep kan beskou wat verhewe bo aanspreeklikheid is. Hulle mag ook glo dat skoolreëls wat vir die ander leerders tel, nie vir hulle geld nie of dat sekere take slegs aan leerderrade opgedra word.

Wanneer leerderrade verkies word, is dit die taak van die onderwysbestuurders om toe te sien dat die proses aan die eise van ’n spesifieke model of benadering voldoen (Van der Westhuizen, 2008: 360). Van der Westhuizen beveel aan dat die “kwaliteitbenadering” gevolg behoort te word (2008:360). Volgens hierdie benadering beskik leiers oor inherente eienskappe wat hul geskik maak om leiers te word. Hierdie eienskappe sluit onder andere die volgende in: betroubaarheid, doelgerigtheid, verantwoordelikheidsin, die vermoë om tussen reg en verkeerd te kan onderskei en goeie selfdissipline (Van der Westhuizen, 2008:360). Die waarskynlikheid is skraal dat leerders wat oor bogenoemde eienskappe beskik en op die leerderraad verkies word, hulself bo aanspreeklikheid sal verhef.

Volgens Carr (2005:12) beteken deelname om mee te doen aan ’n aktiwiteit of proses. Demokratiese deelname dui op prosesse wat gemik is op die ontwikkeling van beleide en die aanvaarding van die verantwoordelikhede wat daarmee gepaardgaan (Carr, 2005:12).

Om demokrasie te bewerkstellig moet die beginsel van leerderdeelname aan skoolbestuur oorweeg word. Carr (2005:37) betoog dat steekproewe, gedoen in Nieu-Suid-Wallis (en soos aangehaal deur Buscall, Guerin Macallister & Robson, 1994:30), aandui dat leerlingrade dáár se funksies op drie vlakke gebaseer is. Eerstens kry hulle

die geleentheid en outoriteit om leierskap toe te pas in bestuursareas soos toesighouding, hulp met dissipline en organisering van aktiwiteite. Tweedens word leerlingrade as liggame beskou waarmee gemeenskapsbou binne die skoolkonteks plaasvind – deur die skoolatmosfeer te vestig, samewerking aan te moedig en die skoolhoof en bestuurspan te ondersteun. Derdens is hul gemoeid met die skoolkultuur deurdat hul saamwerk om die skoolkultuur en tradisies te onderhou (Carr, 2005:37).

Uit bogenoemde inligting is dit duidelik dat sekere openbare skole in Suid-Afrika nie oor genoegsame kennis rakende die funksie en pligte van leerlingraadslede beskik nie. Daar bestaan egter ’n leemte in die literatuur of inligting oor skoolhoofde, onderwysers, leerders of beheerliggaamlede se kennis van die toepaslike demokratiese beginsels, en derhalwe is dit ’n tema wat nagevors behoort te word.

2.2.6 Afrika-demokrasie

Afrika-demokrasie word beskryf as demokrasie met die *ubuntu*-faktor (Bennett, 2011:30). Na afloop van die koloniale verowering van Afrika is *ubuntu* (inheemse gewoontes) wyd misken en as minderwaardig beskou (Bennett, 2011:30).

Om die betekenis van die woord ubuntu te verstaan, het akademici wyd bespiegel – vertalers beskryf *ubuntu* as ‘menslikheid’ of ‘mensheid’. Die konteks waarin die woord gebruik word, openbaar egter die ware betekenis daarvan (Bennett, 2011:30). In Suid-Afrika is *ubuntu* tydens die 1920’s in die nasionale publieke diskoers gekoöpteer tydens die Inkatha kulturele bewind. *Ubuntu* is selfs in ’n beperkte mate in die tussentydse 1993-Grondwet ingeskryf. Daar was verdeeldheid in die Suid-Afrikaanse gemeenskap en dit moes aangespreek word: “*…on the basis that there is a need for understanding but not for vengeance, a need for reparation but not for retaliation, a need for ubuntu but not for victimisation"* (Bennett, 2011:32).

Skeptici het die volgende kritiek teen *ubuntu*:

- Die konsep is so vaag dat dit nie nuttig is nie – dit kan nie beskryf word as ’n reël of beginsel nie. *Ubuntu* kan eerder beskryf word as ’n waarde; ’n voorstelling van die regte wyse van leef.
- *Ubuntu* ontken individuele outonomie – dit plaas appèl op die samehorigheidsregte van hiërargieë en korrupte stamowerhede.

Ubuntu is oorbodig, want die reg tot menswaardigheid is in die Grondwet van Suid-Afrika (S-A, 1996a) vervat. Westerse demokrasie sien die individu as persoon in eie reg, maar in Afrika-demokrasie is die individu ingebed in die gemeenskap (Bennett, 2011:48). Verder word Afrikaleiers nie maklik uitgestem nie; baie burgers hou selfs nie

eens van die leiers nie. Sodra die bevolking egter besluit dat die leier se tyd vir regeer verby is, verwerp hulle die leier sonder huiwering (Van Niekerk, 1996:92).

Van Niekerk (1996:22-28) beskryf verskeie voorbeelde van persone wat hulself aan wandade skuldig maak en die rede vir hul optrede dan toeskryf aan die 'onsigbare' wat hulle sulke dade laat pleeg het. Persone wat die denkwyse van die Afrika-demokrasie aanhang, aanvaar dikwels nie individuele aanspreeklikheid vir wandade nie, maar word deur die stam of groep beskerm (Van Niekerk, 1996:26).

In die lig van bogenoemde inligting, oorweeg die navorser die effek van *ubuntu* binne die Suid-Afrikaanse skoolverband. Leerders wat met *ubuntu*-waardes opgegroei het, kan dalk individuele outonomie ontken. Indien 'n leerder wat *ubuntu*-waardes aanhang tot die leerderraad verkies word, is daar 'n groot kans dat dié leerder nie as selfstandige leier leiding sal kan neem of leiding sal kan bied nie. Van Niekerk (1992:24-33) noem verskeie voorbeelde van studente by die Universiteit van die Noorde wat weier om hul name te sê of te gebruik, want hulle tree op of praat namens die groep – die studente verloor dus hul identiteit in die groep.

Dit sou katastrofies wees indien die leerder-leierkorps van 'n skool slegs vanuit hierdie raamwerk sou funksioneer. Geen leerderraadslid sou verantwoordelikheid neem die uitvoering van take nie. Daar sal dus nie gepraat kon word van demokratiese leerderrade nie, aangesien demokrasie vereis dat daar deelname, oorlegpleging en beredenering tussen individue plaasvind. *Ubuntu* funksioneer slegs vanuit die 'geborgenheid' van 'n groep en die individu het nie 'n eie stem of deelname nie. Daar is dus geen sprake van deelnemende demokrasie nie.

2.2.7 Deelnemende demokrasie

Volgens Smit (2011:23-36) beteken deelnemende demokrasie dat individue of instellings die geleentheid behoort te kry om deel te neem aan die proses van besluitneming rondom sake wat hulle raak. Verskeie vorms van deelname sluit die volgende in: die stemproses; veldtogte; groepaktiwiteite; kontak met verteenwoordigers en amptenare; protesaksies; bywoning van vergaderings; deelname aan petisies; fondsinsamelings; werwing en boikotte. Hoe groter die deelname, hoe groter die doeltreffendheid, en deur deelname word die burgers en belanghebbendes opgevoed om hul belange ter wille van die algemene welsyn te transformeer (Pateman, 1970:12).

Wiklund (2012:281-292) redeneer dat deelnemende outonomie en magsverhoudings tydens besluitnemingsprosesse in noue verband met mekaar staan. 'n Verskeidenheid

van openbaredeelname-instrumente met verskillende vlakke van outonomie word in die sogenaamde “leer van deelname” (*ladder of participation*) beskryf. ’n Hoër vlak op die outonomieleer dui ’n hoër vlak van deelname aan. Sekere instrumente soos openbare verhore, inligtingsvergaderings, prosesse vir openbare kommentaar oor beleide en parlementêre wetsontwerpe, en geregtelike hofverhore word gekritiseer aangesien dit as swak vorme van deelname beskou word. Volgens Wiklund (2012:281-292) beperk die grense van tyd, mag, toegang en institusionele prosesse ware deelname.

Onderskeid behoort getref te word tussen deelname tydens wetgewing, deelname tydens uitvoerende besluitneming en deelname tydens grondwetlike beslissings. By die meeste liberale demokrasieë, insluitende Suid-Afrika, kry belanghebbendes die geleentheid om deel te neem aan wetgewende prosesse deur kommentaar te lewer oor regeringsbesprekingspunte en beleidsdokumente, asook om voorleggings aan wetgewende komitees te doen (Smit, 2011:25).

Volgens Pateman (1970:12) het deelnemende demokrate wyses voorgestel om die werkplek, familie, media, buurt, universiteite, skole en besluite rakende menseverhoudings in die natuurlike omgewing te demokratiseer. Al die vermelde elemente vereis ‘politieke stelsels’, want hulle vergestalt plekke waar beleidsbesluite op grond van magsverhoudinge geneem word en is daarom onderworpe aan demokratisering.

8		BURGERBEHEER		WARE DEELNAME
7		DELEGASIE		
6		VENNOOTSKAP		
5		PASSIVISME		SIMBOLIESE DEELNAME
4		KONSULTASIE		
3		INLIG		
2		TERAPIE		NIE-DEELNAME
1		MANIPULASIE		

Figuur 1: Leer van deelname

(Bron: Arnstein, 1969:216-224)

Wanneer mense weet dat daar ’n geleentheid bestaan om effektiewe deelname aan besluitneming te hê, glo hulle dat deelname die moeite werd is, aldus Held (2008:212). Hulle sal dan aktief deelneem en aanvaar dat gemeenskaplike besluite bindend is. Die teendeel is egter ook waar, want waar mense sistematiese ongeborgenheid beleef en/of swak verteenwoordiging geniet, sal hulle glo dat hul standpunte en sienings nie ernstig opgeneem word nie. Hulle sal ook glo dat hul sienings nie dieselfde gewig dra as andere s’n nie en die proses as onregverdig beskou. Hulle sal heel moontlik slegs enkele goeie redes kry om deel te neem aan besluitnemingsprosesse wat hul lewens kan beïnvloed.

Die moontlike implikasie van deelnemende demokrasie rakende leerderraadsverkiesings in openbare skole, is dat alle leerders die geleentheid behoort te kry om deel te neem aan die verkiesings – in watter mate ook al. Indien dit wel gebeur, behoort die verkose leerderraad te bestaan uit verteenwoordigers van die volle spektrum van skoolleerders. Dit impliseer leerders uit al die onderskeie fases – van Grondslagfase, Intersenfase, Juniorsekondêre fase, asook die Seniorsekondêre fase. Die leerderraad behoort ook per implikasie deel te hê aan alle fasette van skoolbestuur en beheer. Indien sodanige ‘deelnemende’ leerderraadslede hul pligte uitvoer, behoort daar volle samewerking op alle terreine te wees en behoort die leerderraad uiteindelik net die groep te wees wat uitvoer wat die meerderheid leerders gedoen wil hê. Of hierdie aanname net wensdenkery is, sal bepaal word deur die empiriese navorsing wat gaan volg.

2.2.8 Oorlegplegende demokrasie

Om oorlegpleging (*deliberation*) te verstaan, skryf Ackerman en Fishken (2003:21) dat dit een ding is om inligting te bekom, ’n ander om op ’n gemeenskaplike wyse te praat en luister, en verder ’n heel ander ding om op ’n waardige wyse te beraadslaag soos ’n demokratiese landburger veronderstel is om te doen. Om oorlegpleging te verstaan, moet die regte vrae gevra word, en om te verseker dat die korrekte vrae gevra word, is dit noodsaaklik om na die mens se onderskeie sosiale rolle in die moderne lewe te kyk.

Die moderne lewe vereis dat mense verskeie sosiale rolle moet vertolk – mans en vroue, ouers en kinders, werkers en bestuur, vriende en vyande, verbruikers en burgers. Elke rol het sy eie verantwoordelikhede en hulle durf nie met mekaar verwar word nie – byvoorbeeld, om die werkgewer as ’n eggenoot te behandel. Rolverwarring ontstaan as gevolg van swak onderskeid tussen ’n persoon se verantwoordelikhede

aan die een kant en sy/haar posisie as verbruiker aan die ander kant. Wanneer ’n persoon groentemark toe gaan, sal hy homself die vraag afvra: “Watter van al die kompeterende produkte welgeval my die meeste, vir my spesifieke behoeftes?” (Ackerman & Fishken, 2003:21). Dieselfde argument is nie waar vir burgerskap nie. Wanneer mense bymekaar kom om ’n nuwe groep leiers te kies, is dit nie ’n private aksie van ‘verbruik’ nie, maar ’n kollektiewe aksie van mag. Die nuwe groep leiers kan die lot of bestemming van miljoene medeburgers bepaal. Dit is daarom onverantwoordelik om die leier met die mooiste en breedste glimlag as leier te verkies. Die korrekte vraag wat deur die kiesers gevra behoort te word, is: “Wat is goed vir ons land of ons gemeenskap?” in plaas van “Wat is goed vir my?”. Dit kan gebeur dat dit wat goed is vir my, ook goed is vir my land. Die goeie landsburger sal besef dat bogenoemde omkering nie bevooroordeeld is nie en poog om bo eie belang uit te styg en in belang van al die burgers op te tree (Ackerman & Fishken, 2003:21).

Volgens Smit (2011:26) verwys oorlegplegende demokrasie teoreties na die idee dat wettige besluitneming spruit uit openbare oorlegpleging met die landburgers. Oorlegplegende demokrasie herroep die ideale van rasionele wetgewing, deelnemende politiek en burgerlike selfbestuur. Dit is ’n teorie wat voorstel dat deelnemende demokrasie verbeter deur die implementering van Habermas se beginsels. Gutman en Thompson (2003:31) handhaaf die siening dat demokratiese beginsels substantief en prosedureel moet wees. ’n Demokratiese teorie wat substantiewe beginsels ter wille van prosedures vermy, offer ’n noodsaaklike waarde van demokrasie op. Sulke beginsels kan nie aanspraak maak op die vrye en gelyke behandeling van landburgers nie. In ’n demokratiese samelewing is daar wetgewing wat alles onder die gelykheidsbeginsel saambind – hetsy regverdig of met wedersydse respek (Gutman & Thompson, 2003:31).

In die volgende paragraaf word daar uitgewei oor die wyse waarop gelykheid deur middel van gesprekvoering behoort te realiseer. Gesprekvoering tydens leerderraadsverkiesings behoort hiervolgens plaas te vind om te verseker dat alle partye gelyk behandel word.

2.2.8.1 Habermas se reëls vir etiese diskoers of gesprekvoering

Volgens Smit (2011:26) beskryf Habermas ‘diskoers’ as ’n ideale wyse van rasionele en demokratiese besluitneming. Oorlegpleging moet op ’n spesifieke wyse gestruktureer word om aan die vereistes van regverdige diskoers, gesprekvoering of die rasionele debat oor sake te voldoen. Wiklund (soos aangehaal deur Smit, 2011:26)

spesifiseer dat gesprekvoering gemik is op voorwaardes wat verseker dat die uitkoms van openbare oorlegpleging niks anders is as die resultaat van die waardelose krag van die beter argument nie. Habermas (1987:43-115) verwys na die struktuur van regverdige en etiese diskoers en identifiseer drie stelle reëls vir rasionele redenasie. Sy grondreëls vir oorlegpleging is die volgende:

- Etiese diskoers berus op die uitgangspunt dat redenering ontwerp is om argumente te produseer waarmee ons eise om geldigheid kan verwerp. Deelnemers aan diskoers moet logiese en semantiese reëls gebruik waartydens uitdrukkings en taal oor ŉ tydperk op ŉ konsekwente wyse gebruik word. Sodoende kan daar nie ŉ verskeidenheid van interpretasies van woorde en uitdrukkings ontstaan nie. Wedersydse herkenning van kommunikasie vereis vertroue en is ŉ noodsaaklike komponent van suksesvolle oorlegpleging.
- Argumente is prosesse waartydens voorstanders en teenstanders tot die bereiking van begrip kom. Deur middel van argumente word die geldigheid van ŉ eis wat problematies voorgekom het, getoets. Dienooreenkomstig moet deelnemers prosedurele reëls gehoorsaam, afhangend van die oorlegplegende forum waar die diskoers plaasvind. Twee reëls wat deelnemers moet gehoorsaam, is dat hulle die waarheid moet praat en redes moet verstrek om hul opinie te regverdig.
- Argumentvoering is ŉ kommunikasieproses wat dwang, ongelykheid en magspel moet uitsluit. Enigiemand kan by die diskoers ingesluit word, indien hulle bevoeg is om te praat en op te tree. Verder word enigeen toegelaat om ŉ bewering te bevraagteken of voor te stel en hul behoeftes, oortuigings en begeertes te noem. Niemand behoort verhoed te word om hierdie regte uit te oefen nie (Habermas, 1987:43-115).

Hierdie grondreëls vir etiese en rasionele diskoerse word wyd aanvaar en toegepas – in parlementêre debatte, openbare deelnames, hersieningsprosesse, hofprosedures en algemene vergaderings. Oorlegpleging behoort prosedurele argumente vir en teen die onderskeie metodes van besluitneming in te sluit.

Indien sekere veranderinge in die skoolomgewing aangebring moet word, is dit noodsaaklik om met oorleg te werk te gaan. Hier volg ŉ praktiese voorbeeld: Die leerders in Skool A doen ŉ beroep op die leierkorps om die haarstylbeleid aan te pas, aangesien die huidige beleid oudmodies is. Die leierkorps kan deur ŉ stemproses bepaal of daar behoefte is vir só ŉ verandering. Nadat die resultate gefinaliseer is, kan die inligting aan die leiervoogde, skoolbestuur en prinsipaal

bekendgemaak word. Die resultate word bespreek en aan die beheerliggaam deurgegee, waarna die versoek aan die ouers voorgelê word. Op hierdie wyse verseker Skool A dat veranderinge ná oorlegpleging met alle partye aangebring word.

2.2.8.2 Kommunikatiewe perspektief

Teoretici beveel ’n meer oorlegplegende styl van besluitneming aan ten einde demokrasie te vernuwe. Seyla Benhabib, soos aangehaal deur Smit (2011:28), beweer dat oorlegplegende demokrasie nie beperkend op openbare gesprekvoering inwerk nie, maar moedig eerder gesprekke aan wat die openbare en private aspekte integreer. Oorlegplegende demokrasie moedig ook gesprekke aan om te bepaal watter politieke prosesse binne kulturele en sosiale verband of konteks met mekaar in interaksie verkeer. Habermas se teorie neem elemente van die aantreklikste eienskappe van liberale en republikeinse tradisies van politieke teorie en inkorporeer dit in ’n kommunikatiewe raamwerk (Wiklund, 2005:282).

Volgens Blaug en Schwarzmantel (2000:494) baseer oorlegplegende demokratiese teorieë hul morele eis vir meer oorlegpleging op ’n kommunikatiewe siening van individuele identiteit en kollektiewe leefwyses. Deur kommunikasie kan die mens orde, homself, gemeenskap en realiteit tot stand bring of afbreek, en deur sekere kommunitaristiese perspektiewe aan te neem is daar hoop op vrede en regverdigheid in hierdie wêreld. Oorlegplegende demokrasie het die potensiaal om demokrasie uit te brei en dus die effektiwiteit van die regering en instansies in die samelewing (soos skole en universiteite) te versterk (Darwin, 1994:389-39 soos aangehaal deur Smit, 211:28).

Die toepassing van die oorlegplegende prosesse kan binne onderwyskonteks deur middel van die vier beginsels van oorlegplegende demokrasie geassesseer word. Hierdie beginsels is algemeenheid, magsneutraliteit, outonomie en ideale rolverantwoordelikheid. Die struikelblokke wat verhoed dat oorlegplegende demokrasie in die onderwys geïmplementeer word, sal in die volgende afdeling bespreek word.

2.3 Die potensiaal van deelnemende en oorlegplegende demokrasie binne ’n onderwyskonteks

Na die eerste demokratiese verkiesing in 1994 en die vestiging van grondwetlike demokrasie, het die Suid-Afrikaanse samelewing ’n fundamentele transformasie

ondergaan (De Waal & Curry, 2001:40). Die kiesstelsel van die nasionale parlement het verander na proporsionele verteenwoordiging as gevolg van die oorgrote stempersentasie wat vir die wysiging gestem het. Op hierdie wyse het inklusiewe demokrasie geseëvier.

Sedertdien was daar voorstelle vir die hervorming van die kiesstelsel in die parlement, maar die debat het selde gewone burgers betrek. Tydens ’n onlangse studie deur die Universiteit van Kaapstad het Bogaards (2017) bevind dat studente die potensiaal van oorlegplegende demokrasie vir die nasionale debat oor hervorming van die kiesstelsel van Suid-Afrika georganiseer sou wou sien. Die studie het bevind dat die meerderheid studentedeelnemers krities is oor die politieke stelsel in Suid-Afrika. Die studente het ook aangedring dat die verkiesingstelsel meer aanspreeklik gehou behoort te word. Bogaards (2017) argumenteer dat studente eenparig saamstem dat daar groter oorlegpleging op kampusse moet wees. Hierdie bevindings lewer bewys dat daar potensiaal bestaan vir oorlegplegende demokrasie tydens die organisering van nasionale debatte oor hervorming van die kiesstelsel.

In die onderwys het demokratisering plaasgevind deur die herverdeling en uitbreiding van mag na die plaaslike skoolbeheerliggame en die verwydering van gesentraliseerde kontrole rakende sekere aspekte van onderwysbesluitneming (Oosthuizen & Rossouw, 2003:195). Nuwe wetgewing het ook ’n rol gespeel. Die Wet op Nasionale Onderwysbeleid (SA, 1996) bevat die demokratiese vereistes wat moet verseker dat wye openbare deelname met betrekking tot die ontwikkeling van onderwys geskied. Een van die vereistes is dat belanghebbendes by beleidmaking en bestuur van die onderwysstelsel by deelname ingesluit moet word. Die Suid-Afrikaanse Skolewet (S-A, 1996b) verseker die vestiging van demokratiese magsverdeling en samewerkende vennootskap tussen die staat, ouers en opvoeders. Die karaktereienskappe van ’n demokratiese instelling (soos ’n skool) sluit in dat alle stemgeregtigdes behoort te stem (Aspin, 1995:33). Stemgeregtigdes behoort vryelik volgens hulle gewete keuses te kan maak; die meerderheid se keuse sal seëvier en alle stemgeregtigdes se reg tot toegang, deelname en billikheid word verseker (Aspin, 1995:33).

Uit bogenoemde literatuur is dit duidelik dat wetgewing vereis dat deelnemende en oorlegplegende demokrasie in Suid-Afrikaanse openbare skole aangemoedig en toegepas behoort te word.

Die toepassing van deelnemende en oorlegplegende demokrasie is nie slegs tot sekere aspekte beperk nie. Alle fasette met betrekking tot leerderraadsverkiesings by openbare skole moet van deelnemende demokrasie getuig. Volgens Woods (2004:3-26) is spanwerk een van die manifestasies van deelnemende leierskap en is spandinamika belangrik. Deelnemende spanwerk – soos in 'n leerderraad, is daarop gemik om kreatiewe en effektiewe maniere te vind om spesifieke probleme te oorkom of vooraf gedefinieerde doelwitte te bereik. Phakoa en Bisschoff (2001:1) beklemtoon dat die Suid-Afrikaanse Skolewet (S-A, 1996b) leerders as 'n belangrike groep belanghebbendes beskou wat deel uitmaak van die besluitnemingsprosesse by openbare skole. Die insluiting van leerders tot verteenwoordiging op die beheerliggaam dui daarop dat inklusiwiteit hoog op die staat se prioriteitslys is (Phakoa & Bisschoff, 2001:1).

Hoewel daar slegs wetgewing bestaan rondom die jaarlikse verkiesing van 'n verteenwoordigende leerderraad in openbare skole waar graad agt en ouer leerders geakkommodeer word, vind leerderraadsverkiesings ook by laerskole plaas.

Artikel 11 van Suid-Afrikaanse Skolewet (S-A, 1996b) slaan duidelik net ag op skole wat leerders vanaf graad agt inskryf. Dit raak glad nie die posisie by laerskole nie, en dus kan leerlingrade (en ander leerderliggame) wél by hierdie skole ingestel word, selfs ook om as verteenwoordigende leerderrade te dien. Geen voorskrifte bestaan in hierdie verband nie en elke skool kan daarom sy eie liggame instel dienooreenkomstig prosedures en behoeftes waaroor die skool self besluit (Colditz, 2006:4). Omdat demokrasie by alle openbare skole toegepas behoort te word, behoort die leerderraadsverkiesings by laerskole egter ook demokraties hanteer te word.

In die volgende afdeling spreek die literatuurstudie die wye spektrum van toepassing van demokratiese praktyke by skole aan.

2.3.1 Desentralisasie van die onderwys en die beginsels van demokratisering

Die transformasie van die Suid-Afrikaanse onderwysstelsel het vele dilemmas rakende skole en demokrasie aan die lig gebring (Smit, 2008:73). Volgens Hilliard en Notshulwana (2001:155) het dit na die transformasieproses duidelik geword dat daar steeds 'n gebrek aan begrip rakende die essensiële beginsels van demokrasie bestaan. Die uiteenlopende standpunte ten opsigte van demokrasie blyk duidelik uit verskil betreffende gelyke toegang tot skole, transformasiebeleide, openbare befondsing, onvoldoende deelname van belanghebbendes, openbare aanspreeklikheid en beperkings op basiese regte binne die skoolstelsel.

Met die desentralisering van die fiskale, politieke en administratiewe verantwoordelikhede van plaaslike regerings, plaaslike instellings en gemeenskappe, het die geneigdheid tot deelname en oorlegpleging ontstaan as 'n fundamentele uitgangspunt ter bevordering van die plaaslike beheer van skole (Smit, 2003:76). Die beleid van desentralisering van die onderwys na aanleiding van die beginsel van demokratisering het 'n sleutelaspek van opvoedkundige herstrukturering in die internasionale arena geword. Volgens Bear (1990:16) het die volgende faktore bygedra tot die internasionale neiging tot desentralisering van die onderwys:

- Onderwys hervorm demokrasie en demokrasie hervorm onderwys.
- Die demokratisering van beheerstelsels in skole verbeter effektiwiteit en aanspreeklikheid in skole.
- Die politieke vryheid van voorheen benadeelde gemeenskappe in Suid-Afrika het groter deelname van ouers en belanghebbendes in die onderwys genoodsaak.
- Omdat meer opgevoede ouers deel van die populasie is, vergroot die aandrang op groter deelname wat onderwyssake betref.
- Opvoederprofessionaliteit en hoër vlakke van gesofistikeerdheid het 'n selfversekerdheid by die onderwyskorps geskep om minder verdraagsaam te wees teenoor die burokratiese mag van gesentraliseerde staatsadministrasies.
- Die ontwikkeling van teoretiese modelle van oorlegplegende demokrasie het die standaard rakende groter gelykheid verhoog, en ook die behoefte beklemtoon vir gesamentlike besluitneming.
- Die ekonomiese suksesse van demokratiese besigheidstelsels het gedien as invloedryke aansporings om korporatiewe bestuurs idees in die onderwys te verbeter.

Internasionaal en in Suid-Afrika het die vraag ontstaan na die afwenteling van verantwoordelikheid en outoriteit vanaf die gesentraliseerde staatsburokrasie na skoolgemeenskappe (Dieltiens, 2000:35). In praktyk is elke demokrasie in die wêreld afhanklik van effektiewe burokrasie (Smit, 2003:78). Burokrasie word deur Weber (1968:8) beskryf as 'n administrasiestelsel met die volgende eienskappe: hiërargie, onpersoonlikheid, kontinuïteit en kundigheid. Die volgende negatiewe eienskappe word voor die deur van burokrasie of onderwysadministrasie gelê: rompslomp, nie-aanspreeklikheid, swak terugvoering, vertragings, onbuigsaamheid, onbekwaamheid, gesentraliseerde elitisme en ondemokratiese geneigdheid.

2.3.1.1 Burokratiese onderdrukking van deelnemende demokrasie in die onderwys

In die paragrawe wat volg, word ’n voorbeeld van ’n aangemelde hofsaak bespreek waar bepaal moes word of deelname van belanghebbendes in die onderwys deur die burokrasie in Suid-Afrika beperk is.

- Uitsetting van swak gedissiplineerde leerders

In die saak *Pearson High School v Head of the Education Department, Eastern Cape Province* (1999) het die hoof van die Departement van Onderwys geweier om die uitsetting van ’n leerder te bevestig en is die leerder, wat aan ernstige wangedrag skuldig bevind is, beveel om terug te keer skool toe. Die leerder (ouderdom 15) is twee maande vantevore skuldig bevind aan ernstige wangedrag nadat hy vier leerders met ’n inspuitingnaald gesteek het. Die leerder het van skool verwissel en die nuwe skool (Pearson High) se hoof het die leerder ’n kans gegee met dien verstande dat die leerder homself tot die etos en reëls van die skool verbind.

Skaars ’n maand na toelating tot die nuwe skool, is die leerder skuldig bevind aan aankope van dagga op die skoolterrein. Na ’n regverdige dissiplinêre verhoor het die skool se beheerliggaam aanbeveel dat die leerder uit die skool gesit word. Die Departement van Onderwys het weer nie die uitsetting aanvaar nie en gelas dat die leerder na die skool moes terugkeer. Die beheerliggaam is gedwing om ’n dringende aansoek by die Hoër Hof in te dien om die onderwysamptenaar se besluit te hersien.

Die hof het die volgende faktore in ag geneem: noodsaaklikheid van goeie dissiplinehandhawing in die belang van alle leerders in die skool; die beskerming van die opvoeders; behoud van onderwysstandaarde; besorgdhede van die ouerkorps; die ernstigheid van die wangedrag; en die vorige oortredings van die leerder. Die hof het beveel dat die besluit van die Departement van Onderwys ter syde gestel word en die leerder uitgesit word.

Alhoewel geregtigheid plaasgevind het, is hierdie saak ’n voorbeeld van die onvanpaste burokratiese besluitneming wat nadelige gevolge vir skooldissipline en die opvoedkundige doeltreffendheid van die skool kan hê.

2.3.1.2 Burokratiese onderdrukking van oorlegplegende demokrasie in die onderwys

Die volgende voorbeelde van hofsake dui op die aanwesigheid van burokratiese onderdrukking.

- Swak terugvoering, rompslomp en vertraging

In die hofsaak van *Maritzburg College v C.R Dlamini NO* (2005) was drie leerders betrokke by ’n insident waartydens ’n venster van ’n gehuurde bus verpletter is. Twee van die leerders het na drank geruik en ’n bottel brandewyn is in die derde leerder se rugsak gevind. Na ’n regverdige verhoor het die beheerliggaam van die skool besluit om by die hoof van die Departement van Onderwys in KwaZulu-Natal aan te beveel dat twee van die drie leerders uit die skool gesit moet word. Tydens die interim tydperk is die leerders geskors hangende die finale besluit van die departementshoof.

Ten spyte van vele briewe, oproepe en vergaderings met die hoof van die departement, het hy steeds na 21 maande nie ’n besluit kon neem rakende die uitsetting van die leerders nie. Die beheerliggaam het die Hoër Hof genader om ’n verklaringsbevel. Die hoof van die departement het betoog dat die Suid-Afrikaanse Skolewet nie toelaat dat leerders vir langer as ’n week geskors mag word nie en dat die interim reëling onwettig was. Die hof het die beheerliggaam se besluit aanvaar en die saak is in die guns van die skool, met koste aan die staat, geskik.

- Gebrek aan deursigtigheid

Tydens die saak, *Jonkers v Western Cape Education Departement* (1999), is die klaer telefonies ingelig dat hy vanaf Februarie 1997 as skoolhoof aangestel is. Die siftingsproses was gebrekkig en die proses is herhaal. Nadat agt maande verloop het, is die klaer in kennis gestel dat ’n moratorium op die vul van die pos geplaas is. Die arbiter in die saak het aanbeveel dat die siftingsproses herhaal moes word en ook die Departement van Onderwys gekritiseer oor ’n tekort aan voldoende kommunikasie en deursigtigheid.

- Gebrek aan aanspreeklikheid

Tydens die hofsaak van *Head of Departement of Education, Limpopo Province v Settlers Agricultural High School* (2003) het die Grondwetlike Hof verklaar dat die applikant in die saak se ignorering van die kostebevel dui op disrespek. Indien regerings nie die howe gehoorsaam nie, kan hulle nie verwag dat die landsburgers dit moet doen nie. Die waardigheid en effektiwiteit van die howe word nutteloos gestel indien hofbevele geïgnoreer word.

Bogemelde is slegs enkele voorbeelde van hofsake waar die burokrasie die deelnemende en oorlegplegende demokratiese beginsels onderdruk het. Hierdie afdeling van die literatuurstudie het gedien as inleiding om te bepaal of demokrasie wel in ander sfere van die onderwystoegepas word, al dan nie.

Die volgende afdeling gaan die onderskeie regsvoorskrifte ondersoek en verslag lewer oor die mate waarin die beginsels van deelnemende demokrasie in die onderwysstelsel op grondvlak toegepas word.

2.4 Die demokratiese eienskappe van die onderwys regsvoorskrifte

Die Grondwet van Suid-Afrika (S-A, 1996a) asook die Suid-Afrikaanse Skolewet (S-A, 1996b) vorm die basis van die onderwysregsvoorskrifte. Die aanhef tot die Grondwet verklaar dat die mense van Suid-Afrika sal poog om ’n samelewing daar te stel wat gebaseer is op demokratiese waardes, sosiale geregtigheid en fundamentele menseregte.

Vervolgens word die demokratiese verteenwoordiging wat in die Suid-Afrikaanse Skolewet (S-A, 1996b) beskryf word, uiteengesit.

2.4.1 Verteenwoordigende demokrasie in skole

Die Suid-Afrikaanse Skolewet (S-A, 1996b) bevorder verteenwoordigende demokrasie. Ingevolge artikel 23 van hierdie wet moet die beheerliggaam van ’n openbare skool uit die volgende persone bestaan:

- Verkose lede
- Die prinsipaal, in sy/haar amptelike hoedanigheid
- Gekoöpteerde lede

Die verkose lede moet uit die volgende kategorieë van persone bestaan:

- Ouers van leerders by die skool
- Opvoeders by die skool
- Personeellede van die skool wat nie-opvoeders is
- Leerders in graad agt en hoër

Bogenoemde wetgewing verskaf riglyne om verteenwoordigende demokrasie by openbare skole te vestig deur verteenwoordiging uit alle voorgeskrewe kategorieë van persone op die beheerliggaam daar te stel. Die wyse waarop die onderskeie lede hul spesifieke take gaan volvoer, kan bewys lewer van die mate waartoe die onderskeie lede verteenwoordigende demokrasie by openbare skole toepas.

Alhoewel hierdie studie nie die verkiesingsprosedures van beheerliggame ondersoek nie, is die verkiesingsriglyne relevant tot leerderraadsverkiesings. Derhalwe gaan die

verkiesingsprosedures van beheerliggame opsommend bespreek word en afwykings uitgewys word.

2.4.2 Verkiesingsriglyne van beheerliggame en afwyking van riglyne

Volgens die riglyne van die Departement van Basiese Onderwys (DBE, 2014), is dit die taak van die skoolverkiesingsbeampte om ’n skriftelike kennisgewing op te stel en te laat publiseer. Op die kennisgewing moet die datum, tyd en plek van die nominasie- en verkiesingsvergadering verskyn. Die datum waarop kennisgewings moet verskyn, wissel tussen die provinsies (Smit, 2015:2144). KwaZulu-Natal het in 2015 van die riglyne afgewyk en die kennisgewing van die beheerliggaamverkiesing eers drie dae na die verkiesing gepubliseer (Smit, 2015:2145).

Die nominasie en verkiesing van ouerlede moet op een enkele vergadering plaasvind en volgens die voorgestelde riglyne geskied (DBE, 2014:4-7). Die beginsels van inklusiwiteit, deursigtigheid en demokrasie behoort gevolg te word, eerder as om potensiële kiesers uit te sluit (DBE, 2014:7).

Die skoolverkiesingsbeampte stipuleer dat elke genomineerde die geleentheid moet kry om hom-/haarself tydens die verkiesingsvergadering aan die gehoor voor te stel. ’n Leemte in die huidige riglyne vir die verkiesing van beheerliggame (DBE, 2014) is dat daar nie vir veldtogvoering deur die aspirantkandidate voorsiening gemaak word nie (Smit, 2011:355).

Smit (2015:2146) lig verder uit dat sekere *ultra vires* optredes tot onwettige aksies kan lei:

- Indien daar ’n vakature op die beheerliggaam ontstaan, behoort daar binne 90 dae ’n tussenverkiesing gehou word. In die Wes-Kaap word tussenverkiesings binne 60 dae gehou (Smit, 2015:2146).
- Die voorsitter van ’n beheerliggaam moet ’n ouerlid wees. Mpumalanga se riglyne vereis dat geen lid van die beheerliggaam meer as een amp mag beklee nie.
- Volgens die riglyne in die Skolewet (S-A, 1996b) moet die aantal ouerlede een meer wees as die gesamentlike aantal ander lede wat stemreg het. Die Noordwes Provinsie wyk van hierdie wet af (Smit, 2015:2147).
- Die demokratiese beginsel dat stemgeregtigdes die outonomie het om vir iemand van hul keuse te nomineer en te stem, moet gerespekteer word. Riglyne vir beheerliggaamsverkiesings in Limpopo bepaal dat die

verkiesingsbeampte moet toesien dat die samestelling van die beheerliggaamslede verteenwoordigend moet wees ten opsigte van die demografie van die leerders in die betrokke skool. Die riglyne vir Limpopo bepaal ook dat die demokratiese beginsels van inklusiwiteit en verteenwoordiging onderhou moet word (Smit, 2015:2148). Hierdie sienswyse oortree egter die beginsel van outonomiteit.

Die tweede kategorie van lede wat op die beheerliggaam van elke openbare skool moet dien, is die opvoeders van die betrokke skool. Die riglyne rondom die nominasie en demokratiese verkiesing van opvoeders geskied volgens ’n nominasieproses en ’n geslote stemproses. Indien die totale aantal geldige nominasies gelyk is aan die vereiste aantal opvoederlede, word die genomineerde opvoederlede as verkose verklaar. In sulke gevalle moet die skoolverkiesingsbeampte ’n verklaring onderteken wat bevestig dat die lede nie deur middel van geheime stemming verkies is nie en dat voldoende geleentheid vir addisionele nominasies toegestaan is (DBE, 2014:10).

Die verkiesing van nie-opvoederlede asook van leerderlede tot die beheerliggaam geskied volgens dieselfde riglyne as dié vir opvoeders. Die Departement van Basiese Onderwys skryf voor dat die leerderraad van sekondêre skole uit eie geledere leerderraadslede verkies om op die beheerliggaam van die openbare skool te dien (DBE, 2014:11).

Dit blyk uit die bespreking hier bo dat duidelike riglyne vir die hantering van demokratiese beheerliggaamsverkiesings (DBE, 2014:1-40) verskaf word, maar dat provinsiale riglyne onderling verskil en dat die prosedurele billikheid van provinsiale beheerliggaamverkiesings hersien behoort te word (Smit, 2015:2146).

Die verloop en proses van die leerderraadsverkiesing word in die volgende afdeling bespreek.

2.5 Demokrasie en leerderraadsverkiesings

Demokraties verkose lede van die leerderraad behoort verteenwoordiging te geniet op die beheerliggaam van elke openbare skool waar leerders in die agtste graad en hoër ingeskryf is (SA, 1996). Hierdie afdeling handel oor die proses waarvolgens leerderraadsverkiesings by openbare skole in Suid-Afrika behoort plaas te vind.

Die hele verkiesingsproses behoort deursigtig te wees en alle partye – skoolbestuur, beheerliggaam, opvoederkorps en leerderkiesers – behoort duidelike riglyne met betrekking tot die prosedure en verloop van die leerderraadverkiesing te ontvang en

dit gesamentlik te bespreek. Alle partye moet presies weet wat van hulle verwag word, wanneer wát gedoen gaan word en wát die uiteindelike uitkoms behoort te wees.

Volgens Hunt (2014:3) word beperkte leiding deur beleidmakers verskaf rakende die funksionering en omvang van leerderrade, asook die wyse waarop leerderraadsverkiesings moet plaasvind. Naidoo, Westraad & Bradfield (2010:3) verklaar dat dit noodsaaklik is dat die hele skool bewus gemaak word van hoe leerderraadsverkiesings behoort plaas te vind. Indien die leerderrade van skole behoorlik verkies word, staan hulle ŉ kans om effektief binne die betrokke skole te funksioneer. Die verloop van die verkiesingsproses word vervolgens bespreek.

2.5.1 Tyd en kennisgewing

Gereelde, vrye en regverdige verkiesings is ŉ demokratiese beginsel in Suid-Afrika (S-A, 1996). Leerderraadsverkiesings moet jaarliks plaasvind en op ŉ vrye en regverdige wyse geskied. Verkiesings vind op verskillende tye plaas, aangesien daar nie vasgestelde wetgewing of beleid daaroor bestaan nie. Die gewildste tye vir leerderraadsverkiesings is in Augustus, September en Oktober. Leerders dien slegs een jaar op die leerderraad en kan die leerderraad se poging tot die skep van ŉ beter leeromgewing maak of breek (Naidoo *et al*., 2010:3).

Een week voordat die verkiesings plaasvind, moet toepaslike skriftelike kennisgewings in elke klas aangebring word (Departement van Onderwys, 1997:1,2). Die kiesers behoort tydens die kennisgewingsweek kiesersopleiding te ontvang.

2.5.2 Kiesersopleiding

Die belangrikheid van kiesersopleiding moet nie onderskat word nie. Dit geskied op verskillende tye, want skole bepaal self wanneer opleiding gaan plaasvind. Naidoo *et al.* (2010:3) beveel aan dat die funksies van die leerderraad, die karaktereienskappe van ŉ potensiële leerderraadslid, die belangrikheid om vir die regte persone te stem, asook die rol van die leerders met betrekking tot die leerderraad tydens kiesersopleiding bespreek behoort te word. Aspin (1995:40-41) beveel aan dat leerders opleiding ontvang ten einde outonome besluite te kan neem. Dit word bewerkstellig deur blootstelling aan praktyke en instellings van moraliteit en demokrasie. Leerders ontvang dus ook opleiding deur gewoontes en gebruike van die skool na te volg, andere na te boots (leierskapkorps en opvoeders) en direk en persoonlik betrokke te wees by besluitnemingsaksies (soos leerderraadsverkiesings en bepaling van skoolreëls).

Leerders wat hulself beskikbaar stel om op die leerderraad te dien, behoort ook opleiding te ontvang. Sekere vereistes behoort duidelik aan hulle gekommunikeer te word, soos dat hulle

- tyd moet inruim om vergaderings by te woon;
- die kans staan om gewild onder medeleerders te wees;
- die skool, leerders en lede van die wyer gemeenskap moet dien;
- as persoon en leier moet groei;
- konflik sal moet hanteer indien dit oor hul pad kom;
- deeglik moet besin alvorens besluite geneem word;
- die waardes van die skool moet uitleef en sodoende vertroue in die skool inboesem en eenheid tot stand bring (Naidoo *et al*., 2010:4);
- in samewerking met die beheerliggaam ’n gedragskode vir die leerders van die skool moet saamstel; en
- rolmodelle ten opsigte van die gedragskode moet wees ten einde leerders aan te moedig om die gedragskode te respekteer en gehoorsaam.
- Voornemende leerderraadslede behoort oor karaktereienskappe soos betroubaarheid, integriteit, selfvertroue, goeie kommunikasievermoë, goeie interpersoonlike vaardighede en toewyding te beskik. Volgens Naidoo *et al*. (2010:4) moet ’n voornemende kandidaat ook ’n dienende hart, ’n positiewe gesindheid en gesonde akademiese vermoëns hê, en hy/sy moet trots op die skool wees.

Die nominasie van kandidate is die volgende stap in die leerderraadverkiesingsproses.

2.5.3 Nominasie van kandidate

Die leerders kan kandidate vooraf nomineer en elke nominasie moet gesekondeer word. Die kandidaat moet die nominasie aanvaar, alvorens sy/haar naam op ’n geslote stembrief kan verskyn (Departement van Onderwys, 1997:1, 2). Die onderwysdepartemente van Limpopo, die destydse ‘Noord-Transvaal’ en die ‘Noordelike Provinsie’ het ál drie dieselfde riglyne rakende die bepalings, verkiesing en funksies van die leerderraad (Departement van Onderwys, 1997:1, 2). Bogenoemde riglyne stel voor dat elke klasgroep in die skool ten minste een verteenwoordiger behoort te kies. Al hierdie verteenwoordigers dien dan op die leerderraad van die skool. Indien die klasgroepe beide geslagte van leerders bevat, moet een manlike en een vroulike verteenwoordiger gekies word. Die aangestelde verkiesingsbeampte hanteer die klasgroepverkiesings.

Die Noord-Kaapse Onderwysdepartement se riglyne vir die verkiesing van leerderrade verskil effens hiervan (Noord-Kaapse Onderwysdepartement, 2016:12). Een van die byvoegings tot bogenoemde regulasies is dat die samestelling van die leerderraad die demografie van die skool se leerders moet reflekteer. ’n Verdere verskil of byvoeging is dat ’n leerder wat oor ’n dissiplinêre rekord by die skool beskik, nie aan die leerderraadverkiesings mag deelneem nie. Die Departement van Hoër Onderwys vereis selfs dat die genomineerde kandidate afskrifte van hul akademiese uitslae aan die verkiesingskomitee moet voorlê ten einde te verseker dat studente ’n hoë akademiese standaard handhaaf (TUKS, 2016).

Tydens die nominasieproses kan voornemende kandidate vir die spesifieke portefeuljekomitees van die leerderraad voorgestel word. Die voordeel hiervan is dat leerderraadslede dan op komitees dien waar hulle hul volle potensiaal en passie kan uitleef – tot voordeel van die skool. Die teendeel is egter ook waar – sekere portefeuljes kan afgeskeep word en dan kan daardie aspek van die volle werking en integrering van die leerderraad skade lei.

Na afloop van die nominasieproses volg die bemarkingsveldtogte van voornemende verkiesingskandidate.

2.5.4 Bemarkingsveldtogte

Relevante literatuur wat handel oor bemarkingsveldtogte by openbare skole ontbreek grootliks. Riglyne uit die hoër-onderwyssfeer in Suid-Afrika bied weliswaar riglyne wat toekomstig vir bemarkingsveldtogte in openbare skole van nut kan wees. Nadat studente genomineer is om op die studenteraad te dien, word die name van die kandidate asook hul manifeste in die studentekoerant gepubliseer (TUKS, 2016). Geskeduleerde bemarkingsvergaderings word gehou waartydens die genomineerdes ’n openbare platform gebied word om hul manifeste bekend te stel. Tydens hierdie vergaderings het studente die geleentheid om vrae aan die kandidate te vrae oor hul verkiesingsmanifeste.

Daar word plakkate van al die kandidate gedruk en op die kampus versprei. Hierdie plakkate bevat ’n skouerhoogtefoto van die kandidaat, asook sy/haar manifes en slagspreuk. Riglyne vir die hoeveelheid en verspreiding van plakkate word gereguleer.

Indien openbare skole soortgelyke aksies kan neem, behoort alle kiesers en kandidate die erns van leerderraadsverkiesings te besef, asook die verantwoordelikheid waarmee hierdie proses aangepak behoort te word.

2.5.5 Stemprosedure

Elke leerder in elke klasgroep het die reg om te stem. Alvorens hulle besluit vir wie om te stem, moet leerderkiesers al die moontlike kandidate deeglik oorweeg (Naidoo et al., 2010:4). Hulle moet die funksies van die leerderraad in gedagte hou en besluit watter kandidate die beste bevoeg is om genoemde funksies uit te voer. Verder moet hulle daaraan herinner word dat hulle medeleerders gaan kies wat die regte besluite moet neem om van die skool ’n beter plek vir almal te maak – leerderraadsverkiesings is nie gewildheidskompetisies of modeparades nie.

Volgens Smyth (2006:279-284) benodig leerders leierskapsplatforms waar hulle deur deelname en gesprekvoering hulle stem kan uitbring. Leerderkiesers moet bewus gemaak word van die feit dat hulle leerders gaan kies wat hulle (die kiesers) in hul klasse en in die skool gaan verteenwoordig. Die kandidate is die persone wat die behoeftes van die kiesers aan die gesaghebbendes moet kommunikeer en wat besluite in die beste belang van die leerders gaan neem. Leerderkiesers moet besef dat hulle leerders moet kies wat bereid is om standpunt in te neem en ’n verskil te maak (Naidoo et al., 2010:4).

Die name van die stemgeregtigdes verskyn op kieserslyste. Daar word een stembrief, wat die name van al die kandidate bevat, vir elke stemgeregtigde gemaak. Leerders stem in hul klasverband, onder toesig van die betrokke opvoeder. Elke stemgeregtigde ontvang net een stembrief. Die aantal kandidate waarvoor gestem behoort te word, word deur die opvoeder gekommunikeer – ’n stemgeregtigde kan vir minder kandidate stem, maar nie vir meer nie. Geheime stemming vind plaas. Na afloop van die stemproses word die stembriewe deur die opvoeder ingeneem, waarna dit aan die kiesbeampte oorhandig word. Wanneer alle stembriewe ontvang is, kan die stemtelling begin.

Die opvoederkorps kry ook die geleentheid om te stem. Dieselfde proses word gevolg, en die kiesbeampte hanteer die opvoeders se stemproses.

Tydens die eerste leerderraadsvergadering moet die verkiesingsbeampte of die leerderraadvoog toesien dat verteenwoordigers vir die beheerliggaam gekies word. Hierdie verkiesing gaan gepaard met nominasies, sekondering, aanvaarding en ’n geslote stemproses (Departement van Onderwys, 1997:1, 2).

Die stemtelling en bekendmaking van die uitslae is die volgende stap in die proses van leerderraadsverkiesing.

2.5.6 Stemtelling en uitslae

Die verkiesingskomitee is verantwoordelik vir die stemtelling. ’n Goeie praktyk om te verseker dat stemtelling vry en regverdig geskied, is om onafhanklike persone as monitors of waarnemers te betrek. Lede van die beheerliggaam en van die opvoederkorps wat nie met die leerderraadsverkiesings gemoeid is nie, kan hierdie taak vervul.

Na afloop van die stemtelling word die name van die nuutgekose leerderraad aan die kiesbeampte en skoolhoof gekommunikeer. Verdere prosedures vir die vestiging van lede in bepaalde portefeuljes wissel van skool tot skool. Die verkiesing van die hoofleiers, asook die tydperk waartydens die lede as leerderraad gaan optree, wissel ook dramaties van skool tot skool en provinsie tot provinsie.

In die afdelings hier bo is die nominasie- sowel as stemprosedure tydens leerderraadsverkiesings breedvoerig beskryf. Die prosesse wissel egter van skool tot skool, provinsie tot provinsie, sowel as land tot land.

2.6 Samevatting

Leerderraadsverkiesings verskil in Suid-Afrika, aangesien die Suid-Afrikaanse Skolewet (S-A, 1996b) slegs breë riglyne vir demokratiese leerderraadsverkiesings bied. Omdat die huidige studie op die terrein van die Onderwysreg plaasvind, het die navorser die riglyne vir nasionale verkiesings gevolg. Die proses van demokratiese leerderraadsverkiesings is tydens die literatuurstudie as riglyn gebruik – met inagneming van nasionale verkiesingsprosedures. ’n Uitgebreide literatuursoektog het slegs ’n beperkte hoeveelheid regsvoorskrifte rakende riglyne vir demokratiese leerderraadsverkiesings opgelewer. Die Wes-Kaapse Onderwysdepartement (WKOD, 2003) verskaf oorsigtelike riglyne rakende demokratiese leerderraadsverkiesings. Hunt (2014:3) bevestig ook die stelling dat daar ’n beperkte hoeveelheid riglyne vir demokratiese leerderraadsverkiesings is. Sy skryf dat die dokumentasie wat beskikbaar is en veronderstel is om leiding te verskaf met betrekking tot leerderraadverkiesings, beperkte leiding bied en dat die boodskap wat deurkom, onderontwikkeld is en tekortskiet aan ambisie (Hunt, 2014:3).

Opsommend kan verwys word na die datums waarop publikasies rakende riglyne vir die verkiesing van leerderrade gepubliseer is. Die tydverloop tussen publikasies spreek boekdele en verwys na ’n leemte in die struktuur van die onderwysdepartement vir die daarstelling van algemene riglyne en regulasies vir leerderraadsverkiesings by

openbare skole. Die literatuur lewer onteenseglike bewys dat die huidige studie belangrik is vir die daarstelling van departementele beleid vir leerderraadsverkiesings in openbare skole in Suid-Afrika.

In Hoofstuk 3 word die navorsingsontwerp en navorsingsmetodologie van die studie in breë riglyne bespreek.

HOOFSTUK 3

"Ek vra almal se mening wanneer hulle nie praat nie. En dan, as hulle 'n mening het, sal ek ander vra om daaroor te praat. '

– Ginny Rometty

3. EMPIRIESE NAVORSINGSONTWERP EN -METODOLOGIE

3.1 Inleiding

In die vorige hoofstuk is die konsepte, beginsels en teorieë aangaande demokrasie breedvoerig uiteengesit. Verteenwoordigende en oorlegplegende demokrasie in die onderwyssfeer – met spesifieke verwysing na leerderraadsverkiesings in openbare skole – is daarna bespreek. ’n Studie van die beskikbare literatuur het bewys gelewer dat ontoereikende wetgewing en beleide in Suid-Afrika demokratiese leerderraadsverkiesings belemmer.

Ten einde die (sekondêre) navorsingsvraag 2 te beantwoord (*Wat is opvoeders en leerders se kennis en opinies aangaande die demokratiese beginsels van leerderraadsverkiesings?)*, asook navorsingsvraag 3 (*In watter mate vind leerderraadsverkiesingsprosesse demokraties by skole plaas?)* is ’n spesifieke navorsingsontwerp en -metodologie gevolg.

Die navorsingsontwerp en -metodologie hang van epistemologiese sienings af. Daar is in die huidige studie eerstens aandag geskenk aan verskillende epistemologiese uitgangspunte om die vertrekpunte van die navorser te bepaal. Daarna is besluit oor die spesifieke ontwerp wat vir die ondersoek gebruik sou word. Die metodologie wat uit die navorsingsontwerp volg, is vervolgens bespreek – met spesifieke verwysing na die samestelling van die studiepopulasie, metode van data-insameling, die navorsingsinstrument, die metode van dataontleding, asook die etiese aspekte wat tydens die ondersoek in ag geneem is (Van der Vyver, 2011:118).

3.2 Navorsingsbenadering

Die keuse van ’n navorsingsbenadering hang af van die navorser se filosofiese ingesteldheid, die tipe inligting wat benodig word, asook die metode waarmee die inligting bekom kan word (Ivankova, Creswell & Clark, 2016:307). Nieuwenhuis (2016:51) verklaar dat die keuse van ’n navorsingsbenadering sekere filosofiese voorveronderstellings tipeer. Aksienavorsing kan as navorsingsbenadering gekies

word, aangesien dit tot kennisverwerwing en verbeterde praktyke bydra, 'n sikliese proses behels, 'n deelnemende karakter vertoon en 'n interaktiewe vorm van kennisverwerwing is (Ebersöhn, 2016:134). Hierdie studie maak egter gebruik van 'n wetenskaplike navorsingsbenadering met die primêre doel om wetenskaplike kennis of inligting te versamel (Johnson & Christensen, 2017:62). Verder het wetenskaplike navorsing ten doel om beginsels te vind wat in breë trekke werk, wat veralgemeen kan word en in verskillende omstandighede gebruik kan word (Johnson & Christensen, 2017:62).

Die motivering vir 'n wetenskaplike navorsingstudie oor demokrasie en leerderraadsverkiesings het gespruit uit die navorser se jarelange ervarings tydens leerderraadsverkiesings. Die navorser het kritiese vrae begin vrae maar geen antwoorde daarop gekry nie en so het die behoefte ontstaan om navorsing oor hierdie tema te doen. Die kritiese vrae moes beantwoord word. Die navorser wou met die studie poog om algemene riglyne of beleid saam te stel, sodat ware demokratiese leerderraadsverkiesings by alle openbare skole in Suid-Afrika kan plaasvind.

Elke navorsingsbenadering het sy eie unieke doel (die navorser se soeke na antwoorde op bepaalde kritiese vrae), navorsingsmetode, asook strategie om data in te samel en dit te analiseer. Dit staan bekend as die navorsingsontwerp. Die metodologie is die "brug" wat die filosofiese voorveronderstellings of epistomologie en metode verbind. Navorsers reis tydens die navorsingsproses heen en weer oor hierdie brug. Die metodologie dien as gids vir navorsers tydens die prosedure van data-insameling, -ontleding en gevolgtrekking (Nieuwenhuis, 2016:51).

Navorsingsontwerpe word vervolgens kortliks bespreek, waarna die kwantitatiewe navorsingsontwerp (wat in hierdie studie gebruik is) in diepte bespreek word.

3.2.1 Navorsingsontwerpe

Volgens Nieuwenhuis (2016:72) is 'n navorsingsontwerp die plan of strategie waarvolgens data ingesamel word. Navorsers se ontologiese en epistemologiese perspektiewe, navorsingsvaardighede en navorsingspraktyke is ter sprake tydens die keuse van 'n navorsingsontwerp. Johnson en Christensen (2017:33-48) beskryf drie tipes navorsingsontwerpe as volg:

3.2.1.1 Kwantitatiewe navorsingsontwerp

Kwantitatiewe navorsing berus primêr op die insameling van kwantitatiewe data veral numeriese data (Nieuwenhuis, 2016:53). Hoy en Adams (2016:144) verklaar dat

kwantitatiewe navorsing wetenskaplike ondersoek behels wat eksperimente sowel as ander sistematiese metodes insluit. Die huidige navorsingstudie het gebruik gemaak van die kwantitatiewe navorsingsontwerp – dit word later volledig bespreek.

3.2.1.2 Kwalitatiewe navorsingsontwerp

Kwalitatiewe navorsing berus primêr op die insameling van kwalitatiewe data – dit wil sê nie-numeriese data soos woorde (linguisties of taal) en illustrasies (Johnson & Christensen, 2017:33-48). Volgens Hoy en Adams (2016:144) behels kwalitatiewe navorsing ondersoeke wat gebaseer is op die gerapporteerde ervarings van individue aan die hand van etnografiese ontledings, veldwerk of gevallestudies. Die doel daarvan is om 'n grondige begrip van sosiale en menslike gedrag in 'n spesifieke konteks te verkry.

Die dataontleding bied betekenis-gebaseerde eerder as statistiese vorme van data. Kwalitatiewe navorsing is natuurlik van aard, deurdat dit in ’n natuurlike omgewing of opset plaasvind. Kwalitatiewe navorsing bestudeer hoe die mens homself in sy omgewing organiseer en van sy omgewing sin maak deur te kyk na die simbole, rituele, sosiale strukture en rolle wat hom omring (Nieuwenhuis, 2016:53).

Navorsers wat gebruik maak van die kwalitatiewe navorsingsparadigma, gebruik interpretivisme, simboliese interaksionisme en kritiese teorie as lens. Interpretivisme veronderstel dat die lewe sin maak op grond van menslike ervarings; sosiale lewe is kenmerkend van die mens; die menslike brein is die bron van betekenis; menslike gedrag word geaffekteer deur kennis van die sosiale wêreld waarin hy leef; die sosiale wêreld van die mens staan nie onafhanklik van menslike kennis nie (Nieuwenhuis, 2016:61).

Simboliese interaksionisme analiseer die omgewing deur die subjektiewe betekenis wat mense aan dinge, gebeurtenisse en gedrag gee, aan te spreek (Nieuwenhuis, 2016:63).

Die kritiese teorie is gebaseer op veronderstellings dat sosiale realiteite histories ontwikkel het en deur mense geproduseer en reproduseer word. Die mens se gewete en identiteit word binne die politieke sfeer van kennis gevorm. Elke historiese tydperk produseer spesifieke reëls wat wetenskaplike feite dikteer. Verder veronderstel die kritiese teorie dat die doel van navorsing is om terugvoer te gee ten opsigte van die mens se sosiale lewe. Huidige diskoerse in die samelewing word deur die kritiese

navorser ontbloot deur ’n ontleding van die voorwaardes waaronder die stelsels gebruik word (Nieuwenhuis, 2016:65).

3.2.1.3 Die gemengdemetode-ontwerp

Beide kwantitatiewe sowel as kwalitatiewe navorsing word as metode vir die insameling van data gebruik. Die presiese vermenging van die metodes word bepaal deur die navorsingsvrae, die situasie waarin die navorser hom/haar bevind, asook praktiese implikasies van die navorsing (Johnson & Christensen, 2017:33-48).

Navorsers wat gebruik maak van die gemengdemetode-ontwerp wend die positiewe waarde van beide ontwerpe aan as ‘lense’ vir menslike gedrag. Volgens hierdie navorsers is dit beperkend om slegs van een metode gebruik te maak en word navorsingprobleme nie altyd volledig aangespreek nie wanneer slegs een metode gebruik word nie (Johnson & Christensen, 2017:33-48).

Die huidige navorsingstudie oor demokrasie en leerderraadsverkiesings maak gebruik van die kwantitatiewe ontwerp. Die denkwyses of paradigmas waarvolgens die studie beplan en aangepak is, word vervolgens bespreek.

3.2.2 Paradigmas

Thomas Kuhn (1922-1996), ’n Amerikaanse wetenskaplike filosoof, het die term ‘paradigma’ op twee wyses gebruik:

- Om ’n bepaalde denkwyse voor te stel wat deur ’n gemeenskap van wetenskaplikes gedeel word ten einde oplossings vir probleme in hul veld te kry (Chilisa & Kawulich, 2012:1)
- Om die verpligtinge, oortuigings, waardes, metodes en uitkyke wat oor ’n dissipline gedeel word, te verteenwoordig (Ma, 2016:25)

’n Paradigma behels die wyse waarop die mens oor die wêreld dink (Niewenhuis, 2016:52) en is die voorveronderstellings oor fundamentele aspekte van die realiteit wat tot ’n spesifieke wêreldbeskouing aanleiding gee. Paradigmas is dus die lens of beginsels waarmee realiteit geïnterpreteer word (Creswell, 2009). ’n Patroon van oortuigings en persepsies kan as ’n paradigma beskou word (Kinash, 2012).

Die huidige navorsingstudie word binne die Onderwysreg gedoen en gevolglik word regsnavorsing en die post-positivisme as paradigmas gebruik.

3.2.2.1 Regsnavorsing-paradigma

Die reg verskil van ander sosiale wetenskappe soos die onderwys deurdat dit die voorwerp van sy eie wetenskap is (Samuel, 2003:42). Dit is ’n abstrakte benadering tot regsfeite, -norme en -perspektiewe en kan slegs deur middel van regsmetodologieë bestudeer word (Samuel, 2003:60). Die outonome karakter van die reg as ’n wetenskap vereis dus abstrakte regsmetodes om die dissipline wetenskaplik te beskryf en verduidelik.

Die volgende regsmetodologie wat deur Samuel (2003:95-119) beskryf word, volg ’n onderwysaanslag en is tydens die navorsing gebruik:

- Metodes van uitleg om regsgeskrifte soos die Suid-Afrikaanse Grondwet en relevante onderwyswetgewing en verslae te interpreteer
- Ontleding van die regsdata, met inbegrip van die konsolidasie, reduksie en interpretasie van data.
- Regsberedenering wat beskrywende, induktiewe, deduktiewe en analogiese wyses van argumentering aanwend.

Tydens hierdie studie oor demokrasie en leerderraadsverkiesings in openbare skole is respondente se interpretasie van die regsgeskrifte (bv. die relevante onderwyswetgewing) bepaal. Die data wat ontleed is, is daarna vertolk, en die gevolgtrekkings wat gemaak is, kan lei tot die samestelling van toekomstige riglyne vir leerderraadsverkiesings.

3.2.2.2 Post-positivisme

Volgens Nieuwenhuis (2016:59,60) volg navorsers wat binne hierdie paradigma werk, ’n kritiese, realistiese ontologie (wordingsleer) – alle kennis is feilbaar, maar nie gelykwaardig feilbaar nie. Realiteit bestaan dus, maar kan nie volkome verstaan word nie. Objektiwiteit word as ’n ideaal beskou, maar kan nooit bereik word nie, en navorsing geskied dus subjektief.

Post-positivisme is ’n bruikbare paradigma vir navorsers wat in sekere aspekte van die positivisme soos kwantifisering belangstel, maar sluit tog subjektiwiteit en betekenis in.

Die post-positivistiese siening veronderstel dat die realiteit veelvlakkig en subjektief is en geestelik deur individue saamgestel word. Realiteit is nie ’n konkrete entiteit nie en daar word aanvaar dat dit ’n skepping is van die individue wat by die navorsing betrokke is. Die post-positivisme waarsku dat die gekonstrueerde realiteit nie in ’n

vakuum bestaan nie, maar deur kontekstuele faktore soos kultuur en geslag beïnvloed word. Die waarheid en bewyse is die pilare waarop die post-positivisme rus. Hierdie denkers fokus op die bepaling en ondersoek van geldige en betroubare bewyse ten opsigte van die bestaan van ŉ verskynsel, eerder as om te veralgemeen (Nieuwenhuis, 2016:59,60).

Die huidige navorsing vind vir die volgende redes vanuit die post-positivistiese paradigma plaas:

- Die doel van die navorsing is om geldige, betroubare resultate te verkry.
- Deelnemers word geensins subjektief beïnvloed nie.
- Die navorsingsontwerp en -metodologie skakel subjektiwiteit uit.
- Daar word van ŉ geldige en betroubare data-insamelingsinstrument gebruik gemaak.
- Die deelnemers is wetenskaplik volgens ŉ werkbare steekproefprosedure geselekteer.
- Data is volgens wetenskaplik aanvaarbare statistiese tegnieke ontleed.
- Bevindings en gevolgtrekkings is gemaak op grond van die resultate wat verkry is.
- Die ondersoek sal herhaal kan word sodra medenavorsers kan bepaal of soortgelyke resultate behaal kan word (Van der Vyver, 2011:122).

Nadat duidelikheid verkry is oor die paradigmas wat gebruik is, word die kwantitatiewe navorsingsontwerp wat tydens die studie gebruik is in detail bespreek.

3.3 Die kwantitatiewe navorsingsontwerp

'n Navorsingsontwerp is 'n wêreldbeskouing of perspektief oor navorsing wat deur 'n gemeenskap van navorsers gehou word. Dit is gebaseer op 'n stel gedeelde aannames, konsepte, waardes en praktyke (Johnson & Christensen, 2017:31). Maree en Pietersen (2016:162) beskryf kwantitatiewe navorsing as ŉ sistematiese en objektiewe proses waar numeriese data slegs uit ŉ geselekteerde subgroep van die heelal (of populasie) gebruik word. Die bevindings word gegenereer uit die populasie wat bestudeer word.

Ivankova *et al*. (2016:307) verduidelik dat kwantitatiewe navorsing ten doel het om tendense en die verband tussen veranderlikes te beskryf. Die navorser vra spesifieke vrae of formuleer hipoteses oor die veranderlikes wat waargeneem of gemeet kan word. Die steekproefgrootte is normaalweg groot en ewekansige seleksie van die

populasie word gedoen sodat die resultaat verteenwoordigend van die populasie kan wees. Soms maak navorsers gebruik van gerieflikheidsteekproewe waartydens bereidwillige en beskikbare respondente geselekteer word.

Volgens die kwantitatiewe navorsingsmetode word data ingesamel deur gebruik te maak van bestaande, loodstudie- of self-ontwerpte instrumente. Die instrumente is bedoel om hoogs betroubare en geldige data te lewer (Ivankowa *et al.*, 2016:308), hulle is gestruktureerd en bevat geslote vrae met voorafbepaalde veelkeusige of "*ja/nee*" response.

Tydens dataontleding word 'n numeriese waarde deur die navorser aan elke kategorie en veranderlike toegewys. Die data word dan op 'n rekenaarprogram ingevoer, wat dit verder analiseer. Volgens Ivankowa *et al.* (2016:308) sluit dataontleding die volgende in:

- Die beskrywing van tendense
- Die vergelyking van groepe en verwantskappe tussen veranderlikes
- Beskrywende statistiek wat algemene tendense in die data uitwys
- Inferensiële statistiek wat die steekproefdata analiseer ten einde afleidings oor die onbekende populasie te maak.

Die navorser interpreteer die resultate met inagneming van die aanvanklike voorspellings en navorsing oor die studie. Die navorsingsverslag weerspieël 'n gestandaardiseerde, vaste struktuur en sluiting persoonlike reaksies oor die toetsresultate uit (Ivankowa *et al.*, 2016:308).

Kwantitatiewe navorsing maak gebruik van spesifieke metodes. In kwantitatiewe navorsing word onderskei tussen twee tipe metodes – eksperimentele metodes of ontwerpe en nie-eksperimentele metodes – ook genoem *ex post facto* navorsing (Maree & Pietersen, 2016:166). Hoy en Adams (2016:17) volstaan dat die grootste verskil tussen die twee metodes in een woord opgesom kan word: kontrole. Vervolgens word die twee klassifikasies bespreek.

3.3.1 Eksperimentele metode

Genoemde metode is ontwikkel om 'n spesifieke soort navorsingsvraag te beantwoord – die oorsaak-en-gevolg-vraag. Daar is drie kenmerke wat die eksperimentele ontwerp van ander ontwerpe onderskei:

1. Manipulasie vind plaas – sekere respondente ontvang behandeling.

2. Mate van kontrole – sekere respondente vorm deel van die kontrolegroep, sonder dat hulle behandeling ontvang. Die rede vir hierdie strategie is dat dit nie bekend is of die behandeling voordelig of skadelik is nie en of dit geen effek op die respondente het nie.
3. Respondente word ewekansig in verskeie groepe verdeel.

Die resultate van ’n eksperiment kan as betroubaar bestempel word indien die eksperiment oor ’n hoë mate van interne sowel as eksterne geldigheid beskik. Interne geldigheid veronderstel dat daar genoegsame kontrole oor die veranderlikes was en gevolglik kan die gevolgtrekking gemaak word dat die behandeling die deurslaggewende faktor vir verandering van die veranderlikes was (Maree & Pietersen, 2016:169).

Sekere faktore kan interne geldigheid bedreig, soos byvoorbeeld geskiedenis- of historiese faktore, die kriteria waarvolgens die groepe gekies is, voortoetse, asook onbetroubare instrumente of verandering in die metingsinstrument. Verder, indien eksperimente oor ’n lang tyd plaasvind, kan die respondente verandering ondergaan en dit kan die resultate beïnvloed. Uitputting kan veroorsaak dat respondente onttrek, terwyl die effek van die voortoetsing en partydige seleksie ’n invloed kan hê. Mortaliteit en statistiese regressie is ook bydraende faktore wat interne geldigheid kan beïnvloed (Maree & Pietersen, 2016:170).

Eksterne geldigheid verwys na die mate waarin die resultaat vir die hele populasiegroep veralgemeen kan word. Bevindings kan ook vir gebeure buite die eksperiment veralgemeen word. Sodanige bevindings is nie slegs vir soortgelyke eksperimente waar nie, maar ook in die werklike lewe. Die volgende faktore kan in ag geneem word tydens eksterne geldigheid:

- Die respondente moet ewekansig gekies word en verteenwoordigend van die populasie wees, sodat die resultate vir daardie populasie veralgemeen kan word.
- Ter wille van ekologiese geldigheid moet die navorsingsvoorwaardes dieselfde wees vir alle respondente – faktore soos afhanklike en onafhanklike veranderlikes, fisiese omgewing, tyd van die dag of jaar, voortoets- of natoets-sensitiwiteit, en die fisiese teenwoordigheid van die navorser.
- Veranderings in respondente se gedrag namate hulle nadink oor wat van hulle verwag word.

- Die navorser se onvermoë om die onafhanklike veranderings noukeurig te beskryf.
- Die respondente se sensitiwiteit en optrede ten opsigte van eksperimentele kondisies of toestande.
- Onbetroubare metingsinstrumente of veranderinge in die metingsinstrumente (Maree & Pietersen, 2016:170).

Volgens Hoy en Adams (2016:16) is die eksperimentele metode die mees ideale metode, want daar is beheer oor die faktore wat die bevindings kan beïnvloed. Eksperimentele navorsing is egter moeilik uitvoerbaar in ’n opvoedkundige omgewing, aangesien ouers gewoonlik nie hul kinders aan eksperimente wil blootstel nie. Verder vereis eksperimentele navorsing meer kontrole as wat opvoeders in staat is om te bied. Eksperimentele navorsing is dus eerder geskik vir ’n laboratorium as in ’n sosiale omgewing.

Die huidige studie het van die nie-eksperimentele metode van kwantitatiewe navorsing gebruik gemaak.

3.3.2 Nie-eksperimentele ontwerpe

Nie-eksperimentele ontwerpe word tydens beskrywende studies gebruik. Die eenhede wat geselekteer is om aan die navorsing deel te neem, word gemeet aan al die relevante veranderlikes op ’n spesifieke tydstip. Geen manipulasie vind plaas nie. Die mees wyd gebruikte nie-eksperimentele navorsingsontwerp is ’n opname. Opnames word gedoen ten einde kwantitatiewe inligting te bekom wat gebruik kan word om sekere navorsingsontwerpe mee te beskryf of verken. Daar is ’n verskeidenheid van opnames wat deur die kwantitatiewe navorser gebruik kan word (Maree & Pietersen, 2016:171).

In hierdie studie maak het die navorser gebruik gemaak van die nie-eksperimentele ontwerp, en daar is op opnamenavorsing besluit. Opnamenavorsing is die metode wat gebruik word om data in te samel, waarna dataontleding volg, afleidings en gevolgtrekkings gemaak word, en die navorsingsverslag geskryf word. Die navorser moet kennis hê oor bepaalde kwantitatiewe navorsingskonsepte (populasie, steekproef, data-insameling, geldigheid, betroubaarheid, dataontleding) wat van groot belang is en vervolgens bespreek word.

3.4 Konsepte van die kwantitatiewe navorsingstudie

3.4.1 Populasie en steekproef

Volgens Drew *et al.* (2008:83) verwys populasie na alle betrokkenes van ’n duidelik-omskrewe groep mense, gebeure of voorwerpe wat die fokus van ’n ondersoek of studie is. Fraenkel en Wallen (2008) verwys na ’n populasie as ’n groep mense met spesifieke karaktereienskappe wat van belang is vir ’n studie wat uitgevoer word. ’n Populasie kan klein of groot wees – ‘n noodsaaklike faktor is die eenhede of beperkings wat gebruik word vir die spesifieke studie (Drew *et al*., 2008:83). Die navorsingsvrae van ’n studie is bepalend vir die keuse van populasie en hou ook verband met die spesifieke populasie (Maree & Pietersen, 2016:164).

Die populasie van die huidige studie is vier gekombineerde skole, 44 sekondêre skole en 107 primêre skole in Gauteng-Wes. Die skole is in die munisipale gebiede van Wes-Rand, Merafong en Mogale geleë. Aangesien die navorser in Gauteng-Wes woonagtig is, kon die logistiese reëlings, tyd en onkostes op hierdie wyse bestuur word.

’n Steekproef is die proses wat gebruik word om ’n deel van die populasie te selekteer om aan die studie deel te neem. Die metode wat vir die teenswoordige studie gebruik is, is die gerieflikheidsteekproef. Creswell (2015:144) beskryf dié metode as een waartydens die navorser respondente kies wat gewillig en beskikbaar is. ’n Gerieflikheidsteekproef is ’n tipe onwaarskynlike steekproef waartydens lede van die teikengroep wat aan sekere praktiese kriteria voldoen (bv. gerieflike bekombaarheid; geografiese beskikbaarheid op ’n sekere tydstip; die bereidwilligheid om deel te neem) (Etkan *et al*., 2015:2). Vir die doel van hierdie navorsing is ’n gerieflikheidsteekproef getrek.

Die navorser het die volgende persone by hoërskole gevra om deel te neem: een leerder van die Verteenwoordigende Leerderraad (“VLR”) wat as verteenwoordiger op die beheerliggaam dien (moet ten minste 18 jaar oud wees); ’n posvlak 1 opvoeder wat gemoeid is met die leerderraad (Leerderraadsvoog), en die adjunkhoof wat volgens die Personeeladministrasiemaatreëls as verantwoordelike amptenaar toesighouer oor die leerderraad is. By die laerskole is slegs die posvlak 1 opvoeder wat met die leerderraad gemoeid is, asook die adjunkhoof wat as toesighouer oor die leerderraad dien, genader.

Die keuse van bovermelde persone het suiwer berus op die nuttige en waardevolle inligting wat verkry kon word deur hul beantwoording van vrae en hipoteses (Creswell, 2015:144). In die geval van die huidige studie wou die navorser bepaal wat die respondente se kennis oor leerderraadsverkiesings en meegaande prosesse is, asook wat die omvang van hul kennis rondom demokratiese en regsbeginsels is. Alle respondente wat die vraelys voltooi het, het deel van die studiepopulasie uitgemaak. Die instrument wat gebruik is om die data mee in te samel, asook die proses wat gevolg is, word vervolgens bespreek.

3.4.2 Data-insameling

Volgens Creswell (2015:139) behels data-insameling vyf interafhanklike stappe, waarvan die bogenoemde afdeling oor populasie en steekproewe die eerste stap is. Stap 2 is die verkryging van toestemming deur die onderskeie individue en organisasies wat betrokke is. Stap 3 behels ’n besluit oor die tipe inligting wat vir die tersaaklike studie ingesamel moet word. Stap 4 behels die keuse en samestelling van die meetinstrument en Stap 5 behels die administrasie van die data-insamelingsproses.

3.4.2.1 Verkryging van toestemming

Nadat etiese klaring van die EduREC-komitee verkry is, het die navorser by die Gautengse Departement van Onderwys aansoek gedoen vir toestemming om die navorsing uit te voer. Skriftelike toestemming is verkry en die data-insamelingsproses kon begin (sien bylaes).

Alvorens respondente aan enige navorsingstudie mag deelneem, moet ingeligte toestemming van sodanige respondente verkry word. Johnson en Christensen (2017:131) definieer ingeligte toestemming soos volg: Toestemming om deel te neem aan ’n studie, nadat die respondent ingelig is oor die doel, prosedures, risiko’s, voordele, alternatiewe prosedures en vertroulikheid van die deelname.

Alvorens data-insameling vir die huidige studie gedoen kon word, het die navorser – sover moontlik – alle deelnemende skole se hoofde telefonies gekontak om hulle van die voorgenome navorsingsprojek te verwittig. Daarna is ’n e-pos aan die skoolhoofde gestuur en alle besonderhede oor die studiedoel, seleksie van respondente, ingeligte toestemmingsbriewe, studieagtergrond, asook die verspreiding en voltooiing van vraelyste is daarin uiteengesit. ’n Brief van welwillendheid, waarin alle inligting betreffende die navorsingstudie gekommunikeer is, is by die e-pos aan die skoolhoof

ingesluit. Die navorser se kontakbesonderhede was op die e-pos beskikbaar ten einde vrae van skoolhoofde te beantwoord. Die internetskakel na die *Google Form* is ook by die e-pos aan die skoolhoofde ingesluit (sien bylaes). Die navorser en skoolhoofde het gesamentlik besluit om gebruik te maak van ’n skakelpersoon by die betrokke skool, terwyl sekere hoofde wou self die vraelysverspreiding hanteer. Die skakelpersoon was verantwoordelik vir die verspreiding van die vraelyste na die onderskeie respondente.

Nadat die skoolhoofde toestemming vir deelname aan die studie verleen het, was dit die taak van die skakelpersoon om die internetskakels per e-pos of met WhatsApp na die respondente aan te stuur. Aangesien deelname vrywillig is, kon geen respondent verplig word om aan die studie deel te neem nie. Alle respondente se identiteit is beskerm, deurdat die vraelyste anoniem voltooi is. Die privaatheid van die respondente is ook nie geskend nie, aangesien geen persoonlike inligting tydens die voltooiing van die vraelyste van respondente verlang is nie.

Alle inligting is as vertroulik hanteer. Die navorser het ook onderneem om alle data wat ingesamel is met oorleg te hanteer en beheer. Etiese navorsing vereis dat navorsers moet verseker dat die deelnemers ingelig is oor moontlike risiko’s verbonde aan hul deelname aan die opname (Vogt, 2007:101). Creswell (2014:92) beveel aan dat navorsers hul deelnemers moet beskerm, ’n vertrouensverhouding met hulle moet vestig, en die integriteit van navorsing moet bevorder (soos aangehaal deur Israel & Hay, 2006).

Die samestelling van die tersaaklike vraelys word in die volgende paragrawe bespreek.

3.4.2.2 Keuse en samestelling van die meetinstrument

Daar het geen meetinstrument bestaan wat kon meet in watter mate leerderraadsverkiesings demokraties plaasvind nie. Die navorser het derhalwe ’n meetinstrument in die vorm van ’n vraelys ontwerp in ’n poging om die navorsingsvrae te beantwoord. Drew *et al.* (2008:125-131) beskryf ’n vraelys as die skakel tussen die navorser en die data. Die vraelys moet so ontwerp word dat alle moontlike faktore wat die voltooiing van die vraelys kan belemmer, uit die weg geruim is. Drew *et al.* (2008:126) beveel verder aan dat ’n loodsstudie gedoen word ten einde belemmerende faktore uit te skakel. Die huidige studie het nie gebruik gemaak van ’n loodsstudie nie, maar die vraelys is aan drie vakspesialiste by die NWU beskikbaar gestel om te voltooi en kritiese kommentaar te lewer. Die navorser het daarna afsprake met die vakspesialiste gemaak ten einde hul kommentaar en aanbevelings te

bespreek. Daarna het die navorser die nodige aanpassings aan die vraelys gemaak alvorens met die data-insameling begin is.

Wanneer ’n vraelys saamgestel word, is die volgende aspekte van belang: legitimiteit van die vraelys; respondente se voltooiing van die vraelys, asook duidelike en verstaanbare taalgebruik (Drew *et al*., 2008:126). Wat die legitimiteit van die vraelys aanbetref, moet navorsers bewus wees van die faktore wat respondente beïnvloed om nie die vraelys te voltooi nie, asook van faktore wat kan lei tot die foutiewe voltooiing daarvan. Respondent moet gerus wees dat die vraelys wettig, eg en van waarde is, asook nuttig om te voltooi. Met die oog op die huidige studie het die navorser baie opgelees oor die samestelling van ’n vraelys en sy het gepoog om vrae te vra wat antwoorde sal verskaf op die navorsingsvrae van die studie. Sy wou ook nie van die gebruiklike pen-en-papier-weergawe van vraelyste gebruik maak nie, maar wou ’n elektroniese meetinstrument as metode van insameling gebruik.

- Elektroniese meetinstrument

’n Elektroniese vraelys is vir die doel van hierdie studie ontwerp en gebruik. Volgens Johnson en Christensen (2017:145-147) het navorsers toenemend oor die afgelope dekade begin gebruik maak van die internet as ’n medium om navorsing mee uit te voer, omdat dit talle voordele inhou. Internetstudies bied toeganklikheid tot ’n groter getal individue, met diverse agtergronde, oor ’n kort tydperk. Etiese kwessies van navorsing – soos ingeligte toestemming en privaatheid– is geopper. Roberts en Allen (2015:95-108) lig egter etiese kwessies rondom die gebruik van elektroniese vraelyste uit: die gedeelde opvoeder-/navorserrolle; ingeligte toestemming; gebruikmaking van insentiewe; privaatheid, anonimiteit en vertroulikheid; die kwaliteit van die data.

Tydens die ontwerp en etiese klaring van die tersaaklike studie is alle bogenoemde kwessies uitgelig, bespreek en aangepas, sodat etiese klaring verkry kon word. Die navorser is nie as opvoeder betrokke by enige van die skole waar die studie gedoen is nie – gevolglik was die kwessie van gedeelde opvoeder-/navorserrolle nie van toepassing nie. Die ontwerp van die vraelys het ingeligte toestemming verseker. Geen respondent het toegang tot die vrae op die vraelys gehad alvorens alle inligting rondom die studie deurgelees en aanvaar is nie. Geen respondent se naam, instansie of kontakbesonderhede is deur die vraelys versoek nie – deelname was vrywillig, privaat en anoniem. Volgens Roberts en Allen (2015:95-108) bestaan daar geen rede om aan te neem dat elektroniese vraelyste data van ’n laer gehalte sal oplewer as hul papier-en-pen-eweknieë nie. Die navorser het wel bevind dat sekere respondente nie gemaklik was met die voltooiing van die elektroniese vraelyste nie, omdat hulle nie

met die medium vertroud was nie. Nadat die navorser opleiding aan sulke respondente (tydens die navorser se besoeke aan die skole) gebied het, was die respondente gemaklik en in hul noppies omdat hulle bevoeg gevoel het om ’n vraelys elektronies te voltooi.

Vervolgens word die tegniese ontwerp van die tersaaklike vraelys in detail bespreek.

- Taalgebruik en leesvlak

Die leesvlak van respondente is in ag geneem – taalgebruik moes verstaanbaar wees vir ’n agtienjarige, tweede- of derdetaalspreker. Alle respondente kon dieselfde vraelys voltooi, aangesien die vrae op die vraelys tegelykertyd in Afrikaans en Engels beskikbaar was.

- Dekbrief

Die eerste drie bladsye van die vraelys het bestaan uit ’n dekbrief waarin die navorser die doel, tydsduur vir voltooiing, keuse van respondente vir die studie, asook die ingeligte toestemmingsbrief kon verduidelik. Inligting oor etiese aspekte naamlik anonimiteit, vertroulikheid, vrywillige deelname en die bekendmaking van die bevindings is ook by die dekbrief ingesluit.

- Instruksies

Nadat die respondent die dekbrief en ingeligte toestemmingsbrief deurgelees het, is hy/sy gevra of hy/sy toestemming verleen om aan die studie deel te neem. Indien wel, moes die respondent klik op die toepaslike blokkie waarop staan *‘I agree / Ek stem in’* en slegs dán was die res van die dokument vir die respondent toeganklik. Die vraelys is só ontwerp dat die dekbrief en ingeligte toestemmingsbrief ’n vereiste veld was om te aanvaar. Indien die respondent nie instemming verleen het nie, kon geen verdere toegang tot die vraelys verkry word nie. Indien wel, is duidelike instruksies gegee oor die voltooiing van die vraelys. Vir elke afdeling was daar spesifieke instruksies.

- Afdelings in die vraelys

Die vraelys vir die tersaaklike studie het uit vier afdelings bestaan, naamlik Afdeling A, B, C en D.

<u>Afdeling A</u>

Afdeling A het gehandel oor die biografiese en demografiese inligting van die respondent:

- Ouderdom
- Geslag
- Huistaal
- Tipe skool waar die respondent skoolhou
- Posvlak van die respondent
- Jare se onderwyservaring
- Hoogste kwalifikasie
- Praktiese kennis oor die leerderraadsverkiesingsproses by die instansie waar die respondent sy betrokke is.

Afdeling B

Afdelings B, C en D het gedien as opnames om die respondente se eie kennis oor die regsdeterminante van demokrasie, demokratiese beginsels, asook die leerderraadverkiesingsproses te bepaal. Dit is duidelik aan die respondente gestel dat die voltooiing van die vraelys nie 'n toets was om hul bevoegdheid te bepaal nie. Elke stelling moes egter deeglik en krities oorweeg word alvorens 'n antwoord aangedui word.

In Afdeling B is die respondent gevra om sy/haar eie kennis en begrip van die leerderraadverkiesingsproses aan te dui. Die vraelys is in die vorm van 'n 4-punt Likert-skaal opgestel en het uit 12 vrae bestaan. Die respondente moes aandui oor watter mate van bevoegdheid hulle beskik. Die volgende opsies was beskikbaar om te oorweeg:

1. Omtrent geen kennis (*Almost no knowledge*)
2. Swak (*Weak*)
3. Goed (*Good*)
4. Uitstekend (*Excellent*)

Afdeling C

Afdeling C se instruksies het bepaal in watter mate die respondent verskil van of saamstem met die stellings oor die aard van die leerderraadverkiesingsproses. Die afdeling het 14 vrae behels en die volgende drie opsies was beskikbaar om te oorweeg:

1. Ek stem nie saam nie (*I don't agree*)
2. Ek stem saam (*I agree*)
3. Ek stem ten volle saam (*I fully agree*)

Bogenoemde keuse van woordgebruik by die drie opsies (in plaas van die vier gebruiklike opsies) het die respondent verplig om ’n rigtinggewende keuse uit te oefen. Derhalwe was drie opsies voldoende.

Afdeling D

Afdeling D se instruksies het bepaal dat die respondent moes aandui hoe gereeld elke stelling wat gemaak word, by sy/haar skool plaasvind (d.w.s. die opinie van respondente aangaande die frekwensie van bevindings ten opsigte van die leerderraadverkiesingsproses). Die afdeling het ook uit 14 vrae bestaan en die volgende opsies was beskikbaar vir oorweging:

1. Amper nooit (*Almost never*)
2. Selde (*Seldom*)
3. Gereeld (*Often*)
4. Amper altyd (*Nearly almost*)

Die woordkeuse vir bogenoemde stellings is noukeurig oorweeg sodat respondente ’n rigtinggewende keuse moes maak.

3.4.2.3 Ontwerp van die tersaaklike elektroniese meetinstrument en meegaande proses van data-insameling

Soos bo vermeld, is die vraelys na verskeie kundiges verwys vir kundige raad, insette en aanbevelings in ’n poging om aan al die genoemde standaarde te voldoen. Kritiese kommentaar is ontvang en oorweeg, en hersiening van die vraelys is op grond van hierdie kundiges se insette gedoen.

Na die hersiening van die vraelys, is die vraelys in elektroniese formaat – *Google Forms* – opgestel. Die ontwerp van die elektroniese vraelys was sodanig dat respondente slegs die skakel vir *Google Forms* ontvang het. Deur op die skakel te klik, het die vraelys op die skerm van hul slimfoon of persoonlike rekenaar verskyn. Die vraelys kon op dié wyse elektronies voltooi en ingedien word. Die skakel tot die vraelys is per e-pos, asook met WhatsApp, aan die skakelpersone by die verskillende skole beskikbaar gestel. Alle voltooide vorms is direk deur die respondente elektronies by die databasis van Google ingedien. Anonimiteit en vertroulikheid van alle respondente is op dié wyse verseker. Na afloop van die data-insameling het die databasis van Google alle data op ’n sigblad aan die navorser beskikbaar gestel. Alles respondente wat die vraelyste voltooi en teruggestuur het, vorm dus deel van die studiepopulasie vir hierdie navorsingsprojek.

3.4.2.4 Insameling van die voltooide vraelyste

Die navorser het voorsiening gemaak vir twee weke vanaf die datum van verspreiding van *Google Forms* tot die insameling van elektroniese data. Na twee weke is genoemde proses van verspreiding egter herhaal, aangesien slegs 19 respondente vraelyste ingedien het. Die navorser het daarna vir twee opeenvolgende weke 'n massa-SMS aan alle skoolhoofde gestuur om hulle te bedank (vir dié wie se skole reeds ingedien het) en te herinner om toe te sien dat die skakelpersone en respondente hul vraelyste elektronies indien. In daardie stadium was slegs 37 respondente se vraelyste elektronies ingedien.

Die navorser het die klein getal response wat ontvang is met die studieleiers bespreek en daar is besluit dat sy alle skole in die populasie moes besoek en persoonlik met die hoofde praat in 'n poging om meer data in te samel. Die navorser het 'n logboek gehou van al die besoeke waarin die skool, datum en tyd van besoek aangedui is. Verder het sy die aanvanklike e-pos aan die skoolhoof weer elektronies aangestuur (persoonlik in die teenwoordigheid van die skoolhoof). Die navorser het die skoolhoofde versoek om te verseker dat hul die e-pos ontvang het, alvorens sy die skool verlaat het.

Na drie weke het die aantal respondente verhoog tot 94. Geen ewekansige steekproefneming is in die studie gebruik nie en dus was 'n '*power calculation'* nie van toepassing nie. Die statistiese konsultant van NWU het wel die hoeveelheid proefpersone in berekening gebring sodat daar ten minste 3-5 proefpersone beskikbaar sou wees vir eksploratiewe faktorontledings om konstrukgeldigheid te verseker (Field, 2009:675). 'n Minimum van ongeveer 66 respondente was nodig. Die afdeling met die grootste hoeveelheid items het uit 22 items bestaan. In die studie was die teikenpopulasie 155 skole en 'n teiken van 66 kon dus bereik word. Die navorser het nieteenstaande gepoog om terugvoer van ten minste meer as 'n honderd skole te kry.

Die aantal respondente het die minimum van 66 respondente (soos bepaal in die etiekaansoek) oorskry en omdat tyd 'n bepalende faktor geword het, is die data van die Google-databasis herwin en afgesluit.

- Berging en vernietiging van data

Alle data en inligting van respondente is op 'n rekenaar – met 'n wagwoord teen ongemagtigde toegang – gestoor. 'n Geheuestokkie wat tydens die dataprosessering gebruik is, die rekenaar (met 'n wagwoord teen ongemagtigde toegang) en harde

kopieë is veilig in ’n kabinet binne die navorser se studeerkamer weggesluit. Die data en inligting word vir sewe jaar nadat die studie afgehandel is, bewaar. Die navorser is persoonlik verantwoordelik vir die veilige bewaring van data en inligting, sowel as die vernietiging daarvan. Die elektroniese inligting op die rekenaar sal na afloop van die sewe jaar elektronies uitgewis word (*delete*), die geheuestokkie sal vernietig word en die hardekopiedata sal elektromeganies deur die navorser versnipper word.

Die geldigheid en betroubaarheid van die vraelyste word in vervolgens bespreek.

3.4.3 Geldigheid

Volgens Johnson en Christensen (2017:163-177) is die keuse van die meetinstrument wat gebruik word die mees akkurate maatstaf vir die veranderlikes wat ondersoek gaan word en daarom behoort geldigheid en betroubaarheid oorweeg te word. Geldigheid word beskryf as die akkuraatheid van die interpretasies van die dataontleding en betroubaarheid as die konsekwentheid van die toetstellings wat verkry word (Johnson & Christensen, 2017:163).

3.4.3.1 Konstrukgeldigheid

Die inhoud en formaat van die meetinstrument staan bekend as die inhoudsgeldigheid. Johnson en Christensen (2017:163) verduidelik dat ’n meetinstrument inhoudsgeldig is wanneer dit meet wat beplan is om te meet vir die spesifieke mense in ’n bepaalde konteks, en wanneer die interpretasies wat op grond van die toetstellings gemaak word, korrek is.

Die inhoud en formaat van die tersaaklike vraelys voldoen aan inhoudsgeldigheid, want die vraelys is herhaaldelik hersien en aangepas om aan die kriteria te voldoen. Soos bo vermeld is die vraelys aan vakspesialiste van die NWU beskikbaar gestel om te voltooi en kritiese kommentaar oor die inhoud en formaat te lewer. Die navorser het die kritiese kommentaar en aanbevelings op die vraelys aangebring om inhoudsgeldigheid te verseker.

3.4.3.2 Gesigsgeldigheid

Gesigsgeldigheid dui aan of dit vir die toetsling lyk asof die vrae op die meetinstrument daarin slaag om te meet wat dit veronderstel is om te meet (Palaiologou, Needham & Male 2016:196). Die gesigsgeldigheid van die vraelys is verseker deurdat dit aan spesialiste gegee is vir kritiese kommentaar. Die vraelys self is deur ’n vertaler uit Afrikaans in Engels vertaal en taalversorg. Die verstaanbaarheid van items, asook die

taal en die formaat van die vraelys is deur die studieleiers en statistiese konsultant nagegaan.

Die implementering en verloop van die navorsing is deurgaans op 'n elektroniese kontrolelys aangeteken. Sperdatums vir die afhandeling van die onderskeie komponente, soos die verkryging van toestemming, is op die kontrolelys aangebring. Streng etiese monitering van alle aktiwiteite is deur die navorser gedoen (sien *3.4.2.4 Insameling van die voltooide vraelyste*). Bogenoemde aksies is beduidend vir die geldigheid van die meetinstrument.

3.4.4 Betroubaarheid

Betroubaarheid dui op die konsekwentheid waarmee dieselfde toetstellings herhaalde kere behaal word. Wanneer 'n korrelasiekoëffisiënt as ons maatstaf van betroubaarheid gebruik word, staan dit bekend as 'n betroubaarheidskoëffisiënt (Johnson & Christensen, 2017:164,165). Indien die betroubaarheidskoëffisiënt 0 is, is die toetstelling nie betroubaar nie. 'n Betroubaarheidskoëffisiënt van +1.00 dui op goeie betroubaarheid.

Die konsekwentheid van die resultate, soos verkry van die vrae op die tersaaklike studie se vraelys, is bepaal deur gebruik te maak van Cronbach se alfakoëffisiënt. Afdeling B, C en D se alfakoëffisiënte is afsonderlik bepaal. Die bepaling van betroubaarheid deur middel van die berekening van Cronbach se alfakoëffisiënt word breedvoerig in Hoofstuk 4 bespreek.

3.4.5 Dataontleding

Die Statistiese Konsultasiediens van die NWU het die statistiese verwerking van die data gedoen. Beskrywende statistiek soos gemiddeldes, standaardafwykings en frekwensietabelle is gebruik word om die data te beskryf. Om verskille tussen onafhanklike demografiese groepe te bepaal is van Cohen se effekgroottes d gebruik gemaak word. P-waardes verkry uit t-toets vir onafhanklike groepe is volledigheidshalwe gerapporteer, maar interpretasies is gemaak met behulp van Cohen se effekgroottes d, omdat daar nie van ewekansige steekproefneming gebruik gemaak is nie. Die SAS (2011 & 2016) pakket en SPSS (SPSS Inc., 2009) is gebruik vir statistiese analises in die studie.

Biografiese en demografiese inligting is beskryf deur gebruik te maak van frekwensies en persentasies, byvoorbeeld om die aantal/persentasie huistale van die respondente aan te toon.

Die volledige beskrywing van die dataontleding verskyn in Hoofstuk 4.

3.4.6 Samevatting

Die navorsingsontwerp en metodologie wat tydens die studie gevolg is, is in hierdie hoofstuk beskryf. Die uiteensetting van die paradigmas wat gevolg is – die post-positivistiese asook regsnavorsingbenadering – is bespreek. Kwantitatiewe navorsing met behulp van ’n opname het as besprekingspunt gevolg. Die studiepopulasie en steekproef is volledig bespreek. In die afdeling oor data-insameling is die ontwikkeling van die elektroniese meetinstrument in detail bespreek, asook die data-insamelingsproses. Vervolgens het die geldigheid en betroubaarheid van die meetinstrument aan die beurt gekom. Die hoofstuk is afgesluit met ’n kort verwysing na die statistiese verwerking van die data deur die Statistiese Konsultasiedienste. In Hoofstuk 4 word die ontleding en interpretering van die data volledig beskryf.

HOOFSTUK 4

"Demokrasie is die vorm van regering waarin die vrye mens die regeerder is."

-Aristotle

4. DATAONTLEDING

4.1 Inleiding

Hierdie hoofstuk bespreek die data-ontledingsproses deur gebruik te maak van beskrywende en vergelykende statistiese tegnieke vir die ontleding van die

kwantitatiewe data wat uit die empiriese studie verkry is.

Die eerste afdeling hanteer die beskrywende statistiek, met spesifieke verwysing na die frekwensies, standaardafwykings en gemiddeldes van die ontleding, asook die variansie en patroonmatriks van die onderskeie afdelings van die vraelys. Hierna volg die vergelykende statistiek en die ordinale en nominale data word vergelyk deur gebruik te maak van die t-toets en Anova-toets, sowel as van effekgroottes.

Die geldigheid en betroubaarheid van die meetinstrument volg as besprekingspunt en die hoofstuk sluit af met 'n bespreking van die korrelasie tussen faktore.

4.2 Beskrywende statistiek

Beskrywende statistiek word gebruik sodat navorsers die data kan ontleed en interpreteer (Cohen *et al*., 2011:622-640). Beskrywende statistiek word ook omskryf as ’n saamgestelde aantal statistiese metodes wat data organiseer, karakteriseer en op ’n betekenisvolle manier saamvat (Maree & Pietersen, 2007:183; McMillan & Schumacher, 2010:149). Beskrywende statistiek sluit frekwensies en standaardafwykings en gemiddeldes in (Cohen *et al*., 2011:622).

Die statistiek is 'n maatstaf van die verhouding van variansie tussen veranderlikes. Soos vermeld in Hoofstuk 3, is die ontleding van die onderskeie afdelings van die data gedoen deur gebruik te maak van die SPSS-program.

Die vier afdelings van die vraelys word vervolgens volledig bespreek:

Afdeling A Die biografiese en demografiese inligting

Afdeling B Kennis en begrip van respondente

Afdeling C Opinie van respondente aangaande die aard van die leerderraadverkiesingsproses

Afdeling D Opinie van respondente aangaande die frekwensie van bevindings ten opsigte van die leerderraadverkiesingsproses

4.3 Biografiese en demografiese inligting rakende die respondente

Die biografiese (A1-A7) en demografiese (A8-A15) inligting rakende die respondente word in Tabel 4.1 aangedui. Die frekwensies en persentasies van alle items in Afdeling A van die vraelys word ook in die tabel aangedui.

Tabel 4.1: Biografiese en demografiese inligting van respondente – Afdeling A

A1	Ouderdom van respondente	Frekwensie (*f*)	Persentasie (%)
	18 – 21	7	9.3
	22 – 30	5	6.7
	31 – 40	15	20.0
	41 en ouer	48	64.0
	Onvoltooid	0	0.0
	Totaal	75	100.0
A2	Geslag		
	Manlik	44	59.5
	Vroulik	30	40.5
	Verkies om nie te sê nie	0	0.0
	Totaal	74	100.0
A3	Huistaal		
	Afrikaans	48	64.9
	Engels	4	5.4
	Ngunitale	5	6.8
	Sothotale	17	23.0
	Ander	0	0.0
	Totaal	74	100.0
A4	Tipe skool		
	Hoërskool	47	63.5
	Laerskool	27	36.5
	Gekombineerd	0	0.0
	Totaal	74	100.0
A5	Posvlak		
	Leerder	7	9.5
	Posvlak 1 onderwyser	16	21.6
	Posvlak 2 onderwyser	11	14.9
	Posvlak 3 onderwyser	40	54.1
	Totaal	74	100.0

		Frekwensie (f)	Persentasie (%)
A6	Onderwyservaring		
	Leerder	7	9.3
	0 – 5 jaar	2	2.7
	6 – 10 jaar	9	12.0
	11 – 15 jaar	16	21.3
	16 jaar en langer	41	54.7
	Totaal	75	100.0
A7	Kwalifikasies		
	Leerder	5	6.7
	Standerd 10 of Graad 12	4	5.3
	Nasionale diploma of sertifikaat	14	18.7
	Baccalaureusgraad of ekwivalent	22	29.3
	B.Ed. Honneursgraad	24	32.0
	Meestersgraad	6	8.0
	Doktorsgraad	0	0.0
	Totaal	75	100.0
A8	Benaming van leerders se leierskorps		
	Prefekte	24	32.4
	Leerderraad	15	20.3
	Verteenwoordigende Leerderraad	26	35.1
	Ander	9	12.2
	Totaal	74	100.0
A9	Leerders wat dien op beheerliggaam		
	Verkose Leerlingraad	26	34.7
	Klasverteenwoordiger	6	8.0
	Prefekte	0	0.0
	Geen	42	56.0
	Ek weet nie	1	1.3
	Ander	0	0.0
	Totaal	75	100.0
A10	Tydperk van kennisgewings voor leerderraadsverkiesings		
	Geen kennisgewing nie	19	25.3
	Een dag	3	4.0
	Meer as een dag, minder as sewe	1	1.3
	Een week	13	17.3
	Twee weke	19	25.3
	Een maand	20	26.7
	Totaal	75	100.0
A11	Bekendstelling van voornemende kandidate tydens die nominasieprosedure		
	Geen geleentheid nie	37	49.3
	Amptelike bekendstellingsbyeenkoms	11	14.7
	Saalopening	21	28.0
	Ander	6	8.0
	Totaal	75	100.0

		Frekwensie (f)	Persentasie (%)
A12	Geleentheid vir veldtogvoering		
	Geen geleentheid nie	42	56.0
	Geskeduleerde dag	17	22.7
	Meer as een dag, minder as sewe	2	2.7
	Een week	9	12.0
	Twee weke of meer	5	6.7
	Totaal	75	100.0
A13	Redes vir diskwalifisering van moontlike kandidate		
	Geen diskwalifisering nie, alle leerders kry geleentheid	11	14.7
	Ernstige wangedrag	43	57.3
	Ouderdom	17	22.7
	De-merietes (strafpunte)	4	5.3
	Ander	0	0.0
	Totaal	75	100.0
A14 A	Aantal hoofleiers		
	0	4	5.4
	1	12	16.2
	2	43	58.1
	3	5	6.8
	4	2	2.7
	5	2	2.7
	6	1	1.4
	8	1	1.4
	9	1	1.4
	10	1	1.4
	15	2	2.7
	Totaal	74	100.0
A14 B	Aantal onderhoofleiers		
	0	4	5.3
	1	13	17.3
	2	31	41.3
	3	4	5.3
	4	16	21.3
	6	4	5.3
	15	2	2.7
	43	1	1.3
	Totaal	75	100.0
A15	Persone wat stemme tel na afloop van leerderraadverkiesings		
	Skoolhoof	0	0.0
	Adjunkhoof	9	12.2
	Leerderraadvoog	39	52.7
	Leerderraadverteenwoordiger (BL)	1	1.4
	Ander	25	33.8
	Totaal	74	100.0

'n Kort bespreking van die biografiese en demografiese inligting in Tabel 4.1 (Afdeling A) volg hier onder. Sodoende kan 'n beeld gevorm word van die profiel van die onderskeie respondente.

- Ouderdom van respondente

Tabel 4.1 (Item A1) toon dat die meerderheid (64%) van die respondente in die ouderdomskategorie 41 jaar en ouer was. Leerderdeelname was slegs 9,3% – 'n moontlike verklaring hiervoor is dat leerders met eksamenvoorbereiding besig was. In die ouderdomsgroep 31 tot 40 was die deelname 20%, wat hoër is as die 7% van die deelnemers in die groep 22 tot 30 jaar oud. Die persentasies dui daarop dat die hoogste ouderdomsgroep die grootste deelname getoon het.

- Geslag

Die resultate in Tabel 4.1 (Item A2) toon dat meer mans as vroue aan die opname deelgeneem het, dat meer mans as leerderraadvoogde en/of adjunkhoofde dien, of dat mans meer beskikbaar was vir die opname as die vroulike respondente. Die persentasieverskil tussen manlike en vroulike respondente is 19%. Alle respondente was bereid om hul geslag bekend te maak.

- Huistaal

Volgens Tabel 4.1 (Item A3) was die meerderheid (65%) van alle respondente Afrikaanssprekend. Engels en die Ngunitale het onderskeidelik 5,4% en 6,8% van die respondente verteenwoordig. Sothotale het 23% van die respondente verteenwoordig. Die hoë persentasie Afrikaanssprekendes het moontlik daarop gedui dat meer Afrikaanse skole deelgeneem het of dat baie Afrikaanssprekende opvoeders by die ander-taalmediumskole onderrig. Tydens die data-insameling was dit vir die navorser opmerklik dat by byna alle Afrikaanssprekende respondente die skoolhoofde ingelig was en van die navorsingsprojek kennis gedra het. Verskeie ander-taalmediumskole se respondente het ontken dat hulle die voorbereidende e-posse ontvang het of het aangedui dat daar nie tyd is om die vraelyste te voltooi nie. Hul verweer was dat hulle toegang en kennis rakende elektroniese media beperk is.

- Tipe skool

Tabel 4.1 (Item A4) se resultate toon dat 64% van die respondente afkomstig was van laerskole en 36% van hoërskole. Dit is waarskynlik daaraan te wyte dat hoërskole besig was met eksamenvoorbereiding en dat hul tyd beperk was.

- Posvlak

Posvlak van opvoeders dui op die onderskeie posvlakke waarop onderwyspersoneel aangestel word – posvlak 1 is opvoeders, posvlak 2 is departementshoofde, posvlak 3 is adjunkhoofde en posvlak 4 is skoolhoofde. Volgens Tabel 4.1 (Item A5) het die hoogste persentasie respondente (54%) uit posvlak 3 opvoeders gekom – veral adjunkhoofde het dus deelgeneem aan die opname. Die tweede hoogste groep was die posvlak 1 opvoeders, wat aandui dat leerderraadvoogde ’n 22%-deelname getoon het. Die beperkte deelname van leerders – slegs 9,4% – was waarskynlik te wyte aan die feit dat leerders besig was met eksamenvoorbereiding of nie toegang tot elektroniese media gehad het nie.

- Onderwyservaring

Altesaam 55% van die respondente het 16 jaar en meer onderwyservaring gehad, en 3% beskik oor tussen 0 en 5 jaar se ervaring (sien Tabel 4.1 (Item A6)). Hierdie verskil dui daarop dat meer ervare opvoeders gebruik word om die leerderraadverkiesingsproses te bestuur en administreer. Ervare opvoeders kan verseker dat prosedures en riglyne tydens leerderraadverkiesingsprosesse noukeurig gevolg word en sodoende word leerderraadslede verkies wat oor leierseienskappe beskik.

- Kwalifikasies

Slegs 8% van die respondente het beskik oor meestersgrade, 32% oor B.Ed.- of honneursgrade en 29,3% oor Baccalaureusgrade of ekwivalente daarvan (sien Tabel 4.1 (Item A7)). Leerders en respondente wat oor ’n Graad 12 sertifikaat beskik het, het onderskeidelik 6,7% en 5.3% van die respondente uitgemaak. Die meeste respondente het oor B.Ed.-grade / Honneursgrade / Baccalaureusgrade / ekwivalente daarvan beskik, wat bevestig dat onderwysgekwalifiseerde respondente aan die studie deelgeneem het. Hierdie feit is belangrik, aangesien opvoeders tydens hul studies oor wetgewing en regsnorme ingelig word. Dit het dus geblyk dat leerderraadsverkiesingsprosedures in die huidige studie deur ingeligte opvoeders bestuur en geadministreer is.

- Benaming van leierskorps

Volgens Tabel 4.1 (Item A8) gebruik die meeste respondente (35,1%) die verteenwoordigende leerderraad as benaming en 32,4% van respondente gebruik die term “prefekte”. Die benaming verteenwoordigende leerderraad is aanduidend dat

hoërskole deelgeneem het aan die studie, aangesien artikel 11 van die Skolewet dieselfde benaming promoveer. Ingevolge artikel 11 van die Skolewet (S-A, 1996b) moet daar jaarlikse leerderraadverkiesings plaasvind by alle openbare skole waar graad 8 en ouer leerders is. Verder beskryf artikel 11 (2) en artikel 11 (4) van die Skolewet (S-A, 1996b) dat die leerderraad bekend moet staan as die verteenwoordigende leerderraad (VLR). Een of meer van die lede van die verteenwoordigende leerderraad moet verkies word om op die beheerliggaam van die skool te dien. Sodoende geniet leerders verteenwoordiging op die skoolbeheerliggaam. Laerskole staan nie onder dieselfde wetgewing nie, aangesien laerskole leerders net tot graad 7 akkommodeer. Laerskole kan dus die term “prefekte” gebruik vir hul leerderrade.

- Leerders wat dien op die beheerliggaam

Resultate in Tabel 4.1 (Item A9) toon dat 56% van respondente aangedui het dat geen leerders op die beheerliggame by hul skole dien nie. Van die verkose leerlingraad dien 34,7% op beheerliggame. Laerskole word buite rekening gelaat wanneer moontlike redes vir die resultate gemeld word, aangesien laerskole nie leerders tot die beheerliggaam verkies nie.

Tabel 4.1, Item A9 meld ook dat 57.3% (56% plus 1.3% – die ‘ek weet nie’-opsie) van die respondente nie verteenwoordiging op die beheerliggaam het nie. Indien 36% van die gemelde 57.3% die laerskole verteenwoordig (vlg. Tabel 4.1, Item A4), dien slegs 21.3% van die respondente op die beheerliggame van hoërskole. Die tekort impliseer dat hoërskole nie ingevolge artikel 23 (2) van die SA Skolewet (S-A, 1996b) optree nie en dus ondemokraties te werk gaan.

- Tydperk van kennisgewing van leerderraadsverkiesings

Tabel 4.1 (Item A10) toon dat 25,3% van die respondente geen kennisgewing van die voorgenome leerderraadsverkiesings gee nie. By 25,3% van respondente was twee weke voor die verkiesings die tydperk van kennisgewing en 26,7% van die respondente het een maand voor die verkiesing aangedui as tydperk van kennisgewing. ’n Redelike tydperk (twee weke en een maand) van kennisgewing voor die leerderraadsverkiesing is dus deur 52% van die respondente aangedui. Hierdie data dui egter aan dat 48% van die voornemende kandidate eers ’n dag tot en met een week voor die verkiesing geleentheid het om veldtogvoering en stemwerwing te doen.

- Bekendstelling van voornemende kandidate tydens die nominasieprosedure

Volgens Tabel 4.1 (Item A11) dui die grootste groep, naamlik 49% van die respondente, aan dat leerders geen geleentheid kry om hulself as kandidate tydens die nominasieproses bekend te stel nie – dit verklaar in ’n mate die feit by Item A10 dat 25,3% van respondente moontlike kandidate glad nie oor die leerderraadverkiesings inlig nie. Slegs 28% van respondente het aangedui dat kandidate hulself tydens saalopeninge as moontlike kandidate bekend stel. Die gevolgtrekking wat gemaak kan word, is dat leerders nie voldoende geleentheid kry om veldtogvoering en stemwerwing te doen nie. Dit beteken dat beide kandidate en stemgeregtigdes van hul demokratiese reg tot outonome besluitneming ontneem word.

- Geleentheid vir veldtogvoering

Volgens Tabel 4.1 (Item A12) dui die meerderheid (56%) van respondente aan dat voornemende kandidate geen geleentheid kry om veldtogvoering voor leerderraadsverkiesings te doen nie. Hierdie inligting impliseer dat leerders hulle demokratiese reg tot veldtogvoering ontneem word. Geleenthede vir veldtogvoering (wisselend tussen ’n geskeduleerde dag tot twee weke voor die verkiesing) is egter wel deur 44% van die respondente aangedui en dui op demokratiese praktyke waartydens kandidate stemwerwing kan doen.

- Redes vir diskwalifisering van moontlike kandidate

Die hoogste persentasie wat aangedui is as rede vir die diskwalifisering van moontlike kandidate, naamlik ernstige wangedrag, was 57,3% (sien Tabel 4.1 (Item A13)). Die ouderdom van kandidate is deur ’n verdere 22,7% van respondente aangedui as rede vir diskwalifisering en 14% van die respondente het aangedui dat geen kandidate gediskwalifiseer word nie.

Volgens die riglyne vir ’n gedragskode vir leerders, artikel 11 van die Suid-Afrikaanse Skolewet, word ernstige wangedrag gelys as een van die oortredings wat tot skorsing kan lei (S-A, 1996). Ander oortredings soos gedrag wat die veiligheid van ander in gevaar stel, die besit van gevaarlike wapens, bakleiery, onsedelike gedrag, disrespek, viktimisasie en intimidasie, is ’n paar van die oortredings wat gelys is. Die hoë persentasie wat ernstige wangedrag as rede vir diskwalifisering behaal het, is waarskynlik die beweegrede vir skole om te poog om leiers met integriteit en navolgingswaardige leierseienskappe verkiesbaar te laat stel (vlg. 1.2). Op hierdie wyse word positiewe leierskap as model vir verkiesing tot die leerderraad aan leerders voorgehou.

- Aantal hoofleiers

Tabel 4.1 (Item A14A) toon dat die grootste persentasie van respondente, naamlik 58%, aangedui het dat twee hoofleiers by hul skole verkies word.

- Aantal onderhoofleiers

Volgens Tabel 4.1 (Item A14B) verkies 41% van respondente ook twee onderhoofleiers.

- Persone wat ná die leerderraadverkiesing stemme tel

Volgens Tabel 4.1 (Item A15) doen byna 53% van die respondente se leerderraadvoogde die telling van die stemme. Verder meld 33,8% van respondente dat die 'ander' opsie gebruik word om stemme te tel. Slegs 12,2% van respondente dui aan dat die adjunkhoofde die stemme tel. Omdat dit 'n tydrowende en noukeurige aktiwiteit is, kan die afleiding gemaak word dat 'n stemtel-span moontlik gebruik kan word as 'ander' opsie.

Bogenoemde afdeling het gepoog om 'n beeld te vorm van die profiel van die onderskeie respondente op grond van hul biografiese en demografiese inligting.

Vervolgens word die variansie-ontleding van Afdeling B, C en D afsonderlik onder die verskillende hoofde bespreek.

4.4 Variansie-ontleding van die kennis en begrip van respondente

Die variansie-ontleding van Afdeling B, C en D word afsonderlik onder die volgende hoofde bespreek:

- KMO en Bartlett se toets
  Die Kaiser-Meyer-Olkin (hierna verwys as KMO) Toets word gebruik om die mate van geskiktheid van data vir faktorontleding te bepaal. Die toets meet die toereikendheid van data vir elke veranderlike in die model asook vir die volledige model.
- Variansie
  Die variansie-ontleding word gebruik om die verskil tussen die gemiddelde en die standaardafwyking te bepaal.
- Patroonmatriks
  Die patroonmatriks word gebruik om die korrelasie tussen die variansie en die faktore uit te wys.

Die inligting in Afdeling B rakende die kennis en begrip van die respondente verskyn in Tabel 4.2. Die gemiddelde en die standaardafwykings word ook op die tabel aangedui. Respondente het selfevaluering gedoen, en een van die moontlike slaggate van selfevaluering is die stralekranseffek. Laasgenoemde dui op kognitiewe vooroordeel, waar 'n persoon 'n aanvanklike assessering maak op grond van sy/haar eie persepsie van 'n saak en nie die werklike feite nie. Die stralekanseffek word getoets deur van vergelykende statistiese ontledingstegnieke gebruik te maak en word uitgewys in die volgende afdelings van Hoofstuk 4.

Tabel 4.2 handel oor die kennis en begrip van respondente (Afdeling B), en die resultate hiervan word vervolgens uiteengesit:

Tabel 4.2: Kennis en begrip van respondente – Afdeling B

B1	Die nominasieproses van die leerderraad	*f*	%	Gemiddelde	Standaard-afwyking
	Omtrent geen begrip en kennis nie	2	2.7	3.10	0.71
	Swak	9	12.0		
	Goed	44	58.7		
	Uitstekend	20	26.7		
	Totaal	75	100.0		
B2	Die demokratiese beginsel aangaande die deelname van rolspelers				
	Omtrent geen begrip en kennis nie	0	0.0	3.19	0.64
	Swak	9	12.2		
	Goed	41	55.4		
	Uitstekend	24	32.4		
	Totaal	74	100.0		
B3	Die demokratiese beginsel aangaande outonome besluitneming				
	Omtrent geen begrip en kennis nie	2	2.7	2.97	0.71
	Swak	13	17.3		
	Goed	44	58.7		
	Uitstekend	16	21.3		
	Totaal	75	100.0		
B4	Die demokratiese beginsel aangaande beïnvloeding deur iemand by die skool in 'n gesagsposisie				
	Omtrent geen begrip en kennis nie	4	5.3	2.96	0.73
	Swak	9	12.0		
	Goed	48	64.0		
	Uitstekend	14	18.7		
	Totaal	75	100.0		
B5	Die demokratiese beginsel aangaande ideale leierseienskappe van 'n kandidaat				
	Omtrent geen begrip en kennis nie	1	1.3	3.12	0.71
	Swak	11	14.7		
	Goed	40	53.3		
	Uitstekend	23	30.7		
	Totaal	75	100.0		

B6	Die demokratiese beginsel aangaande die ideale nominasieprosedure				
	Omtrent geen begrip en kennis nie	3	4.0	2.95	0.72
	Swak	12	16.0		
	Goed	46	61.3		
	Uitstekend	14	18.7		
	Totaal	75	100.0		
B7	Wanpraktyke tydens die leerderraadverkiesingsproses				
	Omtrent geen begrip en kennis nie	8	10.7	2.81	0.94
	Swak	16	21.3		
	Goed	33	44.0		
	Uitstekend	18	24.0		
	Totaal	75	100.0		
B8	Die verkiesingsprosedure van die leerderraad				
	Omtrent geen begrip en kennis nie	1	1.4	3.22	0.71
	Swak	9	12.2		
	Goed	37	50.0		
	Uitstekend	27	36.5		
	Totaal	74	100.0		
B9	Die demokratiese beginsels				
	Omtrent geen begrip en kennis nie	3	4.0	3.18	0.77
	Swak	7	9.3		
	Goed	39	52.0		
	Uitstekend	26	34.7		
	Totaal	75	100.0		
B10	Die provinsiale verkiesingsriglyne vir leerderraadverkiesings				
	Omtrent geen begrip en kennis nie	10	13.3	2.59	0.86
	Swak	20	26.7		
	Goed	37	49.3		
	Uitstekend	8	10.7		
	Totaal	75	100.0		
B11	Die Suid-Afrikaanse Skolewet se bepalings aangaande leerderraadverkiesings				
	Omtrent geen begrip en kennis nie	7	9.3	2.66	0.85
	Swak	24	32.0		
	Goed	33	44.0		
	Uitstekend	11	14.7		
	Totaal	75	100.0		
B12	Die skoolbeleid aangaande leerderraadverkiesings				
	Omtrent geen begrip en kennis nie	7	9.3	2.95	0.90
	Swak	10	13.3		
	Goed	38	50.7		
	Uitstekend	20	26.7		
	Totaal	75	100.0		

'n Algemene interpretasie van Tabel 4.2 volg. Die gemiddelde is as riglyn gebruik om te bepaal wat die persepsie van die mate van kennis van die respondente aangaande die onderskeie vrae is.

Die hoogste gemiddelde (3.22) is verkry vir die resultate in Tabel 4.2 (Item B8) aangesien die respondente die grootste hoeveelheid kennis oor die verkiesingsprosedure van die leerderraad besit. Tabel 4.2 (Item B2) het die tweede hoogste gemiddelde (3.19) opgelewer op grond van respondente se wye kennis oor die demokratiese beginsel aangaande die deelname van rolspelers. Op hul hakke was die demokratiese beginsels van openheid, deursigtigheid en verantwoordbaarheid (3.18) en die demokratiese beginsel aangaande die ideale leierskappe van 'n kandidaat (3.12). 'n Moontlike verklaring hiervoor is dat leerderraadverkiesings jaarliks geskied en respondente dus met die prosesse vertroud is.

Items B10 en B11 in Tabel 4.2 dui aan dat die respondente se persepsie oor hul kennis van die provinsiale verkiesingsriglyne vir leerderraadverkiesings (2.59) en die Suid-Afrikaanse Skolewet se bepalings aangaande leerderraadverkiesings (2.66) onderskeidelik die laagste is. 'n Moontlike verklaring kan wees dat respondente nie bewus gemaak word van die riglyne en wetgewing nie, en daarom min kennis daaroor besit.

Die volgende afdeling gee 'n uiteensetting van die data-ontleding deur gebruik te maak van twee metodes: *Extraction Method: Principal Component Analysis* en *Rotation Method: Oblimin with Kaiser Normalization.*

4.4.1 Kaiser-Meyer-Olkin en Bartlett toets van Afdeling B: Kennis en begrip van respondente

Die Kaiser-Meyer-Olkin (hierna verwys as KMO) toets is gebruik om te bepaal hoe geskik data vir faktorontleding van kennis en begrip van respondente (afdeling B van die vraelys) is.

Tabel 4.2(a): KMO en Bartlett toets – Afdeling B: Kennis en begrip van respondente

KMO en Bartlett se toets		
KMO Maatstaf van Steekproefgeskiktheid		0.879
Bartlett se toets van sferisiteit	Chi-kwadraat	539.945
	df	66
	Sig.	0.000

Die KMO maatstaf is 0.88, wat daarop dui dat daar genoegsame data vir faktorontleding was. (Indien KMO waardes bo 0.5 is, is daar genoegsame data.)

4.4.2 Variansies van Afdeling B: Kennis en begrip van respondente

Die variansie-ontleding word gebruik om die verskil tussen die gemiddelde en die standaardafwyking van die kennis en begrip van die respondente te verklaar.

Tabel 4.2(b): Variansie – Afdeling B: Kennis en begrip van respondente

Faktor	Eigen-waardes		
	Totaal	% van Variansie	Kumulatiewe %
1 Faktor	6.387	53.229	53.229
2 Faktore	1.508	12.567	65.796

Volgens Tabel 4.2(b) verklaar twee faktore 65.8% van die variansie. Indien slegs een faktor onttrek is, was die variansie 53,2%.

4.4.3 Patroonmatriks van Afdeling B: Kennis en begrip van respondente

'n Patroonmatriks word gebruik om die korrelasie tussen die variansie en die faktore uit te wys. Demokratiese proses asook regsnorme en -beleid is geïdentifiseer as die twee faktore wat gebruik word. Tabel 4.2(c) bied die tersaaklike resultate.

Tabel 4.2(c): Patroonmatriks – Afdeling B: Kennis en begrip van respondente

	Patroonmatriks		
		Faktor 1 Demokratiese proses	Faktor 2 Regsnorme en -beleid
B5	Demokratiese beginsel aangaande ideale leierskappe van ’n kandidaat	0.936	
B8	Verkiesingsprosedure van die leerderraad	0.863	
B1	Nominasieproses van leerderraad	0.827	
B6	Demokratiese beginsel aangaande die ideale nominasieproses	0.724	
B9	Demokratiese beginsels	0.711	
B2	Die demokratiese beginsel aangaande die deelname van rolspelers	0.624	0.292
B7	Wanpraktyke tydens die leerderraadverkiesingsproses	0.599	
B11	Die Suid-Afrikaanse Skolewet se bepalings aangaande leerderraadverkiesings		1.006
B10	Provinsiale verkiesingsriglyne vir leerderraadverkiesings		0.847
B4	Die demokratiese beginsel aangaande beïnvloeding deur iemand in ’n gesagsposisie		0.638
B3	Die demokratiese beginsel aangaande outonome besluitneming	0.325	0.611
B12	Die skoolbeleid aangaande leerderraadverkiesings	0.331	0.451

In Tabel 4.2(c) hier bo word twee faktore geïdentifiseer. Faktor 1 is respondente se kennis oor wetgewing en sluit items B3, B4, B10, B11, B12 in. Faktor 2 is die respondente se kennis oor prosesse en word bepaal deur items B1, B2, B3, B5, B6, B7, B8 en B9. Faktorbelading dui die verband tussen faktore en items aan.

Die konstrukgeldigheid van die vraelys word hierdeur bevestig en omdat Cronbach se alfakoëffisiënt goed is, word die vraelys se betroubaarheid aanvaar. Vervolgens word die volgende afdeling op dieselfde wyse as Afdeling B uiteengesit en beskryf. Afdeling C behels die opinies van respondente aangaande die aard van die leerderraadverkiesingsproses.

4.5 Variansie-ontleding van die opinies van respondente oor die aard van die leerderraadverkiesingsproses

Afdeling C het ten doel gehad om die opinies van die onderskeie respondente te bepaal. Die resultate verskyn in Tabel 4.3.

Tabel 4.3: Opinie van respondente oor aard van leerderraadverkiesingsproses – Afdeling C

C1	Die skoolhoof behoort 'n beslissende stem te hê	*f*	%	Gemiddeld	Standaard-afwyking
	Ek stem nie saam nie	39	52.0	1.54	0.63
	Ek stem saam	30	40.0		
	Ek stem ten volle saam	6	8.0		
	Totaal	75	100.0		
C2	Opvoeders behoort 'n dubbele stem te hê				
	Ek stem nie saam nie	35	46.7	1.71	0.76
	Ek stem saam	25	33.3		
	Ek stem ten volle saam	15	20.0		
	Totaal	75	100.0		
C3	Opvoeders behoort die meerderheid stem te hê				
	Ek stem nie saam nie	39	52.0	1.60	0.71
	Ek stem saam	25	33.3		
	Ek stem ten volle saam	11	14.7		
	Totaal	75	100.0		
C4	Die ouers op die skool se beheerliggaam behoort invloed oor die verkiesingsproses te hê				
	Ek stem nie saam nie	67	89.3	1.13	0.38
	Ek stem saam	7	9.3		
	Ek stem ten volle saam	1	1.3		
	Totaal	75	100.0		
C5	Die leerderraadvoog behoort 'n beslissende stem te hê				
	Ek stem nie saam nie	39	52.0	1.51	0.58
	Ek stem saam	33	44.0		
	Ek stem ten volle saam	3	4.0		
	Totaal	75	100.0		
C6	'n Spesifieke graad se leerders behoort vir daardie betrokke graad se verteenwoordigers te stem				
	Ek stem nie saam nie	32	42.7	1.75	0.75
	Ek stem saam	29	38.7		
	Ek stem ten volle saam	14	18.7		
	Totaal	75	100.0		
C7	Al die leerders van die skool behoort vir al die kandidate te stem				
	Ek stem nie saam nie	43	57.3	1.56	0.71
	Ek stem saam	23	30.7		
	Ek stem ten volle saam	9	12.0		
	Totaal	75	100.0		

		f	%	Gemiddeld	Standaard-afwyking
C8	Voornemende kandidate behoort voor die verkiesingsproses leierskapopleiding te ondergaan				
	Ek stem nie saam nie	17	22.7	2.15	0.78
	Ek stem saam	29	38.7		
	Ek stem ten volle saam	29	38.7		
	Totaal	75	100.0		
C9	Die leerderraadslede behoort volgens portefeuljes verkies te word				
	Ek stem nie saam nie	24	32.0	1.85	0.71
	Ek stem saam	37	49.3		
	Ek stem ten volle saam	14	18.7		
	Totaal	75	100.0		
C10	Die leerderraad se beheerliggaamverteenwoordigers behoort deur die finale leerderraad verkies te word				
	Ek stem nie saam nie	16	21.9	2.10	0.73
	Ek stem saam	33	45.2		
	Ek stem ten volle saam	24	32.9		
	Totaal	73	100.0		
C11	Die gekose verteenwoordigers op die beheerliggaam behoort met geheime stemming verkies te word				
	Ek stem nie saam nie	17	23.0	2.11	0.74
	Ek stem saam	33	44.6		
	Ek stem ten volle saam	24	32.4		
	Totaal	74	100.0		
C12	Slegs bestaande klasverteenwoordigers behoort op die leerderraad verkies te word				
	Ek stem nie saam nie	52	69.3	1.41	0.67
	Ek stem saam	16	21.3		
	Ek stem ten volle saam	7	9.3		
	Totaal	75	100.0		
C13	Slegs klasverteenwoordigers behoort op die beheerliggaam te dien				
	Ek stem nie saam nie	46	61.3	1.50	0.67
	Ek stem saam	22	29.3		
	Ek stem ten volle saam	7	9.3		
	Totaal	75	100.0		
C14	Stemtelling moet deur 'n voorafbepaalde stemtel-komitee uitgevoer word				
	Ek stem nie saam nie	8	10.7	2.28	0.65
	Ek stem saam	37	49.3		
	Ek stem ten volle saam	30	40.0		
	Totaal	75	100.0		

'n Algemene interpretasie van Tabel 4.3 volg. Die gemiddelde word as riglyn gebruik om te bepaal in watter mate respondente saamstem al dan nie.

Tabel 4.3 (Item C14) dui aan dat die respondente saamstem dat die tel van stemme deur 'n voorafbepaalde stemtel-komitee (2.28) uitgevoer moet word. 'n Moontlike

verklaring kan wees dat respondente bewese kennis aangaande die stemtel-aksie en die omvang daarvan het en daarom ’n voorafbepaalde stemtel-komitee kies. Volgens Tabel 4.3 (Item C8) voel respondente ook dat voornemende kandidate voor die verkiesingsproses leierskapopleiding behoort te ondergaan (2.15).

Resultate van Tabel 4.3 (Item C4) toon aan dat respondente die minste saamstem met die stelling dat ouers op die skool se beheerliggaam invloed oor die verkiesingsproses behoort te hê (1.13). Tabel 4.3 (Item C12) toon verder dat slegs bestaande klasverteenwoordigers op die leerderraad verkies behoort te word (1.41).

Hoewel die grootste persentasie van die resultate reflekteer dat respondente nie met die betrokke stellings saamstem nie, dui die resultate uit Tabel 4.3 (Item C1 en C3) daarop dat 48% van die respondente van mening is dat die skoolhoof, leerderraadvoog en opvoeders ’n beslissende of meerderheidstem moet hê. Hierdie resultate is onrusbarend, want dit toon dat baie respondente nog nie volkome demokraties ten opsigte van hul opvatting of opinie rakende demokratiese leerderraadverkiesings is nie en dat hulle outoritêr of beherend in hul opinies is. Dit lyk asof hulle nog nie die demokratiese ideaal vertrou waar elke kieser se stem gelyke gewig dra nie.

Die dataontleding van Afdeling C word verkry uit die onderstaande tabelle en word vervolgens beskryf:

4.5.1 KMO en Bartlett se toets – Afdeling C: Opinies van respondente oor die aard van die leerderraadverkiesingsproses

Tabel 4.3(a) dui die resultate van KMO vir Afdeling C aan wat handel oor die opinies van respondente aangaande die aard van die leerderraadverkiesingsproses.

Tabel 4.3(a): KMO en Bartlett se toets vir Afdeling C: Opinies van respondente oor die aard van die leerderraadverkiesingsproses

KMO en Bartlett se toets		
KMO-maatstaf van Steekproefgeskiktheid		0.576
Bartlett se toets van sferisiteit	Chi-kwadraat	257.054
	df	91
	Sig.	0.000

Die KMO-maatstaf van Afdeling C se vrae is 0.58 en dui aan dat daar genoegsame data vir faktorontleding was. Indien KMO waardes bo 0.5 is, is daar genoegsame data. Bartlett se toets lewer 'n waarde van 0.000.

4.5.2 Variansie van Afdeling C: Opinies van respondente oor die aard van die leerderraadverkiesingsproses

Tabel 4.3(b): Variansie – Afdeling C: Opinies van respondente aangaande die aard van die leerderraadverkiesingsproses

Aantal faktore	Eigen-waardes		
	Totaal	% van Variansie	Kumulatiewe %
1 Faktor	2.837	20.262	20.262
2 Faktore	2.278	16.271	36.533
3 Faktore	1.530	10.929	47.462
4 Faktore	1.416	10.111	57.573
5 Faktore	1.105	7.895	65.468

Die variansietabel van Afdeling C verklaar 65.5% van die vyf faktore. Indien vier faktore onttrek sou word, is die variansie 57.6%.

4.5.3 Patroonmatriks van Afdeling C: Opinies van respondente oor die aard van die leerderraadverkiesingsproses

Die patroonmatriks word gebruik om die korrelasie tussen die variansie en die faktore uit te wys. Opvoeders, leerderkomponent, beheerliggaam, ander leerders en ouers is geïdentifiseer as die vyf faktore wat gebruik word.

Die resultate van die patroonmatriks word in Tabel 4.3(c) uiteengesit.

Tabel 4.3(c): Patroonmatriks – Afdeling C: Opinies van respondente oor die aard van die leerderraadverkiesingsproses

	Patroonmatriks					
		Faktor				
		1 Opvoeders	2 Leerderkomponent	3 Beheerliggaam	4 Ander leerders	5 Ouers
C3	Opvoeders behoort die meerderheidstem te hê	0.819				
C2	Opvoeders behoort ’n dubbele stem te hê	0.809				
C1	Die skoolhoof behoort ’n beslissende stem te hê	0.760				
C5	Die leerderraadvoog behoort ’n beslissende stem te hê	0.574			0.568	0.275
C8	Voornemende kandidate behoort voor die verkiesingsproses leierskapopleiding te ondergaan	-0.384	0.299	0.303		
C12	Slegs bestaande klasverteenwoordigers behoort op die leerderraad verkies te word		0.781			
C9	Die leerderraadslede behoort volgens portefeuljes verkies te word		0.769			
C13	Slegs klasverteenwoordigers behoort op die beheerliggaam te dien		0.743			0.270
C6	’n Spesifieke graad se leerders behoort vir daardie betrokke graad se verteenwoordigers te stem		0.498		-0.304	
C11	Die gekose verteenwoordigers op die beheerliggaam behoort met geheime stemming verkies te word			0.776		
C14	Stemtelling moet gedoen word deur 'n voorafbepaalde stemtel-komitee			0.725		

	Patroonmatriks					
		Faktor				
		1 Opvoeders	2 Leerderkomponent	3 Beheerliggaam	4 Ander leerders	5 Ouers
C10	Die leerderraad se beheerliggaamverteenwoordigers behoort deur die finale leerderraad verkies te word			0.681		
C7	Al die leerders van die skool behoort vir al die kandidate te stem				0.926	
C4	Die ouers op die skool se beheerliggaam behoort invloed oor die verkiesingsproses te hê					0.891

Uit die patroonmatriks kan vyf faktore geïdentifiseer word. Die KMO van sekere items is onder 0.6 en daardie faktore kan nie vir die ontleding onttrek word nie – 0.58 is nog aanvaarbaar.

Faktor 1 – Opvoeder: Items C3, C2, C1 en C5 is faktore wat saamgegroepeer word, aangesien die items die opinies van respondente oor die opvoeders in die teikenpopulasie behels. Die waardes wissel tussen 0.57 en 0.82.

Faktor 2 – Leerderkomponent: Items C12, C9 en C13 is faktore wat deelname van die leerderkomponent behels. Die faktorwaardes wissel tussen 0.74 en 0.81.

Faktor 3 – Beheerliggaam: Items C11, C14 en C10 is faktore wat aandui watter leerders op die beheerliggaam behoort te dien. Waardes wissel tussen 0.68 en 0.78.

Faktor 4 – Ander leerders: Item C7 behels die faktor dat al die leerders van die skool vir die kandidate behoort te stem. Die waarde is 0.93.

Faktor 5 – Ouers: Item C4 behels die moontlikheid dat ouers wat op die skool se beheerliggaam dien, invloed op die leerderraadverkiesings uitoefen. Die faktorwaarde is 0.89.

Die volgende afdeling handel oor die dataontleding van Afdeling D, Opinies van respondente aangaande die frekwensie van bevindings ten opsigte van die leerderraadverkiesingsproses.

4.6 Variansieontleding van respondente se opinie oor Afdeling D – die frekwensie van bevindings ten opsigte van die leerderraadverkiesingsproses

Die onderstaande afdeling dui die frekwensie aan waarteen die onderskeie aksies of prosesse in die vraelys gelys, plaasgevind het. Die persentasie van die frekwensies word in Tabel 4.4 (Opinie van respondente oor die frekwensie van bevindings ten opsigte van die leerderraadverkiesingsproses – Afdeling D) uiteengesit.

Tabel 4.4: Opinie van respondente oor die frekwensie van bevindings ten opsigte van die leerderraadverkiesingsproses – Afdeling D

D1	Die leerderraad se nominasieproses vind demokraties plaas			Gemiddeld	Standaard-afwyking
	Amper nooit nie	4	5.3	3.26	0.93
	Selde	11	14.7		
	Gereeld	20	26.7		
	Amper altyd	40	53.3		
	Totaal	75	100.0		
D2	Leerderraadverkiesings vind demokraties plaas				
	Amper nooit nie	3	4.0	3.30	0.87
	Selde	10	13.3		
	Gereeld	22	29.3		
	Amper altyd	40	53.3		
	Totaal	75	100.0		
D3	Leerderraadverkiesings word deur die adjunkhoof beïnvloed				
	Amper nooit nie	40	54.1	1.66	0.81
	Selde	23	31.1		
	Gereeld	9	12.2		
	Amper altyd	2	2.7		
	Totaal	74	100.0		
D4	Die skool se skoolbeleid word geraadpleeg voor verkiesings				
	Amper nooit nie	9	12.2	2.96	1.07
	Selde	14	18.9		
	Gereeld	19	25.7		
	Amper altyd	32	43.2		
	Totaal	74	100.0		
D5	Die artikel wat handel oor die verteenwoordigende leerderraad van die Skolewet word voor leerderraadverkiesings geraadpleeg				
	Amper nooit nie	23	30.7	2.36	1.17
	Selde	15	20.0		
	Gereeld	19	25.3		
	Amper altyd	18	24.0		
	Totaal	75	100.0		

				Gemiddeld	Standaard-afwyking
D6	Leerderraadverkiesings vind volgens riglyne plaas				
	Amper nooit nie	6	8.1	3.36	0.93
	Selde	4	5.4		
	Gereeld	21	28.4		
	Amper altyd	43	58.1		
	Totaal	74	100.0		
D7	Alle relevante belanghebbendes neem aan die verkiesingproses deel				
	Amper nooit nie	4	5.3	3.33	0.86
	Selde	6	8.0		
	Gereeld	24	32.0		
	Amper altyd	41	54.7		
	Totaal	75	100.0		
D8	Kiesers word toegelaat om hul eie keuse te maak				
	Amper nooit nie	3	4.0	3.51	0.79
	Selde	4	5.3		
	Gereeld	19	25.3		
	Amper altyd	49	65.3		
	Totaal	75	100.0		
D9	Leerderraadverkiesings word beïnvloed deur die ouers op die beheerliggaam				
	Amper nooit nie	59	78.7	1.33	0.74
	Selde	11	14.7		
	Gereeld	2	2.7		
	Amper altyd	3	4.0		
	Totaal	75	100.0		
D10	Die vorige leerderraad beïnvloed die nuwe leerderraadverkiesing				
	Amper nooit nie	48	64.9	1.47	0.76
	Selde	19	25.7		
	Gereeld	5	6.8		
	Amper altyd	2	2.7		
	Totaal	74	100.0		
D11	Daar is verborge agendas wat die verkiesingsproses beïnvloed				
	Amper nooit nie	50	66.7	1.37	0.64
	Selde	19	25.3		
	Gereeld	4	5.3		
	Amper altyd	2	2.7		
	Totaal	75	100.0		
D12	Leerderraadslede word volgens partypolitieke affiliasie verkies				
	Amper nooit nie	67	90.5	1.14	0.52
	Selde	4	5.4		
	Gereeld	2	2.7		
	Amper altyd	1	1.4		
	Totaal	74	100.0		

				Gemiddeld	Standaard-afwyking
D13	Voornemende kandidate kry die geleentheid om vooraf bemarking te doen of veldtog te voer				
	Amper nooit nie	37	49.3	1.91	1.10
	Selde	13	17.3		
	Gereeld	15	20.0		
	Amper altyd	10	13.3		
	Totaal	75	100.0		
D14	Na die verkiesing word leerderraadslede in spesifieke portefeuljes aangewend				
	Amper nooit nie	15	20.3	2.69	1.10
	Selde	15	20.3		
	Gereeld	22	29.7		
	Amper altyd	22	29.7		
	Totaal	74	100.0		
D15	Die prinsipaal beïnvloed die leerderraadverkiesings				
	Amper nooit nie	42	56.0	1.56	0.79
	Selde	24	32.0		
	Gereeld	6	8.0		
	Amper altyd	3	4.0		
	Totaal	75	100.0		
D16	Die opvoeders beïnvloed die leerderraadverkiesings				
	Amper nooit nie	33	44.0	1.79	0.88
	Selde	29	38.7		
	Gereeld	9	12.0		
	Amper altyd	4	5.3		
	Totaal	75	100.0		
D17	Geheime stemming vind plaas				
	Amper nooit nie	10	13.3	3.29	1.09
	Selde	6	8.0		
	Gereeld	14	18.7		
	Amper altyd	45	60.0		
	Totaal	75	100.0		
D18	Leerderraadverkiesings word beïnvloed deur ouers met geldelike mag				
	Amper nooit nie	62	82.7	1.21	0.56
	Selde	9	12.0		
	Gereeld	3	4.0		
	Amper altyd	1	1.3		
	Totaal	75	100.0		
D19	Daar vind kiesersopleiding voor die verkiesingsproses plaas				
	Amper nooit nie	29	39.2	2.10	1.08
	Selde	18	24.3		
	Gereeld	17	23.0		
	Amper altyd	10	13.5		
	Totaal	74	100.0		

				Gemiddeld	Standaard-afwyking
D20	Leerderraadverkiesings word deur boelies by die skool beïnvloed				
	Amper nooit nie	51	68.0	1.39	0.62
	Selde	19	25.3		
	Gereeld	5	6.7		
	Amper altyd	0	0.0		
	Totaal	75	100.0		
D21	Die stemproses vind demokraties plaas				
	Amper nooit nie	4	5.3	3.49	0.85
	Selde	5	6.7		
	Gereeld	17	22.7		
	Amper altyd	49	65.3		
	Totaal	75	100.0		

'n Algemene interpretasie van Tabel 4.4 volg hierna en die gemiddelde word as riglyn gebruik om die frekwensie van optredes aan te dui. Dit is die opinie van die meerderheid respondente dat die volgende stellings amper altyd waar is: Tabel 4.4 (Item D8) – Kiesers word toegelaat om hul eie keuses te maak (3.51), en Tabel 4.4 (Item D21) – Die stemproses vind demokraties plaas (3.49).

Die gemiddelde by die volgende twee vrae is die laagste: Tabel 4.4 (Item D12) – Leerderraadslede word volgens partypolitieke affiliasie verkies (1.14), en by Tabel 4.4 (Item D18) – Leerderraadverkiesings word beïnvloed deur ouers met geldelike mag (1.21). Daar is met ander woorde selde of amper nooit leerderraadverkiesings waar politieke affiliasie of ouers se geldmag 'n rol speel nie.

Bogenoemde paragrawe lig slegs die gemiddelde uit, maar sorgwekkende resultate kom na vore wanneer die negatiewe frekwensie (ondemokratiese praktyke) se persentasies bymekaargetel word. Volgens die respondente se opinie vind 20% van die nominasieproses (Tabel 4.4 (Item D1)) en 17.3% van die leerderraadsverkiesings selde of ooit demokraties plaas (Tabel 4.4 (Item D2)). Hierdie resultate dui aan dat byna 'n vyfde van bogenoemde prosesse nie demokraties van aard is nie.

Volgens Tabel 4.4 (Item D4) word skoolbeleide selde of amper nooit geraadpleeg (teen 'n gesamentlike frekwensie van 31.1%), en volgens Tabel 4.4 (Item D5) word artikel 11 en 23 van die Skolewet wat handel oor die verteenwoordigende leerderraad ook selde of amper nooit geraadpleeg – teen 'n gesamentlike frekwensie van 50.7%. Hierdie syfers lewer bewys dat 'n hoë persentasie van skole ondemokraties tydens die leerderraadverkiesingsprosedure te werk gaan deur nie wetgewing en beleide te raadpleeg alvorens die leerderraadverkiesingsproses 'n aanvang neem nie. So 'n

praktyk is ondemokraties, aangesien prosedures nie reg toegepas word nie. Die kiesers of kandidate kan benadeel word en die deursigtigheid van die proses word belemmer.

Volgens Tabel 4.4 (Item D19) dui ’n totaal van 63.5% van die respondente aan dat daar selde of amper nooit kiesersopleiding voor die verkiesingsproses plaasvind. Die stemgeregtigdes betree dus die leerderraadverkiesingsproses sonder dat hulle voorberei is op belangrike elemente van ’n demokratiese verkiesingsproses, naamlik veldtogvoering, die nominasieproses en die stemproses. Stemgeregtigdes by laerskole is oningewy oor die eienskappe van leiers en die kiesproses. Indien stemgeregtigdes nie kiesersopleiding ondergaan nie, is ’n verkiesing ondemokraties. In teenstelling hiermee word die outonomie van die kieser beskerm wanneer hy/sy toegelaat word om self te besluit (vlg. 2.5.2).

4.6.1 KMO en Bartlett se toets – Afdeling D: Opinies van respondente oor die frekwensie van bevindings ten opsigte van leerderraadverkiesings

Die onderstaande tabel (Tabel 4.4(a)) gee ’n uiteensetting van bogenoemde.

Tabel 4.4(a): KMO en Bartlett se toets – Afdeling D: Opinie van respondente oor die frekwensie van bevindings ten opsigte van die leerderraadverkiesingsproses

KMO en Bartlett se toets van Afdeling D		
KMO-maatstaf van steekproefgeskiktheid		0.763
Bartlett se toets van sferisiteit	Chi-kwadraat	700.543
	df	210
	Sig.	0.000

Die KMO-maatstaf van Afdeling D se vrae is 0.76 en dui aan dat daar genoegsame data vir faktorontleding was. Indien KMO-waardes bo 0.5 is, is daar genoegsame data. Bartlett se toets lewer ’n waarde van 0.000.

4.6.2 Variansie – Afdeling D: Opinie van respondente oor die frekwensie van bevindings ten opsigte van die leerderraadverkiesingsproses

Tabel 4.4(b) dui die variansie van bogenoemde opinies van respondente aan.

Tabel 4.4(b): Variansie – Afdeling D: Opinies van respondente oor die frekwensie van bevindings ten opsigte van die leerderraadverkiesingsproses

Faktor	Eigen-waardes		
	Totaal	% van Variansie	Kumulatiewe %
1 Faktor	6.057	28.844	28.844
2 Faktore	2.874	13.685	42.529

Volgens Tabel 4.4(b), Variansie – Afdeling D, verklaar twee faktore 43% van die variansie. Indien een faktor onttrek word, is 29% van die variansie verklaar. Twee faktore word onderskei, aangesien daar beter teoretiese begronding daarvoor is.

4.6.3 Patroonmatriks – Afdeling D: Opinies van respondente oor die frekwensie van bevindings ten opsigte van die leerderraadverkiesingsproses

Vir die patroonmatriks van Afdeling D is twee faktore geïdentifiseer, naamlik demokratiese gebruike en beïnvloeding.

Tabel 4.4(c) hier onder bied ’n uiteensetting van die resultate.

Tabel 4.4(c): Patroonmatriks – Afdeling D: Opinies van respondente oor die frekwensie van bevindings ten opsigte van die leerderraadverkiesingsproses

	Patroonmatriks		
		Faktor 1	Faktor 2
		Demokratiese gebruike	Beïnvloeding
D6	Leerderraadverkiesings vind volgens riglyne plaas	0.849	
D2	Leerderraadverkiesings vind demokraties plaas	0.823	
D1	Die leerderraad se nominasieproses vind demokraties plaas	0.750	-0.257
D8	Kiesers word toegelaat om besluite volgens eie keuse te maak	0.743	
D7	Alle relevante belanghebbendes neem aan die verkiesingproses deel	0.739	

	Patroonmatriks		
		Faktor 1	Faktor 2
		Demokratiese gebruike	Beïnvloeding
D21	Die stemproses vind demokraties plaas	0.735	
D4	Die skool se skoolbeleid word voor verkiesings geraadpleeg	0.725	
D5	Die artikel in die Skolewet wat handel oor die verteenwoordigende leerderraad word voor leerderraadverkiesings geraadpleeg	0.701	
D17	Geheime stemming vind plaas	0.437	
D14	Ná die verkiesing word leerderraadslede in spesifieke portefeuljes aangewend	0.426	
D19	Daar vind kiesersopleiding voor die verkiesingsproses plaas	0.372	
D13	Voornemende kandidate kry die geleentheid om vooraf bemarking te doen of veldtogte te voer	0.254	
D18	Leerderraadverkiesings word deur ouers met geldelike mag beïnvloed		0.732
D3	Leerderraadverkiesings word deur die adjunkhoof beïnvloed		0.732
D9	Leerderraadverkiesings word deur die ouers op die beheerliggaam beïnvloed		0.682
D15	Die prinsipaal beïnvloed die leerderraadverkiesing		0.638
D11	Daar is verborge agendas wat die verkiesingsproses beïnvloed		0.608
D16	Die opvoeders beïnvloed die leerderraadverkiesing		0.592
D12	Leerderraadslede word volgens partypolitieke affiliasie verkies		0.453
D10	Die vorige leerderraad beïnvloed die leerderraadverkiesing		0.421
D20	Leerderraadverkiesings word deur boelies by die skool beïnvloed		0.328
	Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Oblimin with Kaiser Normalization		

Uit die patroonmatriks kan twee faktore geïdentifiseer word.

Faktor 1 – Demokratiese gebruike: Items D1, D2, D4, D5, D6, D7, D8, D13, D14, D17, D19 en D21 is onttrek. Die waardes wissel tussen 0.254 en 0.849.

Faktor 2 – Beïnvloeding: Items D3, D9, D10, D11, D12, D15, D16, D18, D20 is onttrek, want alle items handel oor beïnvloeding deur een of ander party of rolspeler. Die waardes wissel tussen 0.328 en 0.732.

Dié matriks is beduidend en die konstrukgeldigheid van die vraelys word hierdeur bevestig, omdat Cronbach se alfakoëffisiënt goed is.

4.7 Betroubaarheid en faktorgemiddeldes

Die betroubaarheid van die meetinstrument word bepaal deur gebruikmaking van Cronbach se alfakoëffisiënt. Laasgenoemde word bereken volgens die formule wat beskryf hoe betroubaar die data is wat uit die vraelyste verkry is. Die ideale waarde is 0.7; dus word ’n alfakoëffisiënt wat hoër is as 0.7, as betroubaar geag (Field, 2009:675).

Die onderstaande tabel – Tabel 4.5 – bied ’n uiteensetting van die faktore.

Tabel 4.5: Betroubaarheid

Faktor	Cronbach se alfakoëffisiënt	Gemiddelde	Standaard-afwyking
B Kennis oor wetgewing	0.86	2.82	0.64
B Kennis van prosesse	0.90	3.08	0.58
C Opvoeder	0.77	1.61	0.53
C Leerderkiesproses	0.65	1.73	0.46
C Beheerliggaam	0.60	2.17	0.53
C Alle leerders	Nie van toepassing nie	1.55	0.70
C Ouers	Nie van toepassing nie	1.12	0.37
D Demokratiese gebruike	0.86	2.98	0.61
D Beïnvloeding	0.76	1.45	0.42

Hier volg 'n bespreking van die onderskeie faktore en waarom die faktore as betroubaar gereken word. In hierdie bespreking word gefokus op die gemiddelde.

In Afdeling B van die vraelys is twee faktore onderskei, naamlik kennis oor wetgewing (Items B3, B4, B10, B11, B12) en kennis oor prosesse (B1, B2, B5, B6, B7, B8, B3 en B9). Cronbach se alfakoëffisiënt is onderskeidelik as 0.86 en 0.90 bereken en word volgens Field (2009:675) as betroubaar geag. Die gemiddelde se waarde vir kennis oor wetgewing was 2.82 teenoor 3.08 as die gemiddelde waarde van kennis oor prosesse. Respondente se opinie van hul kennis oor prosesse is dus hoër as hul opinie van hul kennis oor wetgewing.

In Afdeling C van die vraelys is vyf faktore onderskei. Cronbach se alfakoëffisiënt vir Faktor 1 – Opvoeders (Items C3, C2, C1 en C5) was 0.77; vir Faktor 2 – Leerderkiesproses (Items C12, C9 en C13) was dit 0.65, en vir Faktor 3 – Beheerliggaam (Items C11, C14 en C10). Die gemiddelde se waarde ten opsigte van opvoeders was 1.61, dié vir die leerderkiesproses was 1.7 en vir die beheerliggaam

was dit 2.17. Die mate waarin respondente saamstem oor leerderraadslede wat op die beheerliggaam behoort te dien, is dus die hoogste (2.17).

In Afdeling D van die vraelys is twee faktore onderskei. Cronbach se alfakoëffisiënt vir Faktor 1 – Demokratiese gebruike (Items D1, D2, D4, D5, D6, D7, D8, D13, D14, D17, D19 en D21) was 0.86, en vir Faktor 2 – Beïnvloeding (Items D3, D9, D10, D11, D12, D15, D16, D18, D20) was dit 0.76. Die gemiddelde se waarde vir demokratiese gebruike was 2.98 en dié vir beïnvloeding was 1.45. Die respondente se mening oor demokratiese gebruike was dus hoër as die mening dat beïnvloeding plaasvind. Dit wou voorkom asof die persepsie bestaan dat demokratiese gebruike soos die aankondiging van die voorgenome leerderraadverkiesing, die nominasieproses, die bekendstelling van die voornemende kandidate, veldtogvoering deur kandidate en ’n geslote stemproses hoër waarde geniet as die persepsie dat beïnvloeding deur die onderskeie rolspelers tydens die leerderraadverkiesingsproses plaasvind.

Die volgende stap in die proses was om die korrelasies tussen die resultate van die onderskeie afdelings te bepaal en word in die volgende paragraaf beskryf.

4.8 Vergelyking van die biografiese gegewens

Die vergelyking van die biografiese gegewens word vervolgens bespreek.

4.8.1 Korrelasies met ordinale biografiese data

Korrelasie kan gedefinieer word as die statistiese toets wat bepaal of daar ’n patroon tussen twee of meer stelle data bestaan (Creswell, 2015:339). Konsekwentheid word aangedui wanneer daar ’n patroon tussen twee stelle data bestaan.

Afdeling A van die vraelys handel oor die biografiese en demografiese inligting van die respondente. Korrelasies is bereken tussen twee soorte data, bekend as orde-data en nie-orde-data. Die orde-data verwys na onder andere die respondente se ouderdom, kwalifikasie en ervaring, terwyl die nie-orde-data of klasse die geslag, huistaal en tipe skool behels waar respondente betrokke is.

’n Positiewe verspreiding van datapunte dui op ’n toename in rangorde, terwyl ’n negatiewe verspreiding dui op ’n afname in rangorde.

Die korrelasies wat verkry is uit die data, word in Tabel 4.6 uiteengesit:

Tabel 4.6: Korrelasies van Afdeling A met die faktore soos uiteengesit in Tabel 4.5

	Korrelasies		Ouderdom	Kwalifikasies	Kennisgewing tydperk	Geleentheid vir veldtog-voering	Aantal hoofleiers	Aantal onderhoof-leiers
B	Kennis oor wetgewing	Korrelasie-koëffisiënt	0.379**	0.253*	0.081	-0.085	-0.110	-0.120
		p-waarde	0.001	0.03	0.489	0.470	0.351	0.307
		N	75	75.00	75	75	74	75
B	Kennis van prosesse	Korrelasie-koëffisiënt	0.149	0.05	0.048	-0.091	-0.153	-0.118
		p-waarde	0.201	0.67	0.683	0.439	0.193	0.313
		N	75	75.00	75	75	74	75
C	Opvoeders	Korrelasie-koëffisiënt	0.039	-0.18	-0.167	0.043	-0.137	-0.041
		p-waarde	0.738	0.12	0.153	0.717	0.244	0.726
		N	75	75.00	75	75	74	75
C	Leerder-kiesproses	Korrelasie-koëffisiënt	-0.089	-0.03	.274*	.254*	-.255*	-0.111
		p-waarde	0.447	0.79	0.017	0.028	0.028	0.342
		N	75	75.00	75	75	74	75
C	Beheerliggaam	Korrelasie-koëffisiënt	0.072	0.11	0.194	0.179	-0.156	-0.016
		p-waarde	0.538	0.37	0.095	0.125	0.185	0.891
		N	75	75.00	75	75	74	75

	Korrelasies		Ouderdom	Kwalifikasies	Kennisgewing-tydperk	Geleentheid vir veldtogvoering	Aantal hoofleiers	Aantal onderhoof-leiers
C	Alle leerders	Korrelasie-koëffisiënt	0.031	0.09	0.032	-0.018	0.082	-0.170
		p-waarde	0.790	0.44	0.785	0.879	0.489	0.145
		N	75	75.00	75	75	74	75
C	Ouers	Korrelasie-koëffisiënt	0.157	0.01	-0.029	0.149	-0.117	-0.224
		p-waarde	0.180	0.96	0.802	0.201	0.322	0.053
		N	75	75.00	75	75	74	75
D	Demokratiese gebruike	Korrelasie-koëffisiënt	0.130	0.13	0.196	.330**	-0.174	0.013
		p-waarde	0.265	0.25	0.093	0.004	0.138	0.909
		N	75	75.00	75	75	74	75
D	Beïnvloeding	Korrelasie-koëffisiënt	-.256*	-0.13	-0.142	-0.071	0.083	-0.126
		p-waarde	0.026	0.28	0.223	0.546	0.483	0.279
		N	75	75.00	75	75	74	75

Die bespreking oor korrelasies volg na aanleiding van die gegewens in Tabel 4.6 wat handel oor die vrae in Afdeling A van die vraelys. Slegs korrelasies met ’n p-waarde kleiner as 0.01 word bespreek.

Volgens Tabel 4.6 (Item B) hou kennis oor wetgewing sterk verband met die ouderdom van die kandidate. Sekere kandidate is redelik jonk, maar hul eie persepsie van hul kennis oor wetgewing is hoog. Dit kan aanduidend wees van die feit dat hierdie kandidate hul studies redelik onlangs voltooi het, want in die huidige en onlangse B.Ed.-grade wat aangebied word, is Onderwysreg een van die vereiste modules wat

studente moet slaag. Die moontlikheid bestaan verder dat jonger respondente verdere studies in Onderwysreg onderneem het en daarom meen dat hulle oor meer kennis beskik. Die persepsie by die ouer kandidate is dat hulle oor ’n groot mate van kennis beskik. Dit kan voortspruit uit die moontlikheid dat sodanige kandidate oor wye en jarelange ervaring beskik. Kandidate is vertroud met die stelsels en die wetgewing, aangesien hulle jaarliks deur die prosesse van leieridentifisering en die gepaardgaande nominasie- en verkiesingsprosesse gaan. Kennis verworwe vanuit ervaring is dikwels meer toepaslik as kennis wat slegs deur formele studies verkry is. Blootstelling aan die leerderraadverkiesingsprosedures vereis van kandidate om tersaaklike wetgewing, riglyne en beleide te raadpleeg en sodoende word waardevolle ervaring opgedoen.

Volgens Tabel 4.6 (Item D – Demokratiese gebruike) is daar ’n positiewe korrelasie tussen demokratiese gebruike en die tydperk wat die voornemende leerderraadkandidate geleentheid kry om ’n verkiesingsveldtog te voer. Veldtogvoering is ’n demokratiese gebruik, want sodoende kry voornemende kandidate die geleentheid om stemwerwing te doen, terwyl stemgeregtigdes die geleentheid kry om outonome besluite te neem oor hul keuse tydens die stemproses (vlg. 2.5.4 en 2.5.5).

Alvorens die nominale biografiese data deur middel van t-toetse en Anovas bespreek word, kom die verduideliking van sekere konsepte aan die beurt.

4.8.2 Konsepte

Konsepte wat vir die volgende afdeling van belang is, word kortliks bespreek:

- Effekgrootte *d*

Effekgrootte is ’n maatstaf wat gebruik word om die verspreiding van die data in verband te bring met die onafhanklikheid van die steekproefgrootte. Steekproefgrootte bied ’n mate van praktiese betekenis, want dit kan ’n groot genoeg effek hê en is daarom van belang (Ellis & Steyn, 2003:51). Riglyne vir die betekenisvolheid van effekgrootte is 0.2 vir klein effek, 0.5 vir medium effek en 0.8 vir groot effek (Cohen, 1988). Slegs effekgroottes van 0.4 en hoër word vir die doel van die huidige studie gerapporteer.

- *p*-waarde

Die p-waarde gee ’n aanduiding van die statistiese betekenisvolheid. Die p-waarde word gerapporteer ter wille van volledigheid, maar daar word nie klem daarop gelê nie. ’n Klein p-waarde (kleiner as 0.05) word as voldoende bewys beskou dat die

resultaat statisties betekenisvol is. Met ander woorde, indien die p-waarde medium of groter is, is die effekgrootte meer beduidend. Die tersaaklike studie het gebruik gemaak van ’n gerieflikheidsteekproef en omdat die populasie redelik klein was, is geen veralgemening gemaak nie – daar is eerder klem gelê op die effekgrootte. ’n p-waarde van 10% of 0.1 is vir hierdie studie van toepassing en daardie resultate word breedvoerig bespreek.

- t-toets

Die t-toets bied ’n vergelyking van die effekgrootte tussen twee groepe, naamlik die ordinale en die nominale groepe.

Die vergelyking van die effekgroottes tussen die ordinale groepe vir hierdie studie word vervolgens volledig aan die hand van die biografiese resultate van die t-toets en die biografiese resultate van die Anova-toets bespreek.

4.8.3 Resultate van die t-toets met effekgrootte

Die verskille tussen die geslag en huistaal van respondente, by watter tipe skool betrokke is en of verkose leerderraadslede op die beheerliggaam van die skool moet dien al dan nie, is ondersoek met behulp van t-toetse en word hierna bespreek.

4.8.3.1 Verskille tussen die t-toets sowel as effekgroottes ten opsigte van die geslag van die respondente

In Tabel 4.7 word die t-toets sowel as die effekgrootte ten opsigte van die geslag van die respondente uiteengesit.

Tabel 4.7: Die t-toets sowel as effekgrootteverskille ten opsigte van manlike en vroulike respondente

Die t-toets sowel as effekgrootteverskille ten opsigte van manlike en vroulike respondente						
Item: A2		N	Gemiddelde afwyking	Standaard afwyking	p-waarde	Effekgrootte
B Kennis van wetgewing	1 Manlik	44	2.86	0.67	0.524	0.14
	2 Vroulik	30	2.77	0.61		
B Kennis van prosesse	1 Manlik	44	3.09	0.64	0.934	0.02
	2 Vroulik	30	3.08	0.51		
C Opvoeders	1 Manlik	44	1.52	0.53	0.050	0.45
	2 Vroulik	30	1.76	0.49		
C Leerderkiesproses	1 Manlik	44	1.74	0.52	0.942	0.01
	2 Vroulik	30	1.73	0.37		
C Beheerliggaam	1 Manlik	44	2.16	0.53	0.817	0.05
	2 Vroulik	30	2.19	0.55		
C Alle leerders	1 Manlik	44	1.52	0.73	0.792	0.06
	2 Vroulik	30	1.57	0.68		
C Ouers	1 Manlik	44	1.09	0.29	0.429	0.16
	2 Vroulik	30	1.17	0.46		
D Demokratiese gebruike	1 Manlik	44	2.92	0.69	0.343	0.19
	2 Vroulik	30	3.05	0.49		
D Beïnvloeding	1 Manlik	44	1.40	0.46	0.174	0.28
	2 Vroulik	30	1.53	0.34		

Volgens Tabel 4.7 is daar ŉ verskil van medium effekgrootte (0.45) tussen die manlike en die vroulike respondente se mening oor die gewig van ŉ opvoeder se stem. Vir die doeleindes van die verdere bespreking van die resultate in Tabel 4.7 word slegs items met medium en groot effekwaardes bespreek.

* Opvoeders (d=0.45)

Meer vroulike as manlike respondente is van mening dat opvoeders se stemme ’n groter gewig tydens die stemproses moet dra. In die afdeling oor beskrywende statistiese ontleding (sien 4.3) is bewys gelewer dat meer manlike (59.5%) as vroulike respondente (40.5) aan die studie deelgeneem het, maar tog was meer vroulike korrespondente van mening dat opvoeders se stemme ’n groter gewig tydens die stemproses behoort te dra.

’n Moontlike verklaring hiervoor is dat vroulike opvoeders by laerskole meer betrokke is by die onderrigproses en dat hulle by die leerders die leemtes raaksien om ingeligte keuses ten opsigte van die mees geskikte leerderraadsleiers te maak (sien 2.5.2 en 2.5.5). Deur opvoeders se stemme ’n groter gewig te laat dra, hoop vroulike opvoeders waarskynlik om die effek van leerders se moontlike verkeerde keuses te verklein. Hierdie is ’n aanduiding dat vroulike respondente meer outoritêr is en dat hulle nie die leerders se keuses vertrou nie. Dit is egter ’n ondemokratiese praktyk om groter gewig aan bepaalde stemgeregtigdes se stemme toe te ken.

4.8.3.2 Verskille tussen die t-toets sowel as effekgroottes ten opsigte van die huistale van die respondente

Die volgende afdeling bespreek die verskille tussen die t-toets sowel as effekgroottes ten opsigte van die huistale van die respondente. Tabel 4.8 toon die resultate.

Tabel 4.8: Die t-toets sowel as effekgroottes ten opsigte van respondente se huistaal

Die t-toets sowel as effekgroottes ten opsigte van respondente se huistaal							
Item A3	Huistaal van respondente	N	Gemiddelde afwyking	Standaard-afwyking	Standaardfout	p-waarde	Effekgrootte
B Kennis van wetgewing	1 Afrikaans	48	2.93	0.63	0.09063	0.136	0.43
	4 Sotho	17	2.65	0.65	0.15674		
B Kennis van prosesse	1 Afrikaans	48	3.24	0.53	0.07647	0.005	0.84
	4 Sotho	17	2.75	0.58	0.14180		
C Opvoeders	1 Afrikaans	48	1.70	0.48	0.06969	0.001	0.91
	4 Sotho	17	1.26	0.40	0.09699		
C Leerderkiesproses	1 Afrikaans	48	1.68	0.38	0.05510	0.241	0.31
	4 Sotho	17	1.87	0.63	0.15237		
C Beheerliggaam	1 Afrikaans	48	2.25	0.50	0.07259	0.059	0.55
	4 Sotho	17	1.96	0.53	0.12745		
C Alle leerders	1 Afrikaans	48	1.48	0.65	0.09411	0.437	0.21
	4 Sotho	17	1.65	0.79	0.19061		
C Ouers	1 Afrikaans	48	1.10	0.37	0.05359	0.280	0.30
	4 Sotho	17	1.24	0.44	0.10605		
D Demokratiese gebruike	1 Afrikaans	48	3.16	0.46	0.06568	0.002	0.89
	4 Sotho	17	2.49	0.75	0.18174		
D Beïnvloeding	1 Afrikaans	48	1.38	0.36	0.05166	0.049	0.54
	4 Sotho	17	1.67	0.54	0.13080		

Slegs die items in Tabel 4.8 met medium (0.5) en groot effekgrootte (0.8) word bespreek.

- Kennis van prosesse

Volgens Tabel 4.8 (Item B – Kennis oor prosesse), is daar ’n beduidende effekgrootteverskil (0.84) tussen Afrikaanssprekende en Sothosprekende

respondente se mening oor die mate waarin hulle oor kennis van verkiesingsprosesse beskik. Afrikaanssprekende respondente is in ’n groter mate as die Sothosprekende respondente van mening dat hulle oor kennis aangaande leerderraadverkiesingsprosesse beskik. Indien daar – soos by die skole waar Sothosprekende respondente is – nie streng by die riglyne en prosedures van die leerderraadsverkiesings gehou word nie, is dit ook ’n aanduiding dat die proses nie heeltemal demokraties verloop nie.

’n Moontlike verklaring waarom Afrikaanssprekende respondente sterker van mening is dat hulle oor kennis aangaande leerderraadverkiesingsprosesse beskik, kan wees omdat hulle reeds vir ’n langer tydperk blootgestel is aan die prosesse en prosedures met betrekking tot leerderraadverkiesings en daarom meer kennis van die proses het. Prosesse bied riglyne waarvolgens verkiesings moet plaasvind. Indien prosesse en gepaardgaande riglyne noukeurig nagekom word, is die kanse groter dat die verkiesing regverdig is en dat die mees geskikte kandidate tot die leerderraad verkies word.

- Opvoeders

Volgens Tabel 4.8 (Item C – Opvoeders), is daar ’n beduidende effekgrootteverskil (0.91) tussen Afrikaans- en Sotho-respondente se mening oor die gewig wat opvoeders se stem tydens leerderraadsverkiesingsproses behoort te dra. Afrikaanssprekende respondente is van mening dat opvoeders se stemme ’n groot gewig behoort te dra tydens stemprosesse, in teenstelling met Sothosprekende respondente.

’n Moontlike verklaring hiervan kan wees dat Afrikaanssprekende respondente groot waarde heg aan die kwaliteit en kaliber van leiers wat verkies word en daarom wil verseker dat leiers met goeie leierskapvermoë (en nie slegs gewildheid nie) tot die leerderraad verkies word. ’n Ander moontlikheid kan wees dat Afrikaanssprekende respondente nog baie outoritêr of meer beherend van aard is en minder demokraties as hul Sothosprekende eweknieë is. Hierdie bevindings spruit waarskynlik uit die Afrikaanssprekende respondente se tradisies en agtergrond. Die Sothosprekende respondente het meer van ’n ‘laissez faire’ benadering en laat die leerders toe om hul stem uit te bring.

- Beheerliggaam

Daar is medium effekgrootte (0.55) verskil tussen Afrikaans en Sotho respondente se mening oor die gewig wat die beheerliggaam tydens leerderraadsverkiesingsprosesse behoort te dra. Afrikaanssprekende respondente is die mening sterker toegedaan (as Sothosprekende respondente) dat leerderraadslede wat op die beheerliggaam dien, deur die finale leerderraad en deur middel van geheime stemming verkies moet word.

'n Moontlike verklaring kan wees dat Afrikaanssprekende respondente deur hierdie aksie wil verseker dat die mees geskikte verteenwoordiger van die leierkorps sitting op die beheerliggaam van die skool moet hê. Beheerliggame het 'n groot impak op die funksionaliteit van die betrokke skool, aangesien die ouerkorps 'n meerderheid van verteenwoordiging geniet. Die beste belang van die leerders – deur goeie verteenwoordiging op die beheerliggaam – kan 'n deurslaggewende effek hê op keuses en besluite (soos byvoorbeeld skooldrag en tasse van leerders) wat die beheerliggaam neem.

- Demokratiese gebruike

Volgens Tabel 4.8 (Item D) is daar groot effekgrootte verskil (0.89) tussen Afrikaanse en Sotho-respondente rakende die frekwensie waarteen demokratiese gebruike tydens leerderraadsverkiesings plaasvind.

Afrikaanssprekende respondente is die mening sterker toegedaan as Sothosprekende respondente dat gebruike op 'n demokratiese wyse tydens leerderraadsverkiesingsprosesse plaasvind. Dit kan daarop dui dat die demokratiese prosesse minder prosesmatig of nie volgens prosedure in skole met Sotho-respondente plaasvind nie.

'n Moontlike verklaring hiervoor kan ook wees dat Afrikaanssprekende respondente oor bewese kennis van verkiesingsprosesse – met die gepaardgaande riglyne – beskik (verwys na Kennis van prosesse). Demokratiese gebruike en prosesse loop hand aan hand. Wetgewing en departementele riglyne, asook skoolbeleide, bied duidelikheid oor demokratiese gebruike soos raadpleging van wetgewing en beleide, nominasieproses van moontlike kandidate, betrokkenheid van alle relevante belanghebbendes by die verkiesingsproses en geheime stemming. Afrikaanssprekende respondente kan verder van mening wees dat goeie tradisies deur die navolging van demokratiese gebruike behoue bly.

- Beïnvloeding

Laastens dui Tabel 4.8 (Item D) aan dat daar medium verskil (0.54) tussen Afrikaanssprekende en Sothosprekende respondente is oor die frekwensie waarteen beïnvloeding tydens leerderraadverkiesings plaasvind.

Uit Tabel 4.8 (Item D, Beïnvloeding), is dit duidelik dat Sothosprekende respondente glo dat daar beïnvloeding tydens die leerderraadsverkiesingproses plaasvind. Hierdie bevinding is in teenstelling met die mening van die Afrikaanssprekende respondente. ’n Moontlike rede daarvoor kan wees dat daar by skole waar Sothosprekende respondente onderrig gee, ruimte gebied word vir beïnvloeding tydens die leerderraadverkiesingsprosesse. Indien riglyne en prosesse noukeurig nagevolg word, is die kanse vir beïnvloeding skraal. Hierdie ontleding korreleer met die bewyse in kennis van prosesse (sien 4.8.3.2) en demokratiese gebruike (sien 4.8.3.2). Die empiriese studie toon dat Sothosprekende respondente se kennis oor die leerderraadverkiesingsprosedure en demokratiese gebruike nie hoog is nie. Dit is voor die handliggend dat die geleentheid vir beïnvloeding baie meer geredelik kan plaasvind indien diegene wat die leerderraadverkiesingsprosedure bestuur en administreer se kennis oor prosesse en kennis oor demokratiese gebruike laag is of ontbreek.

4.8.3.3 Resultate van die t-toets sowel as die effekgrootte ten opsigte van die tipe skole waar respondente betrokke is

Bogenoemde resultate word in Tabel 4.9 getoon.

Tabel 4.9: Die t-toets sowel as die effekgrootte ten opsigte van die tipe skool waar respondente betrokke is

Die t-toets sowel as die effekgrootte ten opsigte van die tipe skool waar respondente betrokke is							
Item: A4 Tipe skool		N	Gemiddelde afwyking	Standaard-afwyking	Standaardfout	p-waarde	Effekgrootte
B Kennis van wetgewing	2 Hoërskool	47	2.83	0.60	0.08680	0.914	0.02
	1 Laerskool	27	2.81	0.74	0.14302		

Die t-toets sowel as die effekgrootte ten opsigte van die tipe skool waar respondente betrokke is							
Item: A4 Tipe skool		N	Gemiddelde afwyking	Standaard-afwyking	Standaardfout	p-waarde	Effekgrootte
B Kennis van prosesse	1 Laerskool	47	3.12	0.63	0.09169	0.472	0.15
	2 Hoërskool	27	3.02	0.51	0.09761		
C Opvoeders	1 Laerskool	47	1.72	0.56	0.08198	0.007	0.56
	2 Hoërskool	27	1.41	0.41	0.07798		
C Leerderkiesproses	1 Laerskool	47	1.67	0.47	0.06813	0.121	0.37
	2 Hoërskool	27	1.84	0.44	0.08562		
C Beheerliggaam	1 Laerskool	47	2.13	0.54	0.07824	0.356	0.22
	2 Hoërskool	27	2.25	0.53	0.10157		
C Alle leerders	1 Laerskool	47	1.57	0.68	0.09970	0.752	0.07
	2 Hoërskool	27	1.52	0.75	0.14491		
C Ouers	1 Laerskool	47	1.11	0.31	0.04546	0.675	0.09
	2 Hoërskool	27	1.15	0.46	0.08777		
D Demokratiese gebruike	1 Laerskool	47	2.92	0.59	0.08610	0.300	0.24
	2 Hoërskool	27	3.08	0.66	0.12684		
D Beïnvloeding	1 Laerskool	47	1.45	0.41	0.05920	0.987	0.00
	2 Hoërskool	27	1.45	0.46	0.08885		

Tabel 4.9 (Item C Opvoeders) toon ’n medium effekgrootteverskil (0.56) tussen laerskole en hoërskole. Die gewig wat laerskoolopvoeders ten opsigte van ’n beslissende stem tydens die stemproses dra, is groter as die gewig van hoërskoolopvoeders se stem.

’n Moontlike rede kan wees dat opvoeders by laerskole van mening is dat hulle groter invloed en beheer behoort uit te oefen deur ’n beslissende stem tydens die leerderraadverkiesings te hê. Hierdie aksie kan ’n poging van opvoeders wees om leerders met goeie leierseienskappe op die leerderraad te verkies, omdat opvoeders van mening is dat laerskoolleerders nog nie in staat is om ’n ingeligte keuse te maak nie.

In 4.3 het 63,5% van die respondente aangedui dat hulle by hoërskole betrokke is en 36,5% van die respondente is by laerskole. Tog is die gewig wat die laerskoolopvoeders ten opsigte van ’n beslissende stem tydens die stemproses dra, groter as dié van die hoërskoolrespondente (sien ook 4.8.3.1). Die moontlikheid bestaan dat hoërskoolrespondente aan stemgeregtigdes die geleentheid gee om hul eie stem uit te bring en sodoende ware verteenwoordigers van die leerders verkiesbaar te kry, eerder as om die opvoederkomponent se gemanipuleerde leerderraad verkies te kry (wat op ondemokratiese praktyke dui).

4.8.3.4 Leerderraadslede wat op die skool se beheerliggaam dien

Resultate van die t-toets met die effekgrootte van leerderraadslede wat op die skool se beheerliggaam dien, word in Tabel 4.10 uiteengesit.

Tabel 4.10: Die t-toets sowel as die effekgrootteverskil tussen die keuse van leerderraadslede wat op die beheerliggaam dien en geen lede wat op die beheerliggaam dien nie

Die t-toets tussen die keuse van leerderraadslede wat dien op die skool se beheerliggaam en geen lede wat op die beheerliggaam dien nie							
Item A9		N	Gemiddelde afwyking	Standaard-afwyking	Standaardfout	p-waarde	Effekgrootte
B Kennis van wetgewing	1 Verkose leerderraad	26	2.90	0.69	0.13508	0.710	0.09
	4 Geen	42	2.84	0.62	0.09572		
B Kennis van prosesse	1 Verkose leerderraad	26	3.03	0.56	0.10981		0.25
	4 Geen	42	3.17	0.60	0.09205		
C Opvoeders	1 Verkose leerderraad	26	1.45	0.44	0.08551	0.014	0.55
	4 Geen	42	1.76	0.55	0.08541		
C Leerderkiesproses	1 Verkose leerderraad	26	1.84	0.44	0.08666	0.102	0.41
	4 Geen	42	1.65	0.46	0.07085		

Die t-toets tussen die keuse van leerderraadslede wat dien op die skool se beheerliggaam en geen lede wat op die beheerliggaam dien nie							
Item A9		N	Gemiddelde afwyking	Standaard-afwyking	Standaaradfout	p-waarde	Effekgrootte
C Beheerliggaam	1 Verkose leerderraad	26	2.21	0.53	0.10472	0.774	0.07
	4 Geen	42	2.17	0.54	0.08290		
C Alle leerders	1 Verkose leerderraad	26	1.65	0.75	0.14615	0.471	0.17
	4 Geen	42	1.52	0.67	0.10358		
C Ouers	1 Verkose leerderraad	26	1.23	0.51	0.10088	0.152	0.31
	4 Geen	42	1.07	0.26	0.04022		
D Demokratiese gebruike	1 Verkose leerderraad	26	3.05	0.68	0.13424	0.556	0.14
	4 Geen	42	2.95	0.59	0.09110		
D Beïnvloeding	1 Verkose leerderraad	26	1.48	0.48	0.09407	0.534	0.15
	4 Geen	42	1.41	0.40	0.06109		

- Opvoeders

Volgens Tabel 4.10 is daar medium verskil (0.55) tussen respondente-opvoeders se mening oor watter leerders op die skool se beheerliggaam behoort te dien. Uit bostaande tabel blyk dit dat die mening dat géén lede van die verkose leerderraad op die beheerliggaam behoort te dien nie, teenoor die mening dat die verkose leerderraad op die beheerliggaam behoort te dien, groter gewig dra.

Die moontlikheid bestaan dat leerders nie konstruktiewe bydraes lewer tot die besluite wat tydens die beheerliggaamsvergaderings geneem word nie en kan as rede aangevoer word. ’n Ander moontlikheid bestaan dat laerskoolleerders byvoorbeeld nie by magte is om op beheerliggame te dien nie, aangesien hulle nog onervare is en nie sulke blootstelling behoort te kry nie. Leerders tree soms vanuit hul persoonlike leefwêreld en belewenisse op, in plaas daarvan om die beste belang van die skool as

geheel in ag te neem. Hierdie bevindings is slegs van toepassing op hoërskoolleerders.

Die studie bevestig egter (Tabel 4.10) dat respondente groter gewig gegee het aan die mening dat geen lede van die verkose leerderraad op die beheerliggaam behoort te dien nie. Hierdie bewyse is strydig met artikel 23 (2) en artikel 23 (4) van die Skolewet (S-A, 1996b) en dui aan dat skole waar graad 8 en ouer leerders is, nie tydens die leerderraadverkiesingsproses die Skolewet as riglyn volg en toepas nie.

- Leerderkiesproses

Tabel 4.10 dui aan dat ’n medium effekgrootteverskil (0.41) bestaan ten opsigte van die keuse van leerders wat op die beheerliggaam dien en die leerderkiesproses. Die mening dat die verkose leerderraad deelname moet hê aan die kiesproses van leerderraadslede wat op die beheerliggaam dien, dra groter gewig as die mening dat geen lede aan die leerderkiesproses behoort deel te neem nie.

Die moontlike rede hiervoor is dat die leerderraadslede betrokke is by alle sake (soos versoeke vanaf leerders) rakende die leerders van die skool. Indien leerderraadslede op die skool se beheerliggaam verkies word, kom hulle met ’n agtergrond van die tersaaklike leerderinligting, versoeke en eise van die meerderheid van leerders van die betrokke skool. Sodoende kan verkose leerderraadslede ’n deelnemende en ingeligte bydrae lewer tot besluite wat die leerderkomponent van die skool betref en wat deur die beheerliggaam geneem moet word. Op hierdie wyse word oorlegplegende demokrasie in skole uitgeleef (vlg. 1.3).

4.8.4 Resultate van die Anova-toets met effekgrootte

Die resultate van die Anova-toets met die effekgrootte tussen die onderskeie posvlakke en jare se ondervinding word onder hierdie punt bespreek.

4.8.4.1 Resultate van die Anova-toets met die effekgrootte van kennis van leerders en opvoeders van die onderskeie posvlakke

Die resultate van bogenoemde word in Tabel 4.11 uiteengesit.

Tabel 4.11: Anova-toets met die effekgrootte van kennis van leerders en opvoeders van die onderskeie posvlakke

Item A5: Posvlakke		N	Gemiddelde afwyking	Standaard-afwyking	p-waarde	Effekgroottes		
						Leerders met...	Posvlak 1 met...	Posvlak 2 met...
B Kennis van wetgewing	1 Leerders	7	1.97	0.57	0.001			
	2 Posvlak 1	16	2.73	0.70		1.08		
	3 Posvlak 2	11	2.78	0.70		1.16	0.08	
	4 Posvlak 3	40	3.02	0.50		1.84	0.42	0.34
	Totaal	74	2.82	0.65				
B Kennis van prosesse	1 Leerders	7	2.86	0.52	0.533			
	2 Posvlak 1	16	2.98	0.72		0.17		
	3 Posvlak 2	11	3.14	0.74		0.39	0.22	
	4 Posvlak 3	40	3.15	0.49		0.58	0.24	0.02
	Totaal	74	3.09	0.58				
C Opvoeders	1 Leerders	7	1.50	0.58	0.846			
	2 Posvlak 1	16	1.67	0.46		0.30		
	3 Posvlak 2	11	1.68	0.54		0.31	0.02	
	4 Posvlak 3	40	1.58	0.56		0.14	0.16	0.18
	Totaal	74	1.61	0.53				
C Leerder-kiesproses	1 Leerders	7	1.91	0.36	0.526			
	2 Posvlak 1	16	1.80	0.52		0.22		
	3 Posvlak 2	11	1.78	0.47		0.28	0.03	
	4 Posvlak 3	40	1.67	0.45		0.54	0.25	0.24
	Totaal	74	1.74	0.46				

Item A5: Posvlakke		N	Gemiddelde. afwyking	Standaard-afwyking	p-waarde	Effekgroottes		
						Leerders met...	Posvlak 1 met...	Posvlak 2 met...
C Beheerliggaam	1 Leerders	7	2.05	0.52	0.619			
	2 Posvlak 1	16	2.06	0.51		0.03		
	3 Posvlak 2	11	2.24	0.47		0.37	0.36	
	4 Posvlak 3	40	2.23	0.55		0.34	0.31	0.02
	Totaal	74	2.18	0.52				
C Alle leerders	1 Leerders	7	1.71	0.95	0.684			
	2 Posvlak 1	16	1.44	0.73		0.29		
	3 Posvlak 2	11	1.73	0.65		0.01	0.40	
	4 Posvlak 3	40	1.53	0.68		0.20	0.12	0.30
	Totaal	74	1.55	0.71				
C Ouers	1 Leerders	7	1.00	0.00	0.789			
	2 Posvlak 1	16	1.13	0.34		0.37		
	3 Posvlak 2	11	1.09	0.30		0.30	0.10	
	4 Posvlak 3	40	1.15	0.43		0.35	0.06	0.14
	Totaal	74	1.12	0.37				
D Demokratiese gebruike	1 Leerders	7	2.83	0.50	0.178			
	2 Posvlak 1	16	2.71	0.71		0.17		
	3 Posvlak 2	11	3.11	0.51		0.57	0.57	
	4 Posvlak 3	40	3.07	0.61		0.40	0.51	0.07
	Totaal	74	2.98	0.62				
D Beïnvloeding	1 Leerders	7	1.76	0.72	0.108			
	2 Posvlak 1	16	1.53	0.42		0.32		
	3 Posvlak 2	11	1.46	0.28		0.41	0.15	
	4 Posvlak 3	40	1.36	0.37		0.55	0.40	0.28
	Totaal	74	1.45	0.42				

Ter wille van rekordhouding word die p-waarde vermeld, maar die besprekings word op die effekgrootte gebaseer.

- Kennis van wetgewing

Die p-waarde van resultate is 0.001 en is beduidend. Die persepsie van posvlak 1, 2 en 3 opvoeders toon toenemend dat hulle oor meer kennis van wetgewing beskik. Die rede wat daarvoor aangevoer kan word, is dat opvoeders se ervaringsveld verbreed en hul kennis vergroot namate hulle in posvlak styg. Posvlak 1 en posvlak 2 opvoeders evalueer hul kennis hoër as dié van leerders, terwyl posvlak 3 opvoeders op hul beurt hul kennis van wetgewing as hoër as beide leerders en Posvlak 1 opvoeders beskou.

- Kennis van prosesse

Die p-waarde van resultate is 0.533 en dui op statistiese onbeduidendheid. Die tabel toon dat die persepsie van leerders se kennis oor prosesse die laagste is. Die persepsie van die posvlak 3 opvoeders oor hul kennis is die hoogste. Die persepsies oor kennis van leerderraadverkiesingsprosesse neem toe van die leerders tot by posvlak 3 personeel. Die rede hiervoor is moontlik dat posvlak 3 personeel reken dat hoe hoër die posvlak van ’n opvoeder, hoe groter sy/haar ervaringsveld, en op hierdie wyse verhoog sy/haar kennis oor prosesse.

- Opvoeders

Die p-waarde van resultate is 0.846 en dui op statistiese onbeduidendheid. Die tabel toon dat die leerders se persepsie dat opvoeders ‘n meerderheidstem moet hê, die laagste is. Die persepsie van die posvlak 2 opvoeders is hoër en die van die posvlak 1 opvoeders en leerders. (Posvlak 3 opvoeders se persepsie dat opvoeders ’n beslissende stem behoort te hê, is net hoër as die persepsie van die leerders. Die moontlike rede hiervoor kan wees dat die posvlak 3 opvoeders ’n ander denkwyse handhaaf ten opsigte van die meerderheidstem van opvoeders tydens leerderraadverkiesingsprosesse. Die mees waarskynlike rede is dat die meeste posvlak 3 opvoeders by hoërskole betrokke is (sien 4.3) en dat hulle die wetgewing, riglyne en beleide volg om demokratiese gebruike bestuur en administreer. Wanneer demokratiese gebruike toegepas word, beteken dit dat alle stemgeregtigdes ’n gelyke geleentheid kry om te stem – sekere stemgeregtigdes mag nie op ’n beslissende stem aanspraak maak nie.

- Leerderkiesproses

Die p-waarde van resultate is 0.526 en word as onbeduidend beskou. Volgens die tabel is die persepsie van die leerders se kennis ten opsigte van die kiesproses die hoogste en die persepsie van die posvlak 3 opvoeders die laagste. Die persepsie daal afnemend van leerders tot posvlak 3. ’n Moontlike verklaring kan wees dat omdat die leerders ten nouste by die leerderkiesproses betrokke is, hul persepsie van hul kennis van die leerderkiesproses die hoogste is.

- Beheerliggaam

Die p-waarde van resultate is 0.619 en dui op statistiese onbeduidendheid. Die persepsie van die leerders tot posvlak 2 opvoeders styg toenemend ten opsigte van die betrokkenheid van leerderraadslede op die beheerliggaam. Die posvlak 3 opvoeders se persepsie van die saak is net laer as die persepsie van die posvlak 2 opvoeders. ’n Moontlike verklaring kan wees dat posvlak 3 opvoeders groter blootstelling aan die beheerliggaam het en daarom ’n laer persepsie as posvlak 2 opvoeders rakende die betrokkenheid van die leerderraadslede op die beheerliggaam, maar hoër as dié van beide leerders en posvlak 1 opvoeders. Hierdie resultate is egter strydig met die resultate in die paragraaf hier bo wat handel oor kennis van prosesse. Volgens Tabel 4.11 (Item B Kennis van prosesse) beskik posvlak 3 opvoeders oor die meeste kennis, maar tog dui Tabel 4.11 (Item C Beheerliggaam) dat posvlak 3 opvoeders van mening is dat die betrokkenheid van leerderraadslede op die beheerliggaam die tweede laagste is. Hierdie is nog ’n voorbeeld van die stralekranseffek waarvolgens opvoeders bevooroordeeld ten opsigte van hul eie kennis is. Hulle dink dat hulle oor genoegsame kennis beskik, maar die kennis word nie na alle fasette van die verkiesingsproses deurgetrek nie.

- Alle leerders

Die p-waarde van resultate is 0.684 en dui op statistiese onbeduidendheid. Die tabel toon dat die persepsie van die leerders en die persepsie van die posvlak 2 opvoeders die hoogste is aangaande die kwessie dat alle leerders aan die stemproses behoort deel te neem. Die persepsie van die posvlak 1 en posvlak 3 opvoeders is die laagste. Geen moontlike verklaring vir die resultate kan gemaak word nie, behalwe dat dit blyk uit die resultate dat leerders hul demokratiese reg tot stemreg hierdeur wil beklemtoon.

- Ouers

Die p-waarde van resultate is 0.789 en is onbeduidend. Dieselfde tendens as by alle leerders is waargeneem op die tabel rakende die betrokkenheid van ouers by die leerderraadverkiesingsproses.

- Demokratiese gebruike

Die p-waarde van resultate is 0.178. Volgens die tabel het die leerders ’n lae persepsie dat demokratiese gebruike toegepas word, in teenstelling met posvlak 3 opvoeders se hoë persepsie dat demokratiese gebruike toegepas word. Die moontlikheid bestaan dat hoe hoër die posvlak van die opvoeders is, hoe groter hul ervaringsveld asook hul kennis oor demokratiese gebruike – die teenoorgestelde is ook waar. Die stralekransverskynsel vind hier plaas, want die opvoeders is onbewus van hul gebrek aan kennis en vooroordeel.

- Beïnvloeding

Die p-waarde van resultate is 0.108. Die tabel toon dat die leerders se persepsie dat beïnvloeding tydens leerderraadsverkiesings geskied, die hoogste resultate gelewer het. Die resultate het verder gewys dat die persepsies van al die opvoeders dat beïnvloeding plaasvind, laer geword het namate posvlakke styg. ’n Moontlike rede kan wees dat die posvlak 3 opvoeders kundig is en toesien dat die prosesse volgens beleid en wetgewing geskied. Op hierdie wyse word die kanse op beïnvloeding verklein. (Die leser word verwys na 4.8.3.2 wat handel oor die kwessie van beïnvloeding en die verskil tussen die mening van die Afrikaanssprekende respondente en die persepsie van die Sothosprekende respondente.)

4.8.4.2 Resultate van die Anova-toets met die effekgrootte tussen die jare onderwyservaring.

Vervolgens bied Tabel 4.12 die resultate van die Anova-toets met die effekgrootte tussen die jare onderwyservaring, en word dit bespreek.

Tabel 4.12: Anova-toets met die effekgrootte tussen die kategorieë van onderwyservaring

Item A6: Onderwyservaring		N	Gemiddelde afwyking	Standaadafwyking	p-waarde	Effekgrootte			
						Leerders met...	Opvoeders met 0-5	Opvoeders met 6-10	Opvoeders met 11-15 jaar
B Kennis van wetgewing	1 Leerders	7	1.97	0.57	0.001				
	2 Opvoeders met 0-5 jaar	2	2.60	0.00		1.10			
	3 Opvoeders met 6-10 jaar	9	3.00	0.74		1.39	0.54		
	4 Opvoeders met 11-15 jaar	16	2.65	0.66		1.03	0.08	0.47	
	5 Opvoeders met 16 jaar en meer	41	3.00	0.51		1.81	0.79	0.01	0.54
	Totaal	75	2.82	0.64					
B Kennis van prosesse	1 Leerders	7	2.86	0.52	0.860				
	2 Opvoeders met 0-5 jaar	2	3.21	0.51		0.69			
	3 Opvoeders met 6-10 jaar	9	3.07	0.74		0.28	0.20		
	4 Opvoeders met 11-15 jaar	16	3.07	0.61		0.36	0.23	0.01	
	5 Opvoeders met 16 jaar en meer	41	3.12	0.57		0.47	0.16	0.08	0.08
	Totaal	75	3.08	0.58					

Item A6: Onderwyservaring		N	Gemiddelde afwyking	Standaardafwyking	p-waarde	Effekgrootte			
						Leerders met...	Opvoeders met 0-5	Opvoeders met 6-10	Opvoeders met 11-15 jaar
C Opvoeders	1 Leerders	7	1.50	0.58	0.949				
	2 Opvoeders met 0-5 jaar	2	1.50	0.35		0.00			
	3 Opvoeders met 6-10 jaar	9	1.64	0.33		0.24	0.39		
	4 Opvoeders met 11-15 jaar	16	1.56	0.43		0.11	0.14	0.18	
	5 Opvoeders met 16 jaar en meer	41	1.65	0.60		0.24	0.24	0.01	0.14
	Totaal	75	1.61	0.53					
C Leerder-kiesproses	1 Leerders	7	1.91	0.36	0.426				
	2 Opvoeders met 0-5 jaar	2	2.00	0.28		0.24			
	3 Opvoeders met 6-10 jaar	9	1.89	0.50		0.05	0.22		
	4 Opvoeders met 11-15 jaar	16	1.63	0.54		0.54	0.70	0.49	
	5 Opvoeders met 16 jaar en meer	41	1.70	0.44		0.49	0.69	0.38	0.14
	Totaal	75	1.73	0.46					

Item A6: Onderwyservaring		N	Gemiddelde afwyking	Standaardafwyking	p-waarde	Effekgroottes			
						Leerders met...	Opvoeders met 0-5	Opvoeders met 6-10	Opvoeders met 11-15 jaar
C Beheerlig-gaam	1 Leerders	7	2.05	0.52	0.553				
	2 Opvoeders met 0-5 jaar	2	2.17	0.71		0.17			
	3 Opvoeders met 6-10 jaar	9	2.37	0.42		0.62	0.29		
	4 Opvoeders met 11-15 jaar	16	2.02	0.52		0.05	0.21	0.67	
	5 Opvoeders met 16 jaar en meer	41	2.20	0.55		0.28	0.05	0.30	0.33
	Totaal	75	2.17	0.53					
C Alle leerders	1 Leerders	7	1.71	0.95	0.596				
	2 Opvoeders met 0-5 jaar	2	1.00	0.00		0.75			
	3 Opvoeders met 6-10 jaar	9	1.33	0.50		0.40	0.67		
	4 Opvoeders met 11-15 jaar	16	1.50	0.63		0.23	0.79	0.26	
	5 Opvoeders met 16 jaar en meer	41	1.61	0.74		0.11	0.83	0.37	0.15
	Totaal	75	1.55	0.70					

Item A6: Onderwyservaring		N	Gemiddelde afwyking	Standaardafwyking	p-waarde	Effekgroottes			
						Leerders met...	Opvoeders met 0-5 jaar	Opvoeders met 6-10 jaar	Opvoeders met 11-15 jaar
C Ouers	1 Leerders	7	1.00	0.00	0.285				
	2 Opvoeders met 0-5 jaar	2	1.50	0.71		0.71			
	3 Opvoeders met 6-10 jaar	9	1.00	0.00			0.71		
	4 Opvoeders met 11-15 jaar	16	1.06	0.25		0.25	0.62	0.25	
	5 Opvoeders met 16 jaar en meer	41	1.17	0.44		0.39	0.47	0.39	0.25
	Totaal	75	1.12	0.37					
D Demokra-tiese gebruike	1 Leerders	7	2.83	0.50	0.673				
	2 Opvoeders met 0-5 jaar	2	3.08	0.00		0.51			
	3 Opvoeders met 6-10 jaar	9	3.10	0.52		0.53	0.04		
	4 Opvoeders met 11-15 jaar	16	2.82	0.62		0.01	0.43	0.46	
	5 Opvoeders met 16 jaar en meer	41	3.05	0.67		0.33	0.06	0.08	0.34
	Totaal	75	2.98	0.62					

Item A6: Onderwyservaring		N	Gemiddelde afwyking	Standaardafwyking	p-waarde	Effekgroottes			
						Leerders met...	Opvoeders met 0-5 jaar	Opvoeders met 6-10 jaar	Opvoeders met 11-15 jaar
D Beïnvloe-ding	1 Leerders	7	1.76	0.72	0.117				
	2 Opvoeders met 0-5 jaar	2	1.22	0.31		0.74			
	3 Opvoeders met 6-10 jaar	9	1.54	0.45		0.30	0.71		
	4 Opvoeders met 11-15 jaar	16	1.53	0.38		0.32	0.81	0.03	
	5 Opvoeders met 16 jaar en meer	41	1.36	0.35		0.56	0.39	0.41	0.45
	Totaal	75	1.45	0.42					

- Kennis oor wetgewing

Die p-waarde van resultate is 0.001 en blyk beduidend te wees. Tabel 4.12 toon dat die persepsie rakende kennis oor wetgewing van opvoeders met 6 tot 10 jaar en die opvoeders met 16 jaar en langer se ervaring, die hoogste is. Opvoeders se persepsie oor kennis van wetgewing word afnemend laer van 11 tot 15 jaar se ervaring, teenoor die persepsie van die leerders wat die laagste is. Die moontlike rede vir die resultate kan wees dat opvoeders met 16 jaar en langer se ervaring weens toepaslike ervaring en kennis reken dat hulle oor kennis van wetgewing beskik. Die moontlikheid dat die opvoeders met 6 tot 10 jaar se ervaring reken dat hul persepsie oor hul kennis gelykstaande is aan die bogenoemde, kan wees omdat hulle meer onlangse studies oor wetgewing voltooi het.

- Kennis van prosesse

Die p-waarde van resultate is 0.860 en is onbeduidend. Volgens die tabel is die persepsie oor kennis van wetgewing by die opvoeders met 0 tot 6 jaar se ervaring die hoogste. ’n Moontlike rede mag wees dat hierdie opvoeders weens hul onlangse studie kennis oor die prosesse verwerf het, of die opvoeders kan skole se leerderraadvoogde wees. Die tabel toon dat die leerders se persepsie van proseskennis die laagste is,

waarna die opvoeders met 6 tot 10 jaar en opvoeders met 11tot 15 jaar se ervaring volg. Die persepsie van die opvoeders met 16 jaar en meer se ervaring is die tweede hoogste.

- Opvoeders

Die p-waarde van resultate is 0.949 en blyk onbeduidend te wees. Die persepsie van opvoeders wat 16 jaar en meer se ervaring het, is die hoogste, teenoor leerders wat die laagste opinie het rakende die beslissende stem van opvoeders tydens die stemproses. Die opvoeders met 16 jaar en meer se ondervinding het waarskynlik ervaring verworwe uit die praktyk en daarom stel hulle ’n beslissende stem aan opvoeders voor.

- Leerderkiesproses

Die p-waarde van resultate is 0.426 en dui op onbeduidendheid. Die persepsie van opvoeders met 0 tot 5 jaar se ervaring betreffende kennis van die leerderkiesproses is die hoogste, terwyl die leerders se persepsie die tweede hoogste is. ’n Moontlike rede kan wees dat die opvoeders met 0 tot 5 jaar se ervaring die leerderraadvoogde kan wees of dat hulle ten nouste betrokke is by die leerderraadsverkiesings. Die moontlike rede waarom die persepsie van leerders die tweede hoogste is, is dalk omdat die leerders by leerderraadverkiesingsprosesse betrokke is.

- Beheerliggaam

Die p-waarde van resultate is 0.553 en dui op statistiese onbeduidendheid. Resultate uit die tabel dui aan dat die persepsie van opvoeders met 6 tot 10 jaar se ervaring rakende beheerliggaamverteenwoordiging die hoogste is, in teenstelling met opvoeders met 11 tot 15 jaar se ervaring wat die laagste is. Weereens is die moontlike rede daarvoor dat opvoeders met 6 tot 10 jaar se ervaring deel van die leerderraadverkiesingskomitee vorm of leerderraadvoogde is.

- Alle leerders

Die p-waarde van resultate is 0.596 en dui op statistiese onbeduidendheid. Die persepsie dat alle leerders aan die stemproses behoort deel te neem, is die hoogste by die leerders. Daarna volg die persepsie van opvoeders met 16 jaar en meer se ervaring. Die rede wat aangevoer kan word, is dat leerders ten nouste betrokke is by die leerderraadverkiesingproses en daarom aan alle leerders deelname wil gee. ’n Ander moontlike rede kan wees dat leerders nie van die bepaalde beleide ten opsigte

van leerderraadverkiesingsprosesse by skole kennis dra nie. Die persepsie van opvoeders met 0 tot 5 jaar se ervaring is die laagste.

- Ouers

Die p-waarde van resultate is 0.285 en toon statistiese onbeduidendheid. Die tabel toon dat ’n hoogste persepsie rakende ouers wat aan die stemproses deelneem, by opvoeders met 0 tot 5 jaar se ervaring voorkom. Daarna volg die persepsies van opvoeders met 16 jaar en langer se ervaring en opvoeders met 11 tot 15 jaar se ervaring. Die persepsie van opvoeders met 6 tot 10 jaar se ervaring is dieselfde as die persepsie van die leerders, en hul persepsie is die laagste. Dis nie vir die navorser moontlik om ’n verklaring vir hierdie resultate te bied nie.

- Demokratiese gebruike

Die p-waarde van resultate is 0.673 en dui op statistiese onbeduidendheid. Die persepsie van opvoeders met 6 tot 10 jaar se ervaring rakende demokratiese gebruike tydens die leerderraadsverkiesingsproses, is die hoogste. Die moontlike rede wat aangevoer kan word, is dat opvoeders met 6 tot 10 jaar se ervaring leerderraadvoogde is wat die verkiesingsriglyne noukeurig volg en nakom in ’n poging om demokratiese gebruike te handhaaf. Die persepsie van opvoeders met 11 tot 15 jaar se ervaring rakende demokratiese gebruike tydens die leerderraadverkiesingsproses is die laagste.

- Beïnvloeding

Die p-waarde van resultate is 0.117 en dui op onakkuraatheid. Volgens die resultate op die tabel is leerders se persepsie dat beïnvloeding tydens leerderraadverkiesings plaasvind die hoogste, en die persepsie van opvoeders met 0 tot 5 jaar se ervaring is die laagste. ’n Moontlike verklaring vir leerders se hoë persepsie kan wees omdat hulle nie oor toepaslike kennis van die verkiesingsprosedures beskik nie. ’n Ander moontlikheid is dat leerders dalk self ervaring het van beïnvloeding tydens die nominasie- en stemprosesse.

4.8.4.4 Resultate van die Anova-toets met die effekgrootte tussen die onderskeie bekendstellingsgeleenthede van moontlike kandidate

In Tabel 4.13 word die resultate van die Anova-toets met die effekgrootte tussen die onderskeie bekendstellingsgeleenthede van moontlike kandidate weergegee.

Tabel 4.13: Anova-toets met die effekgrootte tussen die onderskeie bekendstellingsgeleenthede van moontlike kandidate

Bekendstellingsgeleentheid		N	Gemiddelde afwyking	Standaardafwyking	p-waarde	Effekgroottes		
						Geen geleentheid met	Amptelike byeenkoms met	Saalopening met
B Kennis van wetgewing	1 Geen geleentheid	37	2.72	0.70	0.458			
	2 Amptelike byeenkoms	11	2.78	0.69		0.08		
	3 Saalopening	21	2.93	0.49		0.30	0.22	
	4 Ander	6	3.10	0.72		0.52	0.44	0.23
	Totaal	75	2.82	0.64				
B Kennis van prosesse	1 Geen geleentheid	37	3.02	0.63	0.298			
	2 Amptelike byeenkoms	11	2.99	0.61		0.05		
	3 Saalopening	21	3.14	0.46		0.19	0.25	
	4 Ander	6	3.48	0.51		0.73	0.80	0.67
	Totaal	75	3.08	0.58				
C Opvoeders	1 Geen geleentheid	37	1.60	0.47	0.007			
	2 Amptelike byeenkoms	11	1.93	0.73		0.46		
	3 Saalopening	21	1.36	0.35		0.52	0.79	
	4 Ander	6	1.96	0.58		0.62	0.04	1.04
	Totaal	75	1.61	0.53				
C Leerder-kiesproses	1 Geen geleentheid	37	1.72	0.45	0.368			
	2 Amptelike byeenkoms	11	1.89	0.51		0.34		
	3 Saalopening	21	1.63	0.44		0.20	0.52	
	4 Ander	6	1.90	0.52		0.35	0.02	0.52
	Totaal	75	1.73	0.46				

Bekendstellingsgeleentheid		N	Gemiddelde afwyking	Standaardafwyking	p-waarde	Effekgroottes		
						Geen geleentheid met	Amptelike byeenkoms met	Saalopening met
C Beheer-liggaam	1 Geen geleentheid	37	2.14	0.48	0.780			
	2 Amptelike byeenkoms	11	2.24	0.56		0.18		
	3 Saalopening	21	2.22	0.61		0.13	0.03	
	4 Ander	6	2.00	0.56		0.26	0.43	0.37
	Totaal	75	2.17	0.53				
C Alle leerders	1 Geen geleentheid	37	1.59	0.64	0.781			
	2 Amptelike byeenkoms	11	1.36	0.81		0.29		
	3 Saalopening	21	1.52	0.68		0.10	0.20	
	4 Ander	6	1.67	1.03		0.07	0.29	0.14
	Totaal	75	1.55	0.70				
C Ouers	1 Geen geleentheid	37	1.03	0.16	0.016			
	2 Amptelike byeenkoms	11	1.00	0.00		0.16		
	3 Saalopening	21	1.29	0.56		0.46	0.51	
	4 Ander	6	1.33	0.52		0.59	0.65	0.08
	Totaal	75	1.12	0.37				
D Demo-kratiese gebruike	1 Geen geleentheid	37	2.81	0.62	0.104			
	2 Amptelike byeenkoms	11	3.10	0.77		0.38		
	3 Saalopening	21	3.18	0.50		0.61	0.10	
	4 Ander	6	3.17	0.50		0.58	0.08	0.03
	Totaal	75	2.98	0.62				
D Beïn-vloeding	1 Geen geleentheid	37	1.48	0.46	0.846			
	2 Amptelike byeenkoms	11	1.35	0.41		0.28		
	3 Saalopening	21	1.46	0.41		0.04	0.26	
	4 Ander	6	1.41	0.32		0.16	0.13	0.13
	Totaal	75	1.45	0.42				

- Kennis van wetgewing

Die p-waarde van resultate is 0.458 en dit is onbeduidend. Die resultate uit Tabel 4.13 toon dat ander bekendstellingsgeleenthede waar kennis oor wetgewing aan moontlike kandidate oorgedra word, die hoogste gewig dra. ’n Moontlike rede vir die resultaat is dat wetgewing aangaande leerderraadverkiesingsprosedures ontoereikend beskryf of gedefinieer is, maar aangesien daar net ses respondente in hierdie groep is, kan nie veel waarde daaraan geheg word nie. Bekendstellingsgeleenthede soos voorafbepaalde saalopeninge of amptelike byeenkomste word gebruik as geleenthede waartydens voornemende kandidate hulself aan die stemgeregtigdes kan voorstel. Dit wil dus voorkom of opvoedkundige instansies interne beleide rakende bekendstellingsgeleenthede van moontlike kandidate geskryf het en dit volg.

- Kennis van prosesse

Die p-waarde van resultate is 0.298 en is onbeduidend. Die resultate uit Tabel 4.13 toon dat ander bekendstellingsgeleenthede waar kennis van prosesse aan moontlike kandidate oorgedra word, die hoogste gewig dra. Dieselfde rede as wat hier bo by kennis oor wetgewing aangevoer is, is van toepassing op kennis van prosesse.

- Opvoeders

Die p-waarde van resultate is 0.007 dui op hoë statistiese beduidendheid. Tabel 4.13 toon dat ander bekendstellingsgeleenthede van moontlike kandidate die hoogste gewig dra volgens die opvoeders se opinie. ’n Moontlike rede kan wees dat opvoeders die provinsiale riglyne of die skoolbeleid volg aangaande bekendstellingsgeleenthede van moontlike kandidate. Skole het waarskynlik interne “ander” bekendstellingsgeleenthede van moontlike kandidate geïmplementeer. Die groot effekgrootte (verskil) tussen saalopeninge en amptelike byeenkomste toon dat opvoeders saalopeninge as ’n aanvaarbare platform reken vir die bekendstelling van moontlike kandidate.

- Leerderkiesproses

Die p-waarde van resultate is 0.368 en is onbeduidend. Die resultate uit die tabel toon dat ander bekendstellingsgeleenthede van moontlike kandidate die hoogste gewig dra met betrekking tot die leerderkiesproses.

- Beheerliggaam

Die p-waarde van resultate is 0.780 en dui op statistiese onbeduidendheid. Die resultate van Tabel 4.13 toon dat amptelike byeenkomste as bekendstellingsgeleenthede van moontlike kandidate die hoogste gewig dra. Weens die hoë p-waarde en die moontlikheid van onakkurate waarnemings word die punt nie verder bespreek nie.

- Alle leerders

Die p-waarde van resultate is 0.791 en statisties onbeduidend. Derhalwe word die punt nie verder bespreek nie.

- Ouers

Die p-waarde van resultate is 0.016 en dus beduidend. Die resultate in Tabel 4.13 toon dat ander bekendstellingsgeleenthede van moontlike kandidate die hoogste gewig dra met betrekking tot die ouers. Geen verband kan verklaar word nie.

- Demokratiese gebruike

Die p-waarde van resultate is 0.104 en onbeduidend. Die resultate in Tabel 4.13 toon dat ander bekendstellingsgeleenthede van moontlike kandidate die hoogste gewig met betrekking tot demokratiese gebruike dra. ’n Moontlike rede vir die resultate is dat skole se leerderraadverkiesingsprosedures in ooreenstemming met politieke verkiesingsprosedures behoort te wees. In die politieke arena is dit ’n demokratiese gebruik dat moontlike kandidate die geleentheid kry om hulself, asook hul mandaat aan die stemgeregtigdes bekend te stel. Skole volg derhalwe in die voetspoor van demokratiese gebruike.

- Beïnvloeding

Die p-waarde van resultate is 0.846 en dui op statistiese onbeduidendheid. Aangesien die p-waarde so groot en die effekgrootte klein is, kan geen sinvolle bespreking uit die resultate volg nie.

4.8.4.5 Resultate van die Anova-toets met die effekgrootte tussen die kategorieë van diskwalifisering van moontlike kandidate

Tabel 4.14 verskaf die resultate van die Anova-toets met die effekgrootte tussen die diskwalifiseringskategorieë van moontlike kandidate.

Tabel 4.14: Anova-toets met die effekgrootte tussen die kategorieë van diskwalifisering van moontlike kandidate

Diskwalifisering van moontlike kandidate		N	Gemiddelde afwyking	Standaardafwyking	p-waarde	Effekgroottes		
						Geen met...	Ernstige wangedrag met...	Ouderdom met...
B Kennis van wet-gewing	1 Geen diskwalifisering	11	2.73	0.35	0.439			
	2 Ernstige wangedrag	43	2.88	0.67		0.23		
	3 Ouderdom	17	2.85	0.73		0.16	0.04	
	4 De-merietes	4	2.35	0.55		0.69	0.79	0.68
	Totaal	75	2.82	0.64				
B Kennis van prosesse	1 Geen diskwalifisering	11	2.98	0.68	0.873			
	2 Ernstige wangedrag	43	3.11	0.55		0.20		
	3 Ouderdom	17	3.05	0.67		0.11	0.09	
	4 De-merietes	4	3.21	0.34		0.35	0.19	0.25
	Totaal	75	3.08	0.58				
C Opvoe-ders	1 Geen diskwalifisering	11	1.64	0.42	0.953			
	2 Ernstige wangedrag	43	1.63	0.60		0.01		
	3 Ouderdom	17	1.54	0.39		0.22	0.14	
	4 De-merietes	4	1.63	0.66		0.02	0.00	0.12
	Totaal	75	1.61	0.53				
C Leerder-kiesproses	1 Geen diskwalifisering	11	1.73	0.39	0.288			
	2 Ernstige wangedrag	43	1.81	0.44		0.19		
	3 Ouderdom	17	1.55	0.50		0.35	0.52	
	4 De-merietes	4	1.70	0.66		0.04	0.16	0.22
	Totaal	75	1.73	0.46				

Diskwalifisering van moontlike kandidate		N	Gemiddelde	Standaardafwyking	p-waarde	Effekgroottes		
						Geen met...	Ernstige wangedrag met	Ouderdom met...
C Beheer-liggaam	1 Geen diskwalifisering	11	2.03	0.53	0.683			
	2 Ernstige wangedrag	43	2.17	0.52		0.27		
	3 Ouderdom	17	2.27	0.60		0.40	0.17	
	4 De-merietes	4	2.08	0.32		0.10	0.17	0.32
	Totaal	75	2.17	0.53				
C Alle leerders	1 Geen diskwalifisering	11	1.64	0.81	0.828			
	2 Ernstige wangedrag	43	1.56	0.73		0.10		
	3 Ouderdom	17	1.53	0.62		0.13	0.04	
	4 De-merietes	4	1.25	0.50		0.48	0.42	0.45
	Totaal	75	1.55	0.70				
C Ouers	1 Geen diskwalifisering	11	1.09	0.30	0.767			
	2 Ernstige wangedrag	43	1.14	0.41		0.12		
	3 Ouderdom	17	1.06	0.24		0.11	0.20	
	4 De-merietes	4	1.25	0.50		0.32	0.22	0.38
	Totaal	75	1.12	0.37				
D Demo-kratiese gebruike	1 Geen diskwalifisering	11	3.07	0.51	0.641			
	2 Ernstige wangedrag	43	3.03	0.61		0.07		
	3 Ouderdom	17	2.81	0.75		0.34	0.28	
	4 De-merietes	4	3.04	0.34		0.05	0.03	0.30
	Totaal	75	2.98	0.62				
D Beïnvloe ding	1 Geen diskwalifisering	11	1.41	0.28	0.874			
	2 Ernstige wangedrag	43	1.44	0.44		0.05		
	3 Ouderdom	17	1.52	0.51		0.22	0.17	
	4 De-merietes	4	1.39	0.14		0.09	0.11	0.26
	Totaal	75	1.45	0.42				

Die p-waarde wissel van 0.288 tot 0.953 en is dus onbeduidend groot. Die effekgrootte van die meerderheid van metings is baie klein en dus onbeduidend. Uit die Anova-toets se resultate blyk dit dat diskwalifisering geen effek op die ander faktore het nie.

4.9 Korrelasie

Korrelasie kan gedefinieer word as die statistiese toets wat bepaal of daar ’n patroon tussen twee of meer stelle data bestaan (Creswell, 2015:339). Die korrelasies is gemaak tussen twee soorte data, bekend as die orde- en nie-orde-data. Die orde-data verwys na onder andere die respondente se ouderdom, kwalifikasie en ervaring. Die nie-orde-data of klasse behels die geslag, huistaal en tipe skool waar respondente betrokke is.

Tabel 4.15 dui die korrelasie koëffisiënt van faktorvergelykings aan.

Tabel 4.15: Korrelasie koëffisiënt van faktorvergelykings

Item		B Kennis van wetgewing	B Kennis van prosesse	C Opvoeders	C Leerder-kiesproses	C Beheerliggaam	C Alle leerders	C Ouers	D Demokratiese gebruike	D Beïnvloeding
B Kennis-wetgewing	KK	1.000	.648**	0.108	0.037	0.182	-0.090	0.142	.468**	-0.204
	p-waarde		0.000	0.355	0.755	0.119	0.441	0.226	0.000	0.080
	N	75	75	75	75	75	75	75	75	75
B Kennis van prosesse	KK	.648**	1.000	0.168	0.069	0.124	-0.047	0.067	.421**	-.220*
	p-waarde	0.000		0.151	0.556	0.290	0.689	0.566	0.000	0.058
	N	75	75	75	75	75	75	75	75	75
C Opvoeders	KK	0.108	0.168	1.000	0.023	0.184	-0.066	-0.044	0.166	0.032
	p-waarde	0.355	0.151		0.843	0.114	0.573	0.709	0.154	0.786
	N	75	75	75	75	75	75	75	75	75
C Leerder-kiesproses	KK	0.037	0.069	0.023	1.000	0.188	0.092	0.175	0.182	-0.016
	p-waarde	0.755	0.556	0.843		0.106	0.434	0.133	0.117	0.890
	N	75	75	75	75	75	75	75	75	75
C Beheer-liggaam	KK	0.182	0.124	0.184	0.188	1.000	0.055	-0.030	0.220*	0.022
	p-waarde	0.119	0.290	0.114	0.106		0.637	0.800	0.060	0.851
	N	75	75	75	75	75	75	75	75	75
C Alle leerders	KK	-0.090	-0.047	-0.066	0.092	0.055	1.000	-0.033	-.265*	-0.031
	p-waarde	0.441	0.689	0.573	0.434	0.637		0.780	0.021	0.795
	N	75	75	75	75	75	75	75	75	75

Item		B Kennis van wetgewing	B Kennis van prosesse	C Opvoeders	C Leerder-kiesproses	C Beheerliggaam	C Alle leerders	C Ouers	D Demokratiese gebruike	D Beïnvloeding
C Ouers	KK	0.142	0.067	-0.044	0.175	-0.030	-0.033	1.000	0.115	0.113
	p-waarde	0.226	0.566	0.709	0.133	0.800	0.780		0.326	0.333
	N	75	75	75	75	75	75	75	75	75
D Demokra-tiese gebruike	KK	0.468**	0.421**	0.166	0.182	0.219*	-.265*	0.115	1.000	-.230*
	p-waarde	0.000	0.000	0.154	0.117	0.060	.021**	0.326		0.047
	N	75	75	75	75	75	75	75	75	75
D Beïnvloe-ding	KK	-0.204	-.220*	0.032	-0.016	0.022	-0.031	0.113	-.230*	1.000
	p-waarde	0.080	0.058	0.786	0.890	0.851	0.795	0.333	0.047	
	N	75	75	75	75	75	75	75	75	75
**. p-waarde kleiner as 0.01 (*2-rigting*)										
*. p-waarde kleiner as 0.1(*2-rigting*)										

Die bespreking oor korrelasies word gedoen na aanleiding van die gegewens in Tabel 4.15.

Kennis van wetgewing hou sterk verband met kennis van prosesse – hierdie korrelasie was te verwagte, want indien daar ’n persepsie van ’n hoë mate van kennis oor die spesifieke wetgewing rakende leerderraadsverkiesings is, kan aanvaar word dat daar ’n hoë mate van kennis oor die leerderverkiesingsprosesse aanwesig is. Verdere korrelasie dui aan dat ’n persepsie van ’n hoë mate van kennis oor wetgewing verband hou met die persepsie dat demokratiese gebruike positief toegepas word. Die Grondwet en alle ander wetgewing onderskryf demokrasie as die metode wat gevolg word en daarom sal die toepassing hand aan hand gaan met die toepassing van demokratiese gebruike.

’n Persepsie van ’n hoë mate van kennis van wetgewing hou verband met die persepsie van ’n negatiewe mate van beïnvloeding soos wat Tabel 4.15 aandui. Indien die prosesse noukeurig volgens wetgewing en beleide gevolg word, verklein die moontlikheid vir beïnvloeding tydens die leerderraadverkiesingsproses.

Opvoeders se persepsie van ’n hoë mate van kennis oor wetgewing in Tabel 4.15 lei tot ’n persepsie van ’n negatiewe mate van stemreg vir alle leerders. Dit kan moontlik verklaar word deur vergelyking te tref tussen die stemgeregtigdes wat tydens

nasionale verkiesings 18 jaar en ouer moet wees en die ouderdom van die stemgeregtigdes tydens die leerderraadverkiesingsproses. Met ander woorde, hoewel dit demokraties korrek is om aan almal stemreg te gee, bepaal riglyne dat slegs sekere groepe stemreg het. ’n Ander moontlike verklaring kan wees dat daar slegs drie afleiers op die vraelys was en daarom ’n persepsie van lae verband toon. Die persepsie van die mate waartoe leerderraadslede op die beheerliggaam dien, hou medium verband met die persepsie van demokratiese gebruike.

4.10 Samevatting

In Hoofstuk 4 is die ontleding en beskrywing van die data hanteer. Die biografiese en demografiese inligting is in persentasies uiteengesit en bespreek. Daarna is die t-toets met effekgroottes gedoen, gevolg deur die beskrywing van die resultate van die Anova-toets met die effekgroottes tussen die onderskeie kategorieë. Laastens is die korrelasies tussen die aspekte gerapporteer.

Die volgende hoofstuk van hierdie studie handel oor die gevolgtrekkings wat op grond van die dataontleding gemaak is, asook oor die aanbevelings wat uit die navorser se gevolgtrekkings spruit.

HOOFSTUK 5

"Leierskap is die kuns om iemand anders te kry om iets te doen wat jy wil doen, want hy wil dit doen."

– Dwight D. Eisenhower

5. BEVINDINGS, AANBEVELINGS EN GEVOLGTREKKINGS

5.1 Inleiding

My studie het ten doel gehad om te bepaal of demokratiese leerderraadverkiesings by openbare skole in Gauteng-Wes plaasvind. Die studie is vanuit 'n onderwysregtelike perspektief benader. Die navorser wou bepaal of leerderraadverkiesings in beide openbare laer- en hoërskole volgens die bepalings in die SA Skolewet, provinsiale riglyne en skoolbeleide geskied. Verder wou die navorser bepaal of respondente kennis dra van die demokratiese beginsels van deelname, openheid, billikheid, deursigtigheid en verantwoordbaarheid, asook die mate waarin respondente demokratiese beginsels tydens die leerderraadsverkiesingsproses toepas. Die studie wou verder bepaal of die literatuurstudie en die empiriese ondersoek dieselfde bevindings toon.

Sekere aanbevelings sal gedoen word aan die einde van hierdie hoofstuk om die bevindings met betrekking tot 'n meer demokratiese leerderraadsverkiesingsproses aan te spreek.

5.2 Oorsig van vorige hoofstukke

Hierdie afdeling bied 'n oorsig oor die voorafgaande hoofstukke vanuit 'n onderwysregtelike perspektief. Die Suid-Afrikaanse Skolewet is 'n voorbeeld van tersaaklike wetgewing en Onderwysreg is die vakgebied waarin die studie uitgevoer is. Ingevolge artikel 11 van die SA Skolewet (S-A, 1996b) is dit verpligtend dat daar jaarliks in openbare skole waar graad 8 en ouer leerders geakkommodeer word, 'n verteenwoordigende leerderraad verkies word. Hierdie raad dien as die enigste wettige leerderverteenwoordigingsliggaam van skole. Hierdie artikel (S-A, 1996b) raak glad nie die posisie by laerskole nie, maar leerlingrade (en ander leerderliggame) kan wél by hierdie skole ingestel word, selfs ook om as verteenwoordigende leerderraad te dien (sien 2.3). Beplanning van die verkiesingsproses mag van skool tot skool verskil, aangesien daar geen nasionale voorgeskrewe riglyne bestaan nie. Artikel 11(2) van die SA Skolewet bepaal dat die Lid van die Uitvoerende Raad (LUR) die funksies vir die daarstelling van die verteenwoordigende leerderraad en die

prosedures van die verkiesing in die provinsiale Gazette moet publiseer (S-A, 1996b). Sekere onderwysdepartemente beveel aan dat skole se verkiesingskomitees hul eie verkiesingsriglyne en proses beskryf (sien 1.2). Hierdie riglyne moet daarop gemik wees om leerders aan te moedig om aan die verkiesingsproses deel te neem en moet die kiesers in hul keuse van leiers ondersteun. Die verkiesingsriglyne of leerderraadverkiesingsbeleid moet ook kriteria bevat waarin die kenmerke van 'n geskikte leerlingleier beskryf word (WKDO, 2012).

Hoofstuk 1 bied agtergrond vir die rasionaal waarom empiriese navorsing oor die demokratiese leerderraadverkiesingsproses by openbare skole moet geskied. Ten spyte van wetgewing en regsbeginsels, blyk dit uit die literatuur dat leerderrade by 'n aantal openbare skole nie geheel en al demokraties verkies word nie. Verder het die literatuur getoon dat demokratiese leerderraadsverkiesings afhang van die verantwoordelikhede van die adjunkhoof van die skool, die nominasieproses van moontlike leerderraadkandidate, verkiesingsveldtogte ter bekendstelling van moontlike kandidate, die doeltreffendheid van die demokratiese proses met betrekking tot skending van privaatheid, asook leerderraadverteenwoordiging op skoolbestuur. Op grond van bogenoemde is die navorsingsdoelwitte en doelstellings vir die huidige studie soos volg beskryf:

- Om te bepaal wat die regsdeterminante en regsteorie ten opsigte van demokratiese leerderraadsverkiesings is
- Om te bepaal wat opvoeders en leerders se kennis en opinies aangaande demokratiese leerderraadsverkiesings is
- Om vas te stel in watter mate leerderraadsverkiesingsprosesse demokraties by skole plaasvind

In hoofstuk 1 (sien 1.3) word die begrippe *kommunikatiewe aksie* en *oorlegplegende demokrasie* gebruik, maar tydens die empiriese ondersoek is daar slegs na *demokratiese beginsels* en *demokrasie* verwys. Die vraelys, as meetinstrument, is ontwikkel met inagneming van die beginsels van kommunikatiewe aksie en oorlegplegende demokrasie. Sommige vrae in die vraelys handel oor kommunikasie tussen die onderskeie respondente en oor die leerderraadverkiesingsproses. Dit hou verband met behoorlike kennisgewing, billike nominasieprosedures en kiesersopleiding tydens die besluitnemingsprosesse, asook die billikheid van die leerderraadverkiesingsproses.

Die agtergrond, kenmerke en beginsels van demokrasie is in Hoofstuk 2 bespreek, ten einde die verband tussen demokrasie en leerderraadverkiesings in openbare skole te begryp. Die literatuur en toonaangewende studies toon ’n duidelike verband tussen ondemokratiese praktyke in skole en die onderwys. Die bespreking oor die agtergrond en historiese ontwikkeling van demokrasie is gevolg deur Habermas se reëls vir gesprekvoering of diskoers.

Hoofstuk 3 het die empiriese navorsingsontwerp en metodologie van die studie uiteengesit. Die samestelling van die vraelys as meetinstrument is breedvoerig bespreek. Hierna is die data-insamelingsproses bespreek, asook die geldigheid en betroubaarheid van die meetinstrument, waarna die hoofstuk afgesluit is met ’n bespreking oor die statistiese verwerking van die data.

Dataontleding met behulp van statistiese tegnieke is volledig in Hoofstuk 4 bespreek. Toepaslike interpretasie van die bevindings, met ’n samevatting van elke afdeling, het gevolg. Resultate wat bekom is, was insiggewend, en aangesien die navorsingsvrae byna volledig beantwoord kon word, is die doelwit van die studie bereik.

Die begrip *algemeenheid* (sien 3.1) duik nie tydens die ondersoek op nie, maar verwys na vrae oor die beginsel dat alle belanghebbendes by die proses van leerderraadverkiesing ingesluit is. Die begrip *outonomie* (sien 3.2) behels dat alle deelnemers die geleentheid kry en die reg het om self hul eie besluite te neem sonder dat hulle beïnvloed of dwang op hulle uitgeoefen word. Die begrip *outonome besluitneming* word tydens die ondersoek gebruik. Hoewel die begrip *beïnvloeding* gebruik is, verwys dit na *magsneutraliteit* (sien 3.3) wat stipuleer dat deelnemers slegs deur billike kommunikasie en redelike oorreding oortuig behoort te word.

Die empiriese studie het bepaalde bevindings aan die lig gebring wat in die volgende afdeling bespreek word.

5.3 Bevindings

Die eerste kernbegrip wat ondersoek is, was ‘demokratiese leerderraadverkiesings’. Op grond van die literatuurstudie (sien 2.2.7) is onderskeid getref tussen deelnemende en oorlegplegende demokrasie. Deelnemende demokrasie bepaal dat alle stemgeregtigdes deelname aan die verskillende prosesse van leerderraadverkiesings behoort te hê. Die studie moes bepaal of oorlegplegende demokrasie deel van die leerderraadverkiesingsproses vorm. Oorlegpleging beteken dat daar gesprekvoering tussen die belanghebbendes moet wees. Die literatuurstudie (sien 2.2.8.2 en 2.3)

onderskryf Habermas se diskoers oor gesprekvoering asook die vier beginsels van oorlegplegende demokrasie, naamlik algemeenheid, outonomie, ideale rolverantwoordelikheid en magsneutraliteit. Die mate waarin deelnemende en oorlegplegende demokrasie plaasvind by skole, is tydens die empiriese studie bepaal.

5.3.1 Bevinding 1: Deelname aan die leerderraadverkiesingsproses: Leerderkomponent

Die eerste bevinding van my empiriese studie handel oor die mate waarin en frekwensie waarmee die belanghebbende leerderkomponent deelname aan die leerderraadverkiesingsproses het.

- Bevindings met betrekking tot geselekteerde leerdergroepe wat deelname geniet

Die resultate van Tabel 4.3, *C6 – ’n Spesifieke graad se leerders behoort vir daardie betrokke graad se verteenwoordigers te stem* en Tabel 4.3, *C7 – Al die leerders van die skool behoort vir al die kandidate te stem*, lewer bewys dat meer as die helfte (51%) van die respondente meen dat slegs geselekteerde leerdergroepe aan die leerderraadsverkiesingsproses deelneem en stemreg geniet. Bogenoemde opinie is in ’n mate aanvaarbaar by laerskole, aangesien grondslagfase-leerders meesal slegs oor ontluikende oordeelsvermoë en mensekennis beskik en maklik beïnvloed kan word. Grondslagfase-leerders kan dus van die leerderraadsverkiesingsproses uitgesluit word. Die literatuurstudie bevestig hierdie bevinding, deurdat die Gautengse Departement van Onderwys aanbeveel dat slegs sekere groepe leerders verkiesbaar mag wees en aan die leerderraadsverkiesings mag deelneem (DBO, 2008:67). Leerders van graad 4 en ouer behoort almal die geleentheid gebied te word om aan die verkiesingsproses deel te neem, sodat die demokratiese beginsel van gelykheid kan seëvier. Die feit dat slegs sekere groepe deelname aan die leerderraadsverkiesingsproses geniet, is ondemokraties.

- Bevindings met betrekking tot voorafkennisgewing van die leerderraadverkiesing

Uit die syfers in Tabel 4.1 blyk dit dat byna die helfte (49%) van die respondente aangedui het dat die stemgeregtigdes slegs ’n dag voor die verkiesing of, in sekere gevalle, uiters ’n week voor die verkiesing in kennis gestel is van die voorgenome leerderraadverkiesing (Tabel 4.1, A10). Benewens die feit dat kandidate ’n baie kort tydperk gehad waartydens hulle hulself kon voorberei vir die verkiesing wat voorlê, is leerderrespondente (kiesers) se reg tot deelname ook as gevolg van die kort

kennisgewingstydperk ingeperk. Beide bevindings dui op ondemokratiese praktyke. Bevindings met betrekking tot leerders se veldtogvoering en stemwerwing

Veldtogvoering en werwing van stemme bied geleentheid tot deelname vir die leerders. Die meerderheid respondente het egter aangedui dat kandidate geen geleentheid kry om hulself tydens die nominasieproses bekend te stel nie (Tabel. 4.1, A11). Tabel 4.1, A12 en Tabel 4.4, D13 toon dat tweederdes (67%) van die respondente van mening was dat leerders nie voldoende geleentheid kry om hulself tydens die leerderraadverkiesingsproses te bemark nie. Veldtogvoering bied die ideale geleentheid vir stemgeregtigdes om agtergrond rondom die kandidate se visie en missie as aspirant-leerderleiers te bekom. Sodoende kan stemgeregtigdes ’n ingeligte stem tydens die stemproses uitbring.

Voordat veldtogvoering ’n aanvang neem, behoort voornemende kandidate opleiding te ontvang ten opsigte van die riglyne vir veldtogvoering by die skool. Moontlike riglyne wat van toepassing kan wees, behels die tydsduur vir veldtogvoering, die bekendmaking van ’n kandidaat se naam en graad, die kandidaat se visie as leerderraadslid, asook die kandidaat se uitlewing van sy/haar unieke eienskappe met betrekking tot ’n spesifieke portefeulje.

Indien kandidate vir die leerderraad die geleentheid kry om hul verkiesingsmanifes aan die stemgeregtigdes bekend te stel en sodoende stemme te werf, word leiers wat op hul sogenaamde ‘gewildheid’ staatmaak, in ’n mate geëlimineer. Volgens Held (2008:24) maak sommige leiers bloot staat op hul gewildheid (sien 2.2.1) en nie op hul bekwaamhede as leiers nie. Leerders met goeie leierseienskappe behoort leerderraadslede te word aangesien daar verwag kan word dat hulle die belange van die skool en leerders, asook onderrig en opvoeding by hul skool op die hart sal dra.

’n Praktiese wyse van aanwending van leerders se leierseienskappe, uniekhede of bekwaamhede is om voornemende kandidate die geleentheid te gun om tydens veldtogvoering hul uniekheid uit te wys. Kandidate behoort stemwerwing te doen met die oog op die vulling van spesifieke portefeuljes wat hul unieke leierseienskappe die beste ten toon stel en waarby die leerderraad en die skool die meeste kan baat. Hierdie strategie kan toonaangewend wees tydens veldtogvoering. Veldtogvoering en stemwerwing – met inagneming van spesifieke portefeuljes – kan bydra tot ’n afgeronde, goed gebalanseerde leerderleierskorps wat op verskeie terreine (van hul keuse en met inagneming van hul uniekhede) diens aan die leerders, skool en gemeenskap lewer.

Die leerderraad se diens aan die leerders, skool en gemeenskap behels sekere verantwoordelikhede en pligte. Op grond van die bevindings van die huidige studie het die navorser 'n algemene pligtestaat vir leerderleiers geformuleer wat in Tabel 5.1 hier onder verskyn. Dit behels 'n lys van die algemene verantwoordelikhede en pligte van leerderleiers.

Tabel 5.1: Algemene pligtestaat van 'n leerderraad

Algemene pligtestaat van 'n leerderraad
'n Algemene pligtestaat van leerderraadslede behoort die volgende te behels, maar is nie daartoe beperk nie: • Om as skakel tussen die skoolhoof, personeel en leerders te dien. • Om nuwe leerders reg te help en tuis te laat voel. • Om bepaalde funksies en leerderaangeleenthede, onder toesig van die personeel, te reël. • Om verantwoordelikheid te aanvaar vir die netheid van die skoolterrein, die waskamers, die skoolgebou en die skooldrag, deur ander leerders tydens diensverrigting aan te spreek. • Om goeie orde in die skool, op die sportveld en by funksies te handhaaf. • Om behulpsaam te wees met die toepassing van die skoolreëls en die handhawing van gesonde dissipline. • Om leerders te motiveer om optimisme te bewerkstellig. • Om duidelik te kommunikeer. • Om diens te verrig soos op diensroosters aangedui. • Om vergaderings en opleidingsessies getrou by te woon. • Om met eerlikheid, opregtheid, getrouheid, vriendelikheid, reinheid, hulpvaardigheid, bedagsaamheid, verantwoordelikheid en gedissiplineerdheid die leerders, skool en gemeenskap te dien. • Om te help met die voorkoming en bekamping van alles wat onwelvoeglik, wanordelik en negatief is, deur ten alle tye 'n goeie voorbeeld te stel. • Om 'n positiewe en lojale gesindheid ten opsigte van die leeromgewing onder die leerders te bevorder.

Tabel 5.1 beskryf die algemene take en verantwoordelikhede van alle leerderraadslede. Alle leerderraadslede is dus verantwoordelik vir die uitvoering van

die genoemde take. Die navorser het verder op grond van die studiebevindings ’n konseplys (sien Tabel 5.2) opgestel wat die verantwoordelikhede en pligte van leerderleiers met verwysing na die spesifieke leerderraadportefeuljes illustreer.

Tabel 5.2: Funksies vir verskillende leerderraadportefeuljes

Konsepuitleg van funksies vir spesifieke portefeuljes van ’n leerderraad					
Verskillende portefeuljes					
Akademie	**Sport**	**Kultuur**	**Sosiaal**	**Bemarking**	**Gemeenskapsdiens en godsdiens**
Dienslewering by olimpiades Dienslewering by Expo Dienslewering by Top 10 Skakeling met beheerliggaam Lid van akademiese komitee Skakeling met universiteite Reël van uitstappies Reël van inligtingsdae Dienslewering tydens beroepsvoorligting Dienslewering tydens kompetisies, beursfunksies en geleenthede	Dienslewering tydens huissport Dienslewering tydens interhoër Skakeling met sportkomitee en afrigters Hantering van reëlings in verband met sportbyeenkomste Hantering van reëlings in verband met sportkompetisies Dienslewering met betrekking tot leierskap in sport Reël van motiveringsprekers Dienslewering tydens beursfunksies en geleenthede	Dienslewering tydens musiekblyspele Reël van Kultuurweek Skakeling met musiekskool, beheerliggaam en kultuurorganisasies Hantering van klank, beligting en dekor Hantering van debatsreëlings Hantering van redenaarsreëlings Dienslewering tydens toneelopvoerings Dienslewering tydens Voortrekkerbyeenkomste Dienslewering tydens kompetisies, beursfunksies en uitstappies	Reël van gesellighede en sokkies Reël van Valentynsbal en ander glans-geleenthede Dienslewering tydens Matriekafskeid Dienslewering tydens Mnr. & Mej.-kompetisies Reël van spanbougeleenthede Dienslewering tydens kompetisies, beurse en geleenthede Reël van uitstappies Skakeling met ander skole Dienslewering tydens Graad 8-oriëntering Dienslewering tydens gedenkdagvieringe	Dienslewering tydens opedae Bemarking tydens sport- en kultuurbyeenkomste Ontwikkeling van bemarkingsmateriaal Dienslewering tydens advertering Hantering van berigte en publisiteit in die media Bemarking op sosiale media Dienslewering tydens kompetisies, beursfunksies en geleenthede Reël van uitstappies Skakeling met die beheerliggaam se komitee vir bemarking	Reël van openingsbeurte Reël van sprekers en geleenthede Dienslewering met betrekking tot maatskaplike dienste Reël van bewusmakings-veldtogte en aksies Dienslewering by byeenkomste Reël van kompetisies en geleenthede Reël van uitstappies Skakeling met gemeenskapsorganisasies Skakeling met polisie

Die konseplys in Tabel 5.2 dui die onderskeie portefeuljes van ’n leerderraad aan. Die indeling van die spesifieke portefeuljes mag van skool tot skool verskil, aangesien elke skool oor ’n eie behoefte, karakter, kultuur en etos beskik. Die leerderraadslede kan portefeuljes van hul keuse aandui en verantwoordelikheid aanvaar vir die uitvoering van die take soos in Tabel 5.2 voorgestel. Die hoeveelheid portefeuljes waarop lede dien, mag ook van skool tot skool verskil en sal voortydig met die leerderraadslede bespreek word. Die leerderraadvoog behoort hierdie taak te verrig. Spesifieke riglyne rakende die hoeveelheid en keuse van bepaalde portefeuljes moet met leerders bespreek word, ten einde toe te sien dat die leerderraadslede eweredig versprei is en diens kan lewer oor die hele spektrum van portefeuljes. Die indeling van die leerderraad in spesifieke portefeuljes kan voordelig vir die skool wees, aangesien alle leerderraadslede met hul keuse van portefeulje(s) hul passie kan uitleef.

Veldtogvoering wat verband hou met reklame vir spesifieke portefeuljes het ook oneindige potensiaal vir die verkiesing van ’n leerderraadkorps wat met entoesiasme hul diens vervul.

Die bevindings van die huidige studie toon dat die demokratiese beginsel van algemeenheid nie geseëvier het nie, aangesien die meerderheid respondente nie enige geleentheid gehad het om aan die nominasieproses of veldtogvoering deel te neem nie. Respondente se reg tot deelnemende demokrasie is dus van hul ontneem.

- Bevindings met betrekking tot leerderverteenwoordiging op die beheerliggaam

Die navorser het bevind dat, by slegs ’n vyfde (20%) van die hoërskole, leerderraadslede verteenwoordiging op die beheerliggame van skole geniet (Tabel 4.1, A9). Die beheerliggame van skole dien as een van die gesagsliggame in die skoolomgewing (sien 2.2.3) en leerders, as sleutel-belanghebbendes, moet verteenwoordiging op die beheerliggaam geniet deur middel van die verteenwoordigende leerderraad (S-A, 1996b). Indien leerderraadslede nie verteenwoordiging op die beheerliggaam geniet nie, word die leerders se belange nie aan die beheerliggaam gekommunikeer nie en sodanige praktyke is ondemokraties.

Daar is ook bevind dat Afrikaanssprekende respondente van mening is dat die finale leerderraad die leerders wat op die beheerliggaam moet dien, deur middel van geheime stemming behoort te verkies (Tabel 4.8, Item C). Daarteenoor blyk dit uit die studiebevindings dat die Sothosprekende respondente ’n ander, meer ‘laissez faire’-benadering gehad het. Die resultate in Tabel 4.8. Item B toon dat die Sothosprekende

respondente nie hoë waarde heg aan kennis van leerderraadverkiesingsprosesse, sowel as die verkiesing van leerders wat op die beheerliggaam moet dien nie. Met hierdie inligting word bevind dat leerders se reg tot deelname aan die leerderraadverkiesingsproses, met spesifieke verwysing na verteenwoordiging op die beheerliggaam, ingeperk word. Die oormatige bestuur van of gebrek aan prosesse, asook die gebrek aan die kennis aangaande leerderraadverkiesingsprosesse kan tot ŉ ondemokratiese situasie lei.

- Bevindings met betrekking tot die aanwending van leerders in spesifieke portefeuljes

Amper die helfte van die respondente was van mening dat die leerderraadslede byna nooit na die verkiesings in spesifieke portefeuljes aangewend word nie (Tabel 4.4, D14). Die afleiding wat gemaak word uit die resultate, is dat byna 50% van leerderraadslede op ŉ leerderraad dien sonder dat hulle ŉ spesifieke taak of verantwoordelikheid opgelê word om ŉ bydrae tot die bestuur van die skool te kan lewer. Carr (2005:37) het bevind dat demokrasie bewerkstellig word wanneer die leerders deelname aan die skoolbestuur het. Lede van ŉ skoolbestuur beklee gewoonlik spesifieke portefeuljes, ten einde die skool funksioneel op verskeie vlakke en areas te bestuur. Indien leerderraadslede, in samewerking met en onder leiding van die skoolbestuur, spesifieke portefeuljes beklee, word die skool gesamentlik deur twee belanghebbende partye bestuur. Terselfdertyd kry leerderraadslede bepaalde verantwoordelikhede en word hulle aanspreeklik gehou om saam met die ander gesaghebbendes, die gewensde skoolatmosfeer, skoolklimaat en skoolkultuur te onderhou en uit te brei.

Indien bovermelde komponente afwesig is en leerderraadslede nie aangewend word in spesifieke portefeuljes waarvoor hulle aanspreeklik gehou word nie, kan ŉ elitistiese demokrasie gevestig word. Die hedendaagse politiek toon die effek van politici wat hulself as ŉ elitegroep beskou, verhewe bo wetgewing en die nakoming van verantwoordelikhede (Rutledge, 2017:1) – dit is tekenend van elitistiese demokrasie. Indien ŉ leerderraad hulself as ŉ uitgesoekte (elite-) groep leerders beskou wat nie aanspreeklikheid hoef te aanvaar vir die uitvoering van take of die nakoming van reëls en pligte soos op pligtestate gestipuleer nie, is tekens van elitisme sigbaar.

Wanneer leerderraadslede in spesifieke portefeuljes diens verrig en verantwoordelikhede aanvaar, kan baie meer fasette van leerderraadsverpligtinge en

dienslewering tot uitvoer kom. Indien geen portefeuljes geïdentifiseer word nie en leerders nie verantwoordelikhede ten opsigte van spesifieke portefeuljes het nie, gaan waardevolle dienslewering verlore. Die bevinding dui op ondemokratiese praktyke.

Die leerderkomponent se gebrekkige deelname aan die leerderraadverkiesingsproses sal verder aandag geniet in afdeling 5.4 – Aanbevelings van die studie.

5.3.2 Bevinding 2: Deelname aan die leerderraadverkiesingsproses: Opvoederkomponent

Die tweede bevinding wat gemaak is tydens die empiriese studie behels die mate waarin en frekwensie waarmee die belanghebbende opvoederkomponent aan die leerderraadverkiesingsproses deelgeneem het.

- Bevindings met betrekking tot ’n meerderheid of beslissende stem vir die opvoederkorps

Wat die stemproses betref, was byna die helfte (49%) van die respondente van mening dat die skoolhoof, die leerderraadvoog en opvoeders ’n beslissende of meerderheid stem moet hê (Tabel 4.3, Item C1 en C3). Hierdie bevinding dui daarop dat daar ’n onderliggende of onbewuste outoritêre geneigdheid onder 50% van die opvoeders was om die leerderraadverkiesingsuitslae te beheer. So ’n aksie is ondemokraties, want elke respondent het ’n gelyke stemreg. Die huidige gekompliseerde politieke bestel met al sy ondersoeke na staatskaping en korrupsie het moontlik tot die outoritêre geneigdheid van opvoeders aanleiding gegee.

Terselfdertyd het die resultate geïllustreer dat laerskoolopvoeders (Tabel 4.9, Item C) asook vroulike opvoeders (Tabel 4.7, Item C) van mening is dat opvoeders se stem ’n groter gewig tydens die stemproses behoort te dra. Hierdie bevinding impliseer dat opvoeders nie die leerders vertrou nie en dui op ’n ondemokratiese gesindheid wat poog om ’n beherende invloed oor die leerderraadverkiesing te hê. Verder kom die skending van magsneutraliteit ter sprake, aangesien die opvoeders hul mag oorskry deur outoritêr op te tree om ’n beslissende of meerderheidstem te hê. Die moontlikheid bestaan ook dat die respondente onkundig was oor die demokratiese beginsels van deelneming, gelyke waarde van stemreg en vermyding van onbehoorlike beïnvloeding. Die statistiese data is gebaseer op die opinies van die respondente, dit wil sê hul persepsies, gesindhede of verstaan van die konsepte.

5.3.3 Bevinding 3: Kennis oor regsdeterminante en regsteorie

Respondente se vlak van kennis ten opsigte van die leerderraadverkiesingsproses – met spesifieke verwysing na die regsdeterminante en regsteorie – is volgende ondersoek. Die betrokke regsdeterminante en regsteorie sluit in wetgewing soos vervat in artikels 11 en 23 van die SA Skolewet (S-A, 1996b), asook alle nasionale en provinsiale riglyne, beleide en skoolbeleide in verband met die leerderraadverkiesingsproses.

Die derde bevinding wat tydens die empiriese studie gemaak is, het gehandel oor die mate van kennis waaroor die respondente beskik betreffende die regsdeterminante en regsteorie.

- Bevindings met betrekking tot respondente se selfevaluering

Hierdie bevinding beklemtoon eerstens dat respondente hulself geëvalueer het. ’n Moontlike slaggat vir selfevaluering behels die stralekranseffek. Dit beteken dat respondente bevooroordeeld ten opsigte van hul eie kennis is; hulle dink dat hulle oor genoegsame kennis beskik, maar dié kennis word nie na alle fasette van die verkiesingsproses deurgetrek nie. Ter stawing van die bogenoemde bevinding, word voorbeelde uit die statistiek gebruik. Volgens Tabel 4.2*, Item B8: Die verkiesingsprosedure van die leerderraad*, dui 86,5% van die respondente aan dat hul kennis aangaande die verkiesingsprosedure goed tot uitstekend is. Volgens die respondente se opinies vind 20% van die nominasieproses selde of ooit demokraties plaas (Tabel 4.4, Item D1), en 17.3% van leerderraadsverkiesings geskied selde of ooit demokraties (Tabel 4.4, Item D2). Hierdie resultate dui aan dat byna ’n vyfde (19%) van bogenoemde prosesse nie demokraties plaasvind nie. Dit weerspreek dus die statistiek in Tabel 4.2 dat 86,5% van die respondente se kennis aangaande verkiesingsprosedures goed tot uitstekend is.

’n Verdere voorbeeld van die stralekranseffek blyk uit Tabel 4.4, Item D19, naamlik dat 63.5% van die respondente aandui dat daar selde of ooit kiesersopleiding voor die verkiesingsproses plaasvind. Respondente het dus ’n hoër dunk van die kennis waaroor hulle beskik as wat deur die resultate bewys word.

- Bevindings met betrekking tot gebrekkige kennis aangaande wetgewing en beleide

Volgens die bevindings in Tabel 4.2, Item B6, beskik die respondente oor min kennis van die provinsiale verkiesingsriglyne en die SA Skolewet se bepalings aangaande leerderraadverkiesings. Hulle behoort jaarliks bewus gemaak te word van die tersaaklike wetgewing en bepalings, anders kan ondemokratiese gebruike insluip. Respondente maak staat op hul geheue betreffende die wetgewing, riglyne en beleide en nie op die werklike feite wat in hierdie dokumente gestipuleer word nie. Hierdie bevinding is baie belangrik en sal dringende aandag geniet tydens die afdeling oor aanbevelings.

Die t-toetse sowel as effekgroottes rakende huistaal het interessante resultate na vore gebring (sien 4.8.3.2, Tabel 4.8) met betrekking tot verskillende respondente se kennis van beleid en prosedure. Die resultate het aangetoon dat daar ’n beduidende verskil (0.84) was tussen Afrikaanssprekende en Sothosprekende respondente se kennis van die leerderraadverkiesingsproses. Die Afrikaanssprekende respondente was van mening dat hulle oor goeie kennis van die verkiesingsprosedure beskik. Die afleiding wat hieruit gemaak kan word, is dat Afrikaanssprekende respondente moontlik oor ’n langer tydperk aan die prosesse en prosedures blootgestel was en daarom van mening is dat hulle oor meer kennis van beleid en prosedure beskik. Die stralekranseffek kan egter nie uitgesluit word nie en daar kan nie op selfevaluering staatgemaak word nie.

Volgens die resultate in Tabel 4.8 het die Sothosprekende respondente aangedui dat hul kennis beperk is. Hierdie bevinding het ’n impak op die skole waar Sothosprekende respondente skoolhou. Indien daar nie streng by die riglyne en prosedures van die leerderraadsverkiesings gehou word nie, bestaan die gevaar dat die proses nie heeltemal demokraties sal verloop nie. Demokrasie vereis deelname, oorlegpleging en beredenering tussen individue (sien 2.2.6). Indien die personeellede van skole besprekings hou waartydens die tersaaklike prosedures, wetgewing en riglyne vir leerderraadverkiesings bespreek en beredeneer word, is daar ’n groter moontlikheid dat prosedures, wetgewing en beleide gehandhaaf sal word. Die beperkte kennis van respondente sal tydens die afdeling oor die aanbevelings aandag geniet.

5.3.4 Bevinding 4: Beïnvloeding

Die vierde bevinding van die studie het gehandel oor die mate van beïnvloeding wat tydens die leerderraadverkiesingsproses plaasvind.

- Bevindings rakende die leerderkomponent

Volgens Tabel 4.11 was die leerderkomponent van die stemgeregtigdes sterk daarvan oortuig dat beïnvloeding tydens die proses plaasvind. Beïnvloeding is ’n ondemokratiese praktyk, aangesien leerders die reg het om self te kies vir watter kandidate hulle wil stem, sonder dat daar onbehoorlike beïnvloeding en intimidasie plaasvind (S-A, 1996). Respondente se reg tot privaatheid word deur beïnvloeding en of intimidasie geskend.

- Bevindings rakende die Sothosprekende respondente

Wat duidelik uit die resultate geblyk het, is dat die Sothosprekende opvoeder-respondente geglo het dat beïnvloeding beslis plaasvind (sien 4.8.3.2). Die empiriese studie toon dat Sothosprekende respondente se kennis van die leerderraad-verkiesingsprosedure en demokratiese gebruike beperk is. Dit is voor die hand liggend dat die geleentheid vir beïnvloeding baie meer geredelik voorkom indien diegene wat die leerderraadverkiesingsprosedure bestuur en administreer, gebrekkige of geen kennis oor demokratiese gebruike het nie (Tabel 4.8, Item D). Indien daar van die prosesse en prosedures afgewyk word, is beïnvloeding ’n wesenlike uitvloeisel daarvan. Ondemokratiese praktyke vind gevolglik plaas, want respondente se reg tot privaatheid word geskend.

5.3.5 Bevinding 5: Kiesersopleiding

Die vyfde bevinding wat gemaak is, handel oor die mate waarin kiesersopleiding tydens die verkiesingsproses plaasvind.

Volgens Tabel 4.4, Item D19, het tweederdes van die respondente aangedui dat daar geen kiesersopleiding voor die verkiesingsproses plaasvind nie. Die stemgeregtigdes betree dus die leerderraadverkiesing sonder dat hulle voorberei is op belangrike elemente van ’n demokratiese verkiesingsproses, naamlik veldtogvoering, die nominering van kandidate en die stemproses self. Smit (2010:359) beveel aan dat skole in Suid-Afrika ’n plig en verantwoordelikheid teenoor die leerders het om hulle

toepaslik aangaande demokrasie toe te rus. Hierdie kiesersonderrig behoort plaas te vind voordat die leerderrade verkies word om te verseker dat die verkiesingsproses op ’n aanvaarbate wyse verloop (Smit, 2010:359). Die stemgeregtigdes se reg tot deelname word geskend, aangesien deelname vereis dat respondente ingelig moet wees oor die prosesse waaraan hulle kan deelneem. Hulle moet bewus gemaak word van die riglyne van elke proses, sodat hul reg tot outonomie en magsneutraliteit nie ingeperk word nie. Elke stemgeregtigde het die reg om te weet dat hy/sy ander leerders vir die leerderraad mag nomineer, dat daar veldtogvoering mag wees en dat hy/sy ’n ingeligte besluit kan neem oor die kandidate waarvoor daar gestem word. Elke stemgeregtigde het die reg om te weet dat geen beïnvloeding mag plaasvind nie en dat geheime stemming tydens die verkiesing moet geskied.

Die leerderraadverkiesingsproses behels die volgende en kiesers behoort dienooreenkomstig ingelig te word:

- Kennis word gegee van die tyd waarop die voorgenome leerderraadverkiesing gaan plaasvind.
- Kiesersopleiding vind plaas.
- Nominering van kandidate vind plaas. Stemgeregtigdes nomineer ’n aantal kandidate vertroulik. Die leerders wat die meeste nominasies gekry het, word outomaties op die kandidatelys geplaas. Meer kandidate moet genomineer word as wat die hoeveelheid portefeuljes voorskryf, sodat daar ’n wye keuse van leerders is waaruit die stemgeregtigdes die beste leiers kan identifiseer.
- Bemarkingsveldtogte word deur die kiesers gedoen, waartydens stemwerwing plaasvind. Kandidate kry geleentheid om hul manifeste aan die stemgeregtigdes bekend te stel.
- Die stemprosedure neem ’n aanvang, en stemgeregtigdes maak tydens geheime stemming hul keuse.
- Stemtelling en bekendmaking van uitslae vind plaas.

Leerderraadverkiesingsprosesse wat sonder kiesersopleiding geskied, is ondemokraties, aangesien die kiesers hul reg tot outonomie ontneem word. Outonomie behels die beginsel dat alle respondente die geleentheid kry en die reg besit om self besluite te neem sonder dat hulle beïnvloed of geïntimideer word (sien 4.5). Indien kiesers opleiding ontvang, is hulle ingelig en kan hulle weerstand bied teen beïnvloeding en intimidasie.

Kiesers se reg tot magsneutraliteit word ook geskend indien daar geen voorafgaande kiesersopleiding plaasvind nie – magsneutraliteit impliseer dat kiesers slegs deur billike kommunikasie en redelike oorreding oortuig mag word (sien 4.5). Onderliggende vorme van magsneutraliteit bestaan by skole in die vorm van administratiewe mag, ekonomiese mag, kulturele mag en posisionele mag. ’n Vorm van die skending van administratiewe magsneutraliteit kom voor wanneer ’n leerder nie tot die leerderraad verkies mag word tensy sy/haar skoolfonds betaal is nie. Ekonomiese magsneutraliteit word geskend wanneer genomineerde kandidate nie leierontwikkelingskampe mag bywoon omdat hulle nie in staat is om die fooie vir die kamp te betaal nie. Ouers wat ruim finansiële skenkings maak ten einde hul kind se verteenwoordiging op die leerderraad te verseker (‘koop’), maak hulle skuldig aan die skending van ekonomiese magsneutraliteit. Skending van kulturele magsneutraliteit kom voor wanneer sekere kandidate uit spesifieke kulture nie aan leerderraadverkiesings mag deelneem nie of waar die ouers van ’n sekere kultuur daarop aandring dat ’n sekere persentasie van die leerderraadslede uit daardie kultuurgroep verteenwoordiging op die leerderraad moet geniet. Personeellede in magsposisies (skoolhoofde) wat hulle mag oorskry deur die verkiesingsproses verkeerdelik te beïnvloed, maak hulself skuldig aan ’n vorm van skending van posisionele magsneutraliteit.

Alle kiesers het die reg om by die proses van leerderraadsverkiesing ingesluit te word. Indien sekere kiesers uitgesluit word, spreek dit van ondemokratiese praktyke (sien 4.5). Indien kiesers nie opleiding ontvang en ingelig word rondom wie stemreg het al dan nie, word hulle die reg tot algemeenheid ontsê.

Ter opsomming: Die volgende bevindings is saamgestel uit die resultate van die empiriese studie. Die toepassing van die demokratiese beginsels by skole is van kardinale belang vir die handhawing van die demokrasie in ons land. Wanneer leerders aan die demokratiese leerderraadverkiesingsproses blootgestel word, word hulle ingewy en bekendgestel aan hul demokratiese regte, aan behoorlike prosesse en aan die korrekte uitoefening van hul kiesreg. Die leerderraadverkiesingsproses vind egter nie demokraties plaas by alle skole in Gauteng-Wes nie. Die menings en opinies van die respondente steun die hipotese dat die skending van regte tydens ’n ‘vrye en regverdige, demokratiese leerderraadverkiesingsproses’ wel plaasvind.

5.4 Aanbevelings

5.4.1 Aanbevelings op nasionale vlak

5.4.1.1 Aanbeveling 1

Daar moet nasionale beleid vir ’n demokratiese leerderraadverkiesingsproses geskryf word, aangesien leerderraadsverkiesings van skool tot skool en streek tot streek verskil.

Die beleid moet die volgende afdelings insluit, maar is nie hiertoe beperk nie:

1. Wetgewing
    - Die Suid-Afrikaanse Grondwet (S-A, 1996a), hoofstuk 2, bepaal dat daar transformasie en demokrasie in die onderwysstelsel met betrekking tot menswaardigheid (artikel 10), gelykheid (artikel 8), menseregte (artikel 7) en vryheid (artikels 12, 15, 16, 18, 21 en 22) moet wees.
    - Ingevolge artikel 11 (1) van die SA Skolewet (S-A, 1996b) is dit verpligtend dat daar jaarliks ’n verteenwoordigende leerderraad verkies word in openbare skole waar graad 8 en ouer leerders geakkommodeer word. Hierdie raad dien as die enigste wettige leerderverteenwoordigingsliggaam van skole.
    - Artikel 23 van die SA Skolewet (S-A, 1996b) – Lidmaatskap van beheerliggaam van gewone openbare skool. Ingevolge artikel 23 (4) – 'n Verteenwoordigende leerderraad bedoel in artikel 11 (1) moet 'n leerder of leerders bedoel in subartikel (2) *(d)* verkies.
2. ’n Voorgestelde organigram vir die samestelling van die opvoederkomponent wat in beheer staan en die proses van leerderraadsverkiesing moet administreer, moet nasionaal bepaal word. Elke skool moet ’n organigram saamstel en die verkiesingsproses onder leiding van die genoemde persone laat plaasvind.
3. Definitiewe riglyne rondom kiesersopleiding moet aan alle skole beskikbaar gestel word. Kiesersopleiding moet tweeledig geskied. Daar moet onderskei word tussen kiesersopleiding vir die leerderkomponent en kiesersopleiding vir die opvoederkomponent.
    - Die riglyne vir die leerderkomponent behels die volgende aspekte, maar is nie daartoe beperk nie:

- Bespreking van die kwaliteite van ’n ideale leier – Voornemende leerderraadslede behoort oor karaktereienskappe soos betroubaarheid, integriteit, selfvertroue, goeie kommunikasievermoë, goeie interpersoonlike vaardighede en toewyding te beskik. Hulle behoort oor ’n dienende hart, ’n positiewe gesindheid en gesonde akademiese vermoëns te beskik, en trots op die skool te wees.
- Pligte van ’n leerderraadslid – Dit behels onder andere bywoning van vergaderings, diens aan die skool, leerders en lede van die gemeenskap, hantering van konflik, besinning voordat besluite geneem word, uitlewing van die skool se etos, karakter en kultuur en (in samewerking met die beheerliggaam) die samestelling van ’n gedragskode vir die leerders.
- Bewusmaking van demokratiese beginsels – Leerders moet bewus gemaak word van die handhawing van demokratiese beginsels soos deelname, openheid, billikheid, deursigtigheid en verantwoordbaarheid, outonomie, algemeenheid, magsneutraliteit en gesagsverantwoordelikheid tydens die leerderraadsverkiesing.
- Opleiding met betrekking tot die voltooiing van die nominasievorms, asook die nakoming van die behoorlike prosedure.
- Opleiding met betrekking tot riglyne vir en regulasies oor veldtogvoering.
- Inlywing van en bekendstelling aan die stemprosedure – Leerders moet opleiding ontvang oor die voltooiing van ’n stembrief, en die kenmerke en gevolge van bedorwe stembriewe moet aan leerders gekommunikeer word.

- Die riglyne vir die opvoederkomponent behels die volgende aspekte, maar is nie daartoe beperk nie:
  - Samestelling van die spesifieke skool se organigram vir die proses van leerderraadsverkiesing moet in oorlegpleging met die hele opvoederkomponent plaasvind.
  - Die pligte en verantwoordelikhede van elke persoon wie se naam op die organigram verskyn, moet duidelik uiteengesit word.
  - ’n Bestuursplan moet saamgestel word, met tydgleuwe vir die leerderraadverkiesingsproses. Oorlegpleging met die hele opvoederkorps behoort vooraf te geskied.

- Toesig oor en kontrole van die proses word deurlopend deur die adjunkhoof, kiesbeampte en verkiesingskomitee gedoen en terugvoer word aan die skoolhoof gegee.

4. Kennisgewingsprosedures **–** Alvorens die verkiesings plaasvind, moet daar ten minste twee weke vooraf, skriftelike kennisgewings van die voorgenome verkiesing in elke klas aangebring word. Algemene kommunikasie betreffende die proses en gepaardgaande tydgleuwe vir die leerderraadsverkiesing moet aan alle ouers en leerders deurgegee word. Die meeste skole het ’n kommunikasielyn met die ouers – soos ’n weeklikse nuusbrief – en die inligting kan daarin gepubliseer word.
5. Die nominasieproses behels die volgende:
   - Alle stemgeregtigdes het die reg om kandidate te nomineer.
   - Nominasie van kandidate moet op ’n nominasievorm deur ’n stemgeregtigde ingevul word. Die nominasie moet deur ’n ander stemgeregtigde gesekondeer en voltooi word. Die genomineerde moet die gesekondeerde nominasie aanvaar deur die toepaslike nominasievorm te voltooi.
   - Volledig voltooide nominasievorms moet by die opvoederkomponent se kiesbeampte ingedien word, alvorens die kieserslys saamgestel kan word.
   - Dit is die taak van die kiesbeampte om alle nominasievorms te kontroleer ten einde te verseker dat slegs stemgeregtigdes genomineer en die nominasievorm behoorlik deur alle toepaslike belanghebbendes voltooi is.
   - Die kiesbeampte stel die kieserslys saam uit die onbedorwe nominasievorms.
6. Veldtogvoering behels die volgende:
   - Dit neem ’n aanvang met die formele aankondiging van die genomineerde kandidate.
   - Die genomineerde kandidate kry opleiding rakende die reëls en regulasies van billike veldtogvoering ten einde te verseker dat onbehoorlike beïnvloeding, intimidasie en omkopery nie plaasvind nie. Alle stemgeregtigdes word ingelig dat enige vorm van onbehoorlike beïnvloeding, intimidasie en omkopery tot die skrapping van ’n genomineerde se naam van die kieserslys kan lei.
   - Die formaat van en tydgleuwe vir veldtogvoering en stemwerwing word aan alle belanghebbendes gekommunikeer.

- Genomineerde kandidate behoort tydens veldtogvoering hul manifeste aan die stemgeregtigdes bekend te stel.
- Die toesig oor die veldtogvoering, asook kontrolering en rapportering van onbehoorlike beïnvloeding word deur die opvoederkomponent se leerderraadverkiesingskomitee hanteer en bestuur.

7. Die stemproses behels die volgende:
   - Kennisgewing van die stemdag word vooraf aan alle belanghebbendes gekommunikeer. Die datum sal reeds vooraf bepaal wees en moet op die bestuursplan verskyn.
   - Die stemdag word formeel deur die verkiesingskomitee georganiseer. Alvorens stemgeregtigdes kan stem, word hul name op klaslyste afgemerk. Sodra die stemgeregtigdes se name afgemerk is, ontvang hulle ’n stembrief. Leerders beweeg onder toesig en leiding van die verkiesingskomitee na stemhokkies, waar geheime stemming plaasvind. Voltooide stembriewe word in verseëlde houers gepos.
   - Die opvoederkorps kry ook geleentheid om te stem deurdat dieselfde proses en regulasies gevolg word. Ter wille van kontinuïteit, word aanbeveel dat opvoeders ook tydens die leerders se stemdag stem.
8. Stemtelling en bekendmaking van die nuutgekose leerderraad behels die volgende:
   - Stemme word deur die vooraf-saamgestelde kieskomitee getel. Stemtelling vind plaas onder die wakende oog van die adjunkhoof, sodat geen ongerymdhede kan plaasvind nie. Die adjunkhoof doen egtheidstoetse om te verseker dat stemme korrek getel en aangeteken is.
   - Alle bedorwe stemme word aangeteken.
   - Name van die leerders wat die meeste stemme verwerf het, word aangeteken in volgorde van die aantal stemme wat verwerf is.
   - Die finale lys van name word deur die adjunkhoof geverifieer. Die naamlys word aan die skoolhoof oorhandig, waarna die nuutgekose leerderraad aangekondig word.

5.4.1.2 Aanbeveling 2

Op nasionale vlak moet ’n bestuursplan ontwikkel word waarin alle afdelings van die leerderraadsverkiesing se prosesse vervat is, asook die tydgleuwe waarin die

prosesse moet geskied. Hierdie bestuursplan moet aan die provinsiale departemente beskikbaar gestel word.

5.4.1.3 Aanbeveling 3

Die skoolkurrikulum kan ’n groot bydrae lewer tot die leerderkomponent se begrip van ’n ideale leier, asook die funksies en pligte van ’n leier. Leerders behoort tersaaklike opleiding in die vakke Lewensoriëntering en Lewensvaardigheid te ontvang, waartydens leierskap, die eienskappe van ’n goeie leier en verantwoordelike leierskap aandag geniet.

5.4.2 Aanbevelings op provinsiale vlak

5.4.2.1 Aanbeveling 4

Amptenare op moet provinsiale vlak opleiding verskaf aan skoolhoofde en adjunkhoofde om die bestuursplan, wetgewing en prosedures vir die leerderraadsverkiesing te bespreek. Skoolhoofde en adjunkhoofde moet terugvoer verskaf aan die provinsiale vlak om te bevestig dat opleiding met personeel gedoen is.

5.4.3 Aanbevelings op skoolvlak

5.4.3.1 Aanbeveling 5

Die adjunkhoof moet opleiding aan die opvoederkorps verskaf en alle tersaaklike nasionale beleide asook provinsiale riglyne moet by die betrokke geleentheid bespreek word. Die adjunkhoof kan ’n kontrolevorm vir sy/haar skool ontwerp wat alle komponente – met tydgleuwe – van die leerderraadsverkiesingsproses behels. Hierdie kontrolevorm kan deurlopend gebruik word om toe te sien dat die proses volgens die riglyne, bepalings en tydgleuwe geskied.

5.4.3.2 Aanbeveling 6

Die adjunkhoof moet ’n skoolbeleid skryf wat handel oor die spesifieke riglyne vir sy/haar skool. Dit moet alle tersaaklike wetgewing, asook nasionale en provinsiale beleid bevat en vandaar moet die beleid op die spesifieke skool se behoeftes van toepassing gemaak word. Hierdie beleid moet aan die beheerliggaam van die skool voorgelê word vir goedkeuring en daarna moet die beleid met die personeel bespreek

word. Elke personeellid moet ’n getekende kopie van die leerderraadverkiesingsbeleid ontvang.

5.5 Beperkings

Die huidige studie het die volgende beperkings uitgewys met die oog op verdere empiriese navorsing in die toekoms.

5.5.1 Beïnvloeding

Dit was nie moontlik om te verklaar op watter terreine beïnvloeding tydens die leerderraadverkiesingsproses plaasvind nie, aangesien die meetinstrument slegs ‘beïnvloeding’ as subtema ingesluit het. Die meetinstrument het verwys na die mate waarin beïnvloeding tydens die leerderraadsverkiesing plaasvind, maar die tipe beïnvloeding, asook die frekwensie waarmee dit geskied, het nie ter sprake gekom nie. Dit sal interessant en insiggewend wees om ’n studie te doen oor beïnvloeding tydens leerderraadsverkiesings. Alle respondente kan betrek word – dit wil sê beide die leerderkomponent en die opvoederkomponent. In so ’n studie sal dit moontlik voordelig wees om ’n kwantitatiewe sowel as ’n kwalitatiewe benadering te volg.

5.5.2 Afrika-demokrasie en ‘Afrikataliges’

Alhoewel Afrika-demokrasie as onderafdeling tydens die literatuurstudie bespreek is (sien 2.2.6), het die navorser in gebreke gebly om vrae oor Afrika-demokrasie by die meetinstrument in te sluit. In die afdeling oor die studiebevindings is bewys gelewer dat respondente uit verskillende taalgroepe teenstellende opinies huldig oor sekere kwessies rakende die leerderraadverkiesingsproses (Tabel 4.8, Item B, Kennis oor prosesse en Tabel 4.8, Item C, Opvoeders). Afrikaanssprekende respondente was van mening dat hulle oor ’n hoë mate van kennis oor die leerderraadverkiesingsproses beskik, terwyl Sothosprekende respondente aangedui het dat hulle nie oor ’n hoë mate van kennis beskik nie. ’n Moontlike verklaring vir dié bevinding is dat die stralekranseffek by Afrikaanssprekende respondente voorkom (hoë dunk van hul eie kennis) of dat hulle al vir ’n lang tydperk aan verkiesingsprosesse blootgestel word. Die Sothosprekende respondente openbaar ’n ‘laissez-faire’ gesindheid, waartydens nie klem geplaas word op ’n diepgaande kennis van leerderraadverkiesingsprosesse nie.

Volgens Tabel 4.8, Item C, Opvoeders, was die Afrikaanssprekende respondente van mening dat opvoeders ’n dubbele of beslissende stem tydens die stemproses moet hê.

Hierdie bevinding impliseer dat opvoeders nie die leerders se stem vertrou nie, en dat hulle ’n ondemokratiese gesindheid toon en ’n beherende invloed oor die leerderraadverkiesing wil verkry. Verder kom die skending van magsneutraliteit ter sprake, aangesien die opvoeders hul mag oorskry deur outoritêr op te tree om ’n beslissende of meerderheidstem te hê. Sothosprekende respondente is van mening dat die opvoeders nie ’n beslissende stem moet hê nie, en dat alle stemme gelyke waarde moet hê. Gelyke stemreg is ’n element van ’n demokratiese praktyk.

Bogenoemde resultate ten opsigte van die teenstellende opinies van die twee taalgroepe (Afrikaans en Sotho) het gedui op die moontlikheid van ’n toekomstige empiriese studie oor die effek van *ubuntu* op die leerderraadsverkiesing. Bennett (2011:48) noem dat *ubuntu* ’n waarde of voorstelling van die regte wyse van leef is, maar dat *ubuntu* individuele outonomie ontken, en dat *ubuntu* oorbodig is, aangesien die reg tot menswaardigheid in die Grondwet van Suid-Afrika (S-A, 1996) vervat is. Omdat *ubuntu* individuele outonomie ontken, ontstaan die onwillekeurige vraag: Wat sou die impak op ’n leerderraad wees, indien leerderraadslede wat ’n *ubuntu*-leefwyse aanhang op die leerderraad dien?

Volgens die literatuurstudie (sien 2.2.6) toon ‘Afrikataliges’[3] die geneigdheid om leiers te verwerp wanneer hulle dink dat die leiers se tyd uitgedien is. Hoe sou hierdie geneigdheid ’n leerderraad raak, indien die leerders so ’n besluit ten opsigte van die leerderraad sou neem? Verder is die gemoed van ‘Afrikataliges’ in *ubuntu* ingebed: Wat sou die effek op ’n leerderraad wees indien die leiers hul identiteit verloor omdat hulle in die groep (leerderraad) beskerming geniet? Sou hulle hulself as onaantasbaar beskou en as verhewe bo skoolreëls en verantwoordelikhede sien? Die impak van Afrika-demokrasie op die teenstellende opinies van respondente uit verskeie taalgroepe – met betrekking tot die proses van leerderraadsverkiesing – verg toekomstige empiriese navorsing. Indien antwoorde op hierdie knelpunte verkry word, kan nuwe regulasies en riglyne die lig sien en vars insig oor die demokratiese leerderraadsverkiesingsproses in Suid-Afrika bied.

5.6 Gevolgtrekking

Plato het vertel van die gebeure aan boord van ’n skip wat deur ’n dowe, kortsigtige kaptein navigeer word. Die verhaal beskryf die kaptein se swak navigasievermoë. Die

[3] Afrikataliges verwys na persone wat tale praat wat inheems aan Afrika is

kaptein is (vanweë sy swak navigasievermoë) deur die bemanning vermoor en ŉ nuwe kaptein is aangewys. Wanneer die kapteins gedurig vervang word met kapteins wat (aldus die onkundige/oningeligte bemanning) oor beter navigasievermoë beskik, kan die skip nie op koers gehou word nie (sien 2.2.1).

Die Grondwet van Suid-Afrika, asook die Suid Afrikaanse Skolewet, bied ŉ 'navigasie-stelsel' ter bereiking en daarstelling van ŉ demokratiese leerderraadverkiesingsproses by skole. Indien ŉ 'dowe, kortsigtige kaptein' (onderwysdepartement, skoolbestuur, verkiesingskomitee) in beheer van die 'navigasie' (leerderraadsverkiesing) is en hy die 'navigasiestelsel' (wetgewing, riglyne, beleide, demokratiese beginsels) ter syde stel, misbruik of ignoreer, kan ŉ skip wat op dié wyse navigeer word, op die rotse beland (ondemokratiese praktyke vind tydens leerderraadsverkiesings plaas).

Met hierdie navorsing is aangetoon dat die leerderraadverkiesingsproses by openbare primêre en sekondêre skole in Gauteng-Wes wetend of onwetend toelaat dat sekere ondemokratiese praktyke plaasvind. Aangesien die respondente se opinies en menings rakende hul kennis van regsdeterminante en regsteorie nagevors is, kon waardevolle bevindings gemaak word wat in die toekoms ŉ impak op die demokratiese leerderraadsverkiesingsproses kan hê.

Demokratiese leierskap in skole vereis leiers met insig, wat oor eienskappe van betroubaarheid, doelgerigtheid, verantwoordelikheidsin, die vermoë om tussen reg en verkeerd te onderskei, en oor goeie selfdissipline beskik. Demokratiese leiers wat ŉ positiewe verskil wil maak en as voorbeeld wil dien, is die leiers wat op skolevlak ingewy moet word. Dit is die taak van opvoederleiers om die pas vir demokratiese leierskap aan te gee en te vestig, sodat die leerderleiers van vandag die demokratiese leierskap van môre in Suid-Afrika kan word.

"Demokrasie kan nie slaag nie, tensy diegene wat hul keuse uitoefen, bereid is om wys te kies. Die ware beskermer van demokrasie is dus onderwys. "

Franklin D. Roosevelt

BRONNELYS

Ackerman, B. & Fishkin, J.S. 2003. Deliberation Day. In Fishkin, J.S. & Laslett, P. (eds.). *Debating deliberative democracy*. Malden: Blackwell. (pp. 7-30).

Arnstein, S.R. 1969. A ladder of citizen participation. *JAIP*, 35 (4), 216-214.

Aspin, D. 1995. Creating and Managing the Democratic School. In Chapman, J, Froumin, I & Aspin, D. (eds.). *Creating and Managing the Democratic School*. Oxford: Routledge. p. 30-59.

Babbie, E. & Mouton, J. 2008. *The practice of social research*. Cape Town: Oxford University Press.

Badenhorst, J. & Badenhorst, B. 2013. Die sosiopolitieke sienings van ’n groep Suid-Afrikaanse universiteitstudente oor demokrasie in Suid-Afrika. p. 162-182. Beskikbaar by http://scholar.ufs.ac.za:8080/xmlui/bitstream/handle/11660/7316/contemp_v38_n1_a9.pdf?sequence=1 [Datum van gebruik: 11 Februarie 2018].

Beare, H. 1990. Democracy and bureaucracy in the organization of school systems in Australia: A synoptic view. In Chapman, J.D. & Dunstan, J.F. *Democracy and bureaucracy – tensions in public schooling*. New York: The Falmer Press. (p.16).

Biesta, G.J.J. 2006. *Beyond Learning*. Boulder, USA: Paradigm.

Biesta, G.J.J. 2010. *Good Education in an Age of Measurement: Ethics, Politics, Democracy*. Boulder, USA: Paradigm.

Blaauw, J.L. 1990. Kriteria vir die identifisering van leerlingraadslede in sekondêre skole in Namibië. Potchefstroom: NWU. Skripsie – M.Ed.

Blaug, R. & Schwarzmantel, J. (eds.). 2000. *Democracy: A Reader*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Bogaards, M. 2017. *Beraadslagende demokrasie en hervorming van die kiesstelsel in Suid-Afrika: ’n Kampus Medley*. (pp. 1-8). Beskikbaar by https://doi.org/10.1080/02589346.2017.1354549 [Datum van toegang: 10 Februarie 2018].

Boweni, G.P. 2005. *The structure and functions of a prefect system in primary schools predominantly attended by black learners.* Available at https://scholar.google.co.za/scholar [Date of access: 6 February 2018].

Bush, T. & Heystek, J. 2003. *School Governance in the New South Africa*. pp. 127-138. Available at https://doi.org/10.1080/0305792032000070084 [Date of access: 2 February 2018].

Bresser-Pereira, L.C. 2004. *Republican Democracy.* Available at http://www.oxfordscholarship.com/view/10.1093/0199261180.001.0001/acprof-9780199261185-chapter-12 [Date of access: 15 March 2017].

Carr, I.A. 2005. From policy to praxis: A study of the implementation of representative councils of learners in the Western Cape, from 1997 to 2003. Cape Town: UCT (Thesis – PhD).

Chilisa, B. & Kawulich, B. 2012. Selecting a research approach: paradigm, methodology and methods. In Wagner, C. (ed.). *Doing social research: A global context.* McGraw-Hill Higher Education.

Colditz, P. 2006. *Leerlingrade by openbare skole*. Beskikbaar by www.fedsas.org.za [Datum van gebruik: 6 Februarie 2018].

Creswell, J.W. 2014. Research *Design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Los Angeles: SAGE.

Currie, I. & De Waal, J. (eds.). 2001. *The New Constitutional and Administrative Law*. Lansdowne: Juta.

Dawson, C. 2009. *Introduction to Research Methods – A practical guide for anyone undertaking a research project*. 4th edition. Oxford: How to Books Ltd.

DBE sien Department of Basic Education.

De Bruin, P. 2006. Kookpot woed by spogskool oor leerlingraadsverkiesing. *Beeld*: 3, 13 Feb.

De Villiers, E. & Pretorius, S.G. 2011. Democracy in schools: are educators ready for teacher leadership. *South African Journal of Education*, 31, p.574-589.

Dieltiens, V.M. 2000. Democracy in education or education for democracy: The limits of participation in South African school governance. Johannesburg: Wits. (M.Ed. dissertation).

Dieltiens, V. & Motala, S. 2014. Quintile ranking system, South Africa. In Poisson, M. (ed.). *Achieving transparency in pro-poor education incentives*. Paris: International Institute for Educational Planning. (pp. 69-94).

Dryzek, J.S. 2000. *Deliberative democracy and beyond: liberals, critics, contestants*. Oxford: University Press.

Duignan, B. 2016. *Social democracy*. Available at https://www.britannica.com [Date of access: 10 March 2017].

Ebersöhn, L., Eloff, I. & Ferreira, R. 2016. First steps in action research. In Maree, K. (ed.). *First steps in research*. 2nd edition. Pretoria: Van Schaik. (p. 134).

Etkan, I., Musa, S.A. & Alkassim, R.S. 2015. *Comparison of Convenience Sampling and Purposive Sampling*. Science Publishing Group. Available at http://www.sciencepublishinggroup.com/j/ajtas [Date of access: 18 September 2016].

Field, A. 2009. Discovering statistics using SPSS. 3rd ed. London: SAGE. (821 pp).

Gutman, A. & Thompson, D. 2003. Deliberative democracy beyond process. In Fishkin, J.S. & Laslett, P. (eds.). *Debating deliberative democracy*. Malden: Blackwell. (pp. 31-53).

Habermas, J. 1984. The theory of communicative action. Vol 1. *Reason and the rationalization of society.* Translated by Thomas McCarthy. Boston: Beacon Press.

Habermas, J. 1987. The theory of communicative action. Vol. 2. *Lifeworld and systems: a critique of functionalist reason*. Translated by Thomas McCarthy. Boston: Beacon Press.

Habermas, J. 1996. *Contributions to a discourse theory of law and democracy.* Translated by William Rehg. Cambridge: Polity Press.

Hayward, B. 2012. *Children, citizenship and environment: nurturing a democratic imagination in a changing world*. Oxford: Routledge.

Held, D. 2006. *Models of Democracy*. 3rd edition. Cambridge: Polity Press.

Hillard, V.G. & Notshulwana, M. 2001. Strategies for ensuring sustainable democracy in South Africa. *Acta Academica*. (p. 155).

Hoy, W.K. & Adams, C.M. 2016. *Quantitative research in education: a primer*. 2nd edition. Los Angeles: SAGE.

Hunt, F. 2014. Learner councils in South African schools: an adult involvement and learners' rights. *Journal of Education, Citizenship and Social Justice*, 9 (3), 268-285.

IBM SPSS Statistics Version 25, Release 23.0.0, Copyright© IBM Corporation and its licensors. http://www-01.ibm.com/software/analytics/spss/

Ivankova, N.V., Creswell, J.W. & Clark, V.L. 2016. Foundations and approaches to mixed methods research. In Maree, K. (ed.). *First steps in research*. 2nd edition. Pretoria: Van Schaik. (p. 307).

Johnson, R.B. & Christensen, L. 2017. *Education Research. Quantitative, Qualitative and Mixed Approaches*. 6th edition. Los Angeles: SAGE.

Kinash, S. (2012). *Paradigms, methodology and methods*. Available at http://ecms-ext.bond.edu.au/prod_ext/groups/public/@pub-tls-gen/documentsgenericwebdocument/ bd3_ 012336.pdf [Date of access: 4 May 2017]

Lewis, S.G. & Naidoo, J. 2004. *Whose Theory of Participation? School Governance and Practice in South Africa*.

Linington, V., Excell, L. & Murris, K. 2011. Education for participatory democracy: a Grade R perspective. *Perspectives in Education*, 29 (1), 36-46.

Ma, J. 2016. Making sense of research methodology. In Palaiologou, I., Needham, D. & Male, T. (ed.). *Doing research in education: Theory and practice*. Los Angeles: Sage. (p. 25).

Maree, K. & Pietersen, J. 2016. The quantitative research process. In Maree, K. (ed.). *First steps in research*. 2nd edition. Pretoria: Van Schaik. (pp. 162-172).

Mncube, V. 2009. The perceptions of parents of their role in the democratic governance of schools in South Africa: Are they on board? *South African Journal of Education Copyright*, 29, 83-103.

Mohlala, T. 2011. Nurturing good leaders. *The Teacher* (2), 1 Jan.

Naidoo, L., Westraad, S. & Bradfield, A. 2010. *Representative Council of Learners (RCL) Training Programme.* Port Elizabeth: GM South Africa Foundation.

Nieuwenhuis, J. 2016. Introducing qualitative research. In Maree, K. (ed.). *First steps in research*. 2nd edition. Pretoria: Van Schaik. (p. 51).

Oosthuizen, I.J. (ed.). 2009. *Aspects of Education law*. 4th edition. Pretoria: Van Schaik.

Oosthuizen, I.J. & Rossouw, J.P. 2003. *Fundamentals of Education Law*. Potchefstroom: Azarel.

Palaiologou, I., Needham, D. & Male, T. (ed.). 2016. *Doing research in education: Theory and practice*. Los Angeles: SAGE.

Pateman, C. 1970. *Participation and democratic theory*. Cambridge: Cambridge University Press.

Phakoa, T. & Bisschoff, T. 2001. The status of minors in governing bodies of public secondary schools. Paper presented at the Education Management Association of South Africa Conference, Durban, March 2001. Available at https://books.google.co.za. [Date of access: 3 February 2018].

Rutledge, C. 2017. *For the elite, by the elite*. Available at https://www.news24.com/Columnists/GuestColumn/for-the-elite-by-the-elite-20170723-2 [Date of access: 10 February 2018].

Salzwedel, I. 2010. Die jeug het die ATKV nog altyd na aan die hart gelê. Die ATKV-Jeuginstituut doen baie vir die jeug en hul onderwysers, boonop alles in Afrikaans. *Taalgenoot*: 10, 1 Jul.

Samuel, G. 2003. *Epistemology and Method in Law*. Aldershot: Ashgate.

Schools4SA. 2016. Available at http://www.schools4sa.co.za [Date of access: 19 August 2016].

Smit, M.H. (ed.). 2011. *Fundamentals of Human Rights and Democracy in Education – a South African Perspective*. Potchefstroom: COLMAR.

Smit, M.H. 2008. *Bureaucracy is constraining democracy in South African schools*. Law, Democracy & Development. Vol. 12(1), 73-92.

Smyth, J. 2006. Educational leadership that fosters 'student voice'. International Journal Leadership in Education. 9(4). pp. 279-284.

Southall, R. 2018. *Zuma's reluctance to leave office is offering sound lessons in democracy*. Available at https://theconversation.com/zumas-reluctance-to-leave-office-is-offering-sound-lessons-in-democracy-91352 [Date of access: 10 February 2018].

Tolmie, A., Muijs, D. & McAteer, E. 2011. *Quantitative Methods in Educational and Social Research using SPSS*. Berkshire: Open University Press.

University of Pretoria. 2016. *Constitution for Student Governance.* Available at http://www.up.ac.za/student-life [Date of access: 25 April 2018].

Van der Westhuizen, P.C. & Basson, C.J.J. (eds.). 2008. *Effective educational management*. Cape Town: ABC Press.

Van der Vyver, C.P. 2011. Bestuurstrategieë vir die optimalisering van die sorgfunksie van die skoolhoof. Noordwes-Universiteit. Potchefstroom. (Tesis – PhD).

Van Niekerk, A.S. 1992. *Sáám in Afrika.* Kaapstad. Tafelberg-Uitgewers Beperk.

Van Niekerk, A.S. 1996. *Anderkant die reënboog*. Kaapstad. Tafelberg-Uitgewers Beperk.

Vogt, W.P. 2007. *Quantitative research methods for professionals*. Pearson: Allyn & Bacon.

Wiklund, H. 2012. *Democratic deliberation – In search of arenas for democratic deliberation: a Habermasian review of environmental assessment*. Available at http://dx.doi.org/10.3152/147154605781765391 [Date of access: 15 March 2017].

Wiklund, H. 2005. Democratic deliberation – In search of arenas for democratic deliberation: a Habermasian review of environmental assessment. *Impact Assessment and Project Appraisal*, 23 (4), 281-292.

Wiklund, H. 2005. A *Habermasian analysis of the deliberative democratic potential of ICT-enabled services in Swedish municipalities*. Available at nms.sagepub.com/content/7/2/247.full.pdf [Date of access: 15 March 2017]

Witty, G. & Wisby, E. 2007. *School decision making? School councils in action*. London: Institute of Education, University of London. (Research report).

Woods, P.A. 2004. *Democratic leadership: drawing distinctions with distributed leadership*. International Journal Leadership in Education. 7(1). 3-26.

WETGEWING, REGULASIES EN DEPARTEMENTELE BELEIDE

Department of Basic Education. 2010. *National Support Pack*. Department of Basic Education and MIET Africa. Overport: MIET Africa.

Department of Basic Education. 2018. *Guidelines relating to the election of governing bodies of public schools*. Available at https://www.education.gov.za/ [Date of access: 27 January 2018].

Gauteng Department of Education. 2018a. *Information regarding SGBs.* Available at https://www.education.gov.za/Informationfor/SGBs.aspx [Date of access: 22 January 2018].

Gauteng Department of Education. 2018b. *School fees and exemption.* Available at https://www.education.gov.za/Informationfor/ParentsandGuardians/SchoolFees.aspx [Date of access: 10 February 2018].

Northern Cape Department of Education. 2016. Notice for the establishment, election and functioning of representative councils of learners in public schools in the Northern Cape. *Government Gazette* no. 2054 of 2016. Pretoria: Government Printer.

South Africa (SA). 1996. National Education Policy Act, No. 27 of 1996. Pretoria: Government Printer.

South Africa (SA). 2001. Department of Education. *The Personnel Administrative Measures.* Pretoria: Government Printer.

South Africa (SA). 2005. Children's Act, No. 38 of 2005. Pretoria: Government Printer.

South Africa (SA). 2008. The Process of establishing and electing Representative Councils of Learners (RCL's) Structures. *Government Gazette* no. 67 of 2008. Pretoria: Government Printer.

Suid-Afrika (S-A). 1996a. Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika, Wet 108 van 1996. Pretoria: Staatsdrukker.

Suid-Afrika (S-A). 1996b. Suid-Afrikaanse Skolewet, Wet 84 van 1996. Pretoria: Staatsdrukker.

Wes-Kaap Departement van Onderwys. 2018. Wes-Kaapse Provinsiale Parlement. *Begryp wat demokrasie beteken*. Beskikbaar by http://www.wcpp.gov.za/sites/default/files/WCPP%20Poster-Understanding%20AFR.pdf [Datum van gebruik: 28 Januarie 2018].

Western Cape Department of Education. 2012. *Election of Representative Councils of Learners for 2013*. Available at http://wced.school.za/circulars/minutes12/IDCminutes/eimg19_12.html. [Date of access: 10 February 2016].

Head of Department of Education, Limpopo Province v Settlers Agricultural High School and Others (CCT36/03) [2003] ZACC 15; 2003 (11) BCLR 1212 (CC) [Date of access: 2 October 2003].

Jonkers v Western Cape Education Department [1999] 2 BALR 199 (IMSSA).

Maritzburg College v Dlamini NO and others [2005] JOL 15075 (N).

South Africa (SA). 2006. *Western Cape Residents Association v Parow High School 2006 (3) SA 542 (C)*.

South Africa (SA). 1999. *Pearson High School v Head of the Department Eastern Cape Province and others* [1999] JOL 5517 (Ck).

BYLAAG A

Etieksertifikaat

NORTH-WEST UNIVERSITY
YUNIBESITI YA BOKONE-BOPHIRIMA
NOORDWES-UNIVERSITEIT
POTCHEFSTROOM CAMPUS
Fakulteit Opvoedkunde / Faculty Education
Privaatsak / Private Bag X6001, Potchefstroom
Suid-Afrika / South Africa 2520
T: 018 299 4656
F: 086 661 8589
http://www.nwu.ac.za

13 November 2018

To Whom It May Concern

I hereby confirm that the ethics application, as stated below, was approved at the Ethics Committee meeting of the Faculty of Education of 20 September 2018.

Ethics number: NWU-00361-18-A2

Project head: Prof MH Smit

Project team: A-M Britz, C Eloff

Title: Demokrasie en leerderraadsverkiesings in openbare skole: 'n Onderwysregtelike perspektief

Period: 18 April 2018 – 31 December 2018

Risk level: Low

Should you have further enquiries in this regard, you are welcome to contact Prof Jako Olivier at 018 285 2078 or by email at Jako.Olivier@nwu.ac.za or Ms Erna Greyling at 018 299 4656 or by email at Erna.Greyling@nwu.ac.za .

Yours sincerely

Prof J Olivier
Chair Edu-REC

BYLAAG B

Statistiese konsultasiediens

Private Bag X6001, Potchefstroom
South Africa 2520

Tel: 018 299-1111/2222
Web: http://www.nwu.ac.za

Statistical Consultation Services
Tel: +27 18 285 2016
Fax: +27 0 87 231 5294
Email: suria.ellis@nwu.ac.za

14 Desember 2018

Re: Dissertation, Me A-M Britz, student number 20344422

We hereby confirm that the Statistical Consultation Services of the North-West University analysed the data of the above-mentioned student and assisted with the interpretation of the results. However, any opinion, findings or recommendations contained in this document are those of the author, and the Statistical Consultation Services of the NWU (Potchefstroom Campus) do not accept responsibility for the statistical correctness of the data reported.

Kind regards

Prof SM Ellis (Pr. Sci. Nat)
Associate Professor: Statistical Consultation Services

BYLAAG C

Ingeligte toestemmingbrief

Private Bag X6001, Potchefstroom
South Africa 2520

Tel: 018 299-1111/2222
Web: http://www.nwu.ac.za

RESEARCHER:
Mrs. A-M Britz
Fellow M.Ed.
student
61 Siebert Street
Fochville
2515
Cell 072 129 9951
Email:
ambritz@lantic.net

PROJECT SUPERVISOR:
Prof. M.H. Smit
Associate Professor

Faculty Education Sciences
School of Education
NWU, Potchefstroom campus
Tel: 018 299 4325
Email:
Marius.Smit@nwu.ac.za

PARTICIPANT INFORMATION AND CONSENT FORM

I herewith wish to request your consent to participate in this research, which involves teachers from primary and secondary schools. Before you give consent, please acquaint yourself with the information below.

The details of the research are as follows:

TITLE OF THE RESEARCH PROJECT:

Demokrasie en leerderraadsverkiesings in openbare skole: 'n Onderwysregtelike perspektief

Democracy and learner council elections in public schools: An Education Law perspective

PROJECT SUPERVISOR:	**Prof. Marius Smit**
CO-SUPERVISOR:	**Ms. Cecile Eloff**
ADDRESS:	**School of Education, NWU, Potchefstroom Campus**
CONTACT NUMBER:	**018 299 4325**
MEMBER OF PROJECT TEAM:	
M.Ed. Student:	**Mrs. Anna-Marié Britz**
ADDRESS:	**61 Siebert Street, Fochville**
CONTACT NUMBER:	**072 129 9951**

This study has been approved by the Ethics committee of the Faculty of Education Sciences of the North-West University and will be conducted according to the ethical guidelines of this committee. Permission was also asked from the Department of Basic Education as well as the school principals.

What is this research about?
The aims of this research is:

- To determine to what extent learner council elections take part democratically, with specific reference to education law principles.
- To determine what the legal determinants and legal theory regarding democratic learner council elections is.
- To determine what the educators and learners' knowledge and opinions regarding the democratic principles of learner council elections are.

Participants

- For the purpose of this study, the following persons will be invited as participants:

  Secondary schools:

  1. The deputy principal who is responsible for or overseeing the Representative Council of Learners.
  2. The educator guardian of the Representative Council of Learners.
  3. A member of the Representative Council of Learners, who is also serving as a member of the School Governing Body. The learner must be 18 years or older.

  Primary schools:

  1. The deputy principal who is responsible for or overseeing the Representative Council of Learners.
  2. The educator guardian of the Representative Council of Learners.

What is expected of you as participant?
I invite you to participate in a research study about learner council elections. You will be expected to:

1. Complete the 'Participant information and Consent Form'.
2. Complete a questionnaire regarding learner council elections. The format in which you prefer to complete the questionnaire is as follows – you will have the opportunity to complete it in your private time via WhatsApp, e-mail or hard copy during school hours, in an office at the school. The completion of the questionnaire will not take more than 45 minutes of your time. Participation is voluntary and anonymous and the school's identity will not be revealed.

Benefits to you as participant
The study provides the opportunity to share your knowledge and opinion regarding democratic principles of learner council elections as well as the legal determinants and legal theory regarding democratic learner council elections.

The study will contribute to Education Law. Education Law documentation only broadly accentuates the democratic electoral process of learner council elections. Inadequate knowledge of the nomination process, as well as the election process itself, has in the past led to undemocratic practices in public schools. Democratic learner council electoral guidelines are missing and the study can contribute to improving democratic practices in schools as well as the composition of departmental guidelines for learner council elections.

The study can make a contribution to the calibre leader serving on the learner council, as leaders are trained around democratic leadership.

The learner council, acting as representatives of the learners, can impact the dynamics of the "learner component" of leadership at a school.

Moreover, after the completion of the project, you will have the opportunity to learn from the research findings and share them with your colleagues. The findings might even direct your school's vision on learner council elections into a new direction.

Risks involved for participants
I do not anticipate evident risks in this project.

Confidentiality and protection of identity
If you choose to volunteer to participate in this research project, you will have the right to withdraw at any stage without consequences. The questionnaires will be completed anonymously and your school's name will not be identified in any research reports based on this project.

During the analysis and interpretation stage, your data will be stored on my personal password protected computer to allow for analysis and publication opportunities. The data that were collected in hard copy, will be stored in a secured cupboard in my study. After the project concludes, the data will be stored in a secured cupboard in my study for no more than 7 years.

Dissemination of findings

A copy of the dissemination of the findings will be send to you, after the project was assessed and completed successfully.

If you have any further questions or enquiries regarding your participation in this research, please contact the researcher for more information.

DECLARATION BY PARTICIPANT:

By signing below, I ..... agree to take part in a research study entitled:

Demokrasie en leerderraadsverkiesings in openbare skole: 'n Onderwysregtelike perspektief

Democracy and learner council elections in public schools: An Education Law perspective

I declare that:

- I have read this information and consent form and understand what is expected of me in the research.
- I have had a chance to ask questions to the researcher and all my questions have been adequately answered.
- I understand that taking part in this study is voluntary and I have not been pressurised to take part.

- I may choose to leave the study at any time and will not be penalised or prejudiced in any way.
- I may be asked to leave the research process before it has finished, if the researcher feels it is in my best interests, or if I do not follow the research procedures, as agreed to.

Signed at (place)_____on (date) _____/_____/2018

_____ _____

Signature of participant **Signature of witness**

BYLAAG D

Toestemming van departement van onderwys

GAUTENG PROVINCE
Department: Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

8/4/4/1/2

GDE RESEARCH APPROVAL LETTER

Date:	**29 August 2018**
Validity of Research Approval:	**05 February 2018 – 28 September 2018** **2018/268**
Name of Researcher:	**Britz A-M**
Address of Researcher:	**61 Siebert Street**
	Foschville
	2515
Telephone Number:	**018 771 7292 072 129 9951**
Email address:	**ambritz@lantic.net**
Research Topic:	**Demokrasie en leerderraadsverkiesings by openbare skole: 'n Onderwysregtelike perspektief**
Type of qualification	**M.Ed**
Number and type of schools:	**One Hundred and seven Primary Schools, Forty eigh Secondary Schools**
District/s/HO	**Gauteng West.**

Re: Approval in Respect of Request to Conduct Research

This letter serves to indicate that approval is hereby granted to the above-mentioned researcher to proceed with research in respect of the study indicated above. The onus rests with the researcher to negotiate appropriate and relevant time schedules with the school/s and/or offices involved to conduct the research. A separate copy of this letter must be presented to both the School (both Principal and SGB) and the District/Head Office Senior Manager confirming that permission has been granted for the research to be conducted.

The following conditions apply to GDE research. The researcher may proceed with the above study subject to the conditions listed below being met. Approval may be withdrawn should any of the conditions listed below be flouted:

29/08/2018

1

Making education a societal priority

Office of the Director: Education Research and Knowledge Management
7th Floor, 17 Simmonds Street, Johannesburg, 2001
Tel: (011) 355 0488
Email: Faith.Tshabalala@gauteng.gov.za
Website: www.education.gpg.gov.za

1. *The District/Head Office Senior Manager/s concerned must be presented with a copy of this letter that would indicate that the said researcher/s has/have been granted permission from the Gauteng Department of Education to conduct the research study.*
2. *The District/Head Office Senior Manager/s must be approached separately, and in writing, for permission to involve District/Head Office Officials in the project.*
3. *A copy of this letter must be forwarded to the school principal and the chairperson of the School Governing Body (SGB) that would indicate that the researcher/s have been granted permission from the Gauteng Department of Education to conduct the research study.*
4. *A letter / document that outline the purpose of the research and the anticipated outcomes of such research must be made available to the principals, SGBs and District/Head Office Senior Managers of the schools and districts/offices concerned, respectively.*
5. *The Researcher will make every effort obtain the goodwill and co-operation of all the GDE officials, principals, and chairpersons of the SGBs, teachers and learners involved. Persons who offer their co-operation will not receive additional remuneration from the Department while those that opt not to participate will not be penalised in any way.*
6. *Research may only be conducted after school hours so that the normal school programme is not interrupted. The Principal (if at a school) and/or Director (if at a district/head office) must be consulted about an appropriate time when the researcher/s may carry out their research at the sites that they manage.*
7. *Research may only commence from the second week of February and must be concluded before the beginning of the last quarter of the academic year. If incomplete, an amended Research Approval letter may be requested to conduct research in the following year.*
8. *Items 6 and 7 will not apply to any research effort being undertaken on behalf of the GDE. Such research will have been commissioned and be paid for by the Gauteng Department of Education.*
9. *It is the researcher's responsibility to obtain written parental consent of all learners that are expected to participate in the study.*
10. *The researcher is responsible for supplying and utilising his/her own research resources, such as stationery, photocopies, transport, faxes and telephones and should not depend on the goodwill of the institutions and/or the offices visited for supplying such resources.*
11. *The names of the GDE officials, schools, principals, parents, teachers and learners that participate in the study may not appear in the research report without the written consent of each of these individuals and/or organisations.*
12. *On completion of the study the researcher/s must supply the Director: Knowledge Management & Research with one Hard Cover bound and an electronic copy of the research.*
13. *The researcher may be expected to provide short presentations on the purpose, findings and recommendations of his/her research to both GDE officials and the schools concerned.*
14. *Should the researcher have been involved with research at a school and/or a district/head office level, the Director concerned must also be supplied with a brief summary of the purpose, findings and recommendations of the research study.*

The Gauteng Department of Education wishes you well in this important undertaking and looks forward to examining the findings of your research study.

Kind regards

Ms Faith Tshabalala
CES: Education Research and Knowledge Management

DATE: 29/08/2018

Making education a societal priority

Office of the Director: Education Research and Knowledge Management
7th Floor, 17 Simmonds Street, Johannesburg, 2001
Tel: (011) 355 0488
Email: Faith.Tshabalala@gauteng.gov.za
Website: www.education.gpg.gov.za

BYLAAG E

Toestemmingsbrief van prinsipaal

Privaatsak X6001
Potchefstroom
2520
Tel. 018 299 1111 / 2222
Web. http:/www.nwu.ac.za
Fakulteit Opvoedingswetenskappe
Skool van Opvoedkundes

Die Prinsipaal

Beste Meneer / Me.

NAVORSINGSVRAELYS - DEMOKRASIE EN LEERDERRAADVERKIESINGS IN OPENBARE SKOLE

Een van die maniere waarop die rol van verteenwoordigende leerderrade waarskynlik verbeter kan word, is deur demokratiese leerlingraadverkiesings, omdat leierskap en demokrasie hand aan hand loop.

Demokratisering behels die deelname van alle leerders en opvoeders aan leerderraadverkiesings, sowel as die demokratiese administrasie van die stelsel deur die adjunkhoof en die leerderraadvoog.

Om die omvang en sukses van demokratiese leerderraadverkiesingsproses in die skole van Gauteng-Wes-provinsie te bepaal, is u skool gekies om aan hierdie navorsingprojek deel te neem. Die toestemmingsbrief van die Departement van Basiese Onderwys is ingesluit.

U word vriendelik versoek om die toestemmingbrief te verleen en die voorgenome navorsingsprojek met die respondente – adjunkhoof, leerderraadvoog asook 'n lid van die verteenwoordigende raad van leerders (moet ouer as 18 wees), te bespreek.

By **hoërskole** neem slegs die **adjunkhoof(de), leerderraadsvoog(de)** en **een leerder van die Verteenwoordigende Raad van leerders** (leerder moet 18 jaar of ouer wees), aan die studie deel. **Laerskole** het slegs twee respondente – **die adjunkhoof(de) en die leerderraadsvoog(de).** Sodra die projek met die respondente bespreek is, word die skakel na die Google Vraelys na die respondente aangestuur.

Die vraelys kan per slimfoon of op 'n rekenaar (met internet toegang) voltooi word en sal ongeveer 45 minute neem om te voltooi. Respondente word vriendelik versoek om die vraelyste teen **10 September 2018** te voltooi.

Die resultate van hierdie navorsing sal die onderwysdepartement in staat stel om die demokratiese grondslag van die leerlingraadverkiesingsisteem te verbeter en sal skole bemagtig om hul demokratiese regte uit te voer. Let asseblief daarop dat dit absoluut noodsaaklik is om u terugvoer te ontvang, want sonder u terugvoer sal die navorsing van min waarde wees.

Baie dankie vir u hulp en u spoedige terugvoer.

Met vriendelike groete

A-M Britz - Navorser

BYLAAG F

Brief van goedertrou aan beheerliggaam

Privaatsak X6001
Potchefstroom
2520
Tel. 018 299 1111 / 2222
Web. http:/www.nwu.ac.za
Fakulteit Opvoedingswetenskappe
Skool van Opvoedkundes

Die Voorsitter: Beheerliggaam

Beste Meneer / Me.

NAVORSINGSVRAELYS – DEMOKRASIE EN LEERDERRAADVERKIESINGS IN OPENBARE SKOLE

Een van die maniere waarop die rol van verteenwoordigende leerderrade waarskynlik verbeter kan word, is deur demokratiese leerlingraadverkiesings, omdat leierskap en demokrasie hand aan hand loop.

Demokratisering behels die deelname van alle leerders en opvoeders aan leerderraadverkiesings, sowel as die demokratiese administrasie van die stelsel deur die adjunkhoof en die leerderraadvoog.

Om die omvang en sukses van demokratiese leerderraadverkiesingsproses in die skole van Gauteng-Wes-provinsie te bepaal, is u skool gekies om aan hierdie navorsingprojek deel te neem. Toestemming vir die navorsing is verkry van die Departement van Basiese Onderwys – toestemmingsbrief is ingesluit.

Baie dankie vir u hulp en die geleentheid wat u my bied om u skool in te sluit by die navorsingsprojek. Indien u enige navrae het, kan u my kontak @ 072 129 9951.

Verdere besonderhede van die projek volg in die *"Informed Consent Form"* hier onder.

Met vriendelike groete

A-M Britz - Navorser

BYLAAG G

Meetinstrument

QUESTIONNAIRE / VRAELYS

*Required

Private Bag X6001, Potchefstroom
South Africa 2520
Tel: 018 299-1111/2222
Web: http://www.nwu.ac.za

RESEARCHER:
Mrs. A-M Britz
Fellow M.Ed.
student
61 Siebert Street
Fochville
2515
Cell 072 129 9951
Email:
ambritz@lantic.net

PROJECT SUPERVISOR:
Prof. M.H. Smit
Associate Professor

Faculty Education Sciences
School of Education
NWU, Potchefstroom campus
Tel: 018 299 4325
Email:
Marius.Smit@nwu.ac.za

PARTICIPANT INFORMATION AND CONSENT FORM

I herewith wish to request your consent to participate in this research, which involves teachers from primary and secondary schools. Before you give consent, please acquaint yourself with the information below.

The details of the research are as follows:

TITLE OF THE RESEARCH PROJECT:

Demokrasie en leerderraadsverkiesings in openbare skole: 'n Onderwysregtelike perspektief

Democracy and learner council elections in public schools: An Education Law perspective

PROJECT SUPERVISOR:	**Prof. Marius Smit**
CO-SUPERVISOR:	**Ms. Cecile Eloff**
ADDRESS:	**School of Education, NWU, Potchefstroom Campus**
CONTACT NUMBER:	**018 299 4325**
MEMBER OF PROJECT TEAM:	
M.Ed. Student:	**Mrs. Anna-Marié Britz**
ADDRESS:	**61 Siebert Street, Fochville**
CONTACT NUMBER:	**072 129 9951**

This study has been approved by the Ethics committee of the Faculty of Education Sciences of the North-West University and will be conducted according to the ethical guidelines of this committee. Permission was also asked from the Department of Basic Education as well as the school principals.

What is this research about?
The aims of this research is:

- To determine to what extent learner council elections take part democratically, with specific reference to education law principles.
- To determine what the legal determinants and legal theory regarding democratic learner council elections is.
- To determine what the educators and learners' knowledge and opinions regarding the democratic principles of learner council elections are.

Participants

- For the purpose of this study, the following persons will be invited as participants:

  Secondary schools:

  1. The deputy principal who is responsible for or overseeing the Representative Council of Learners.
  2. The educator guardian of the Representative Council of Learners.
  3. A member of the Representative Council of Learners, who is also serving as a member of the School Governing Body. The learner must be 18 years or older.

  Primary schools:

  1. The deputy principal who is responsible for or overseeing the Representative Council of Learners.
  2. The educator guardian of the Representative Council of Learners.

What is expected of you as participant?
I invite you to participate in a research study about learner council elections. You will be expected to:

1. Complete the 'Participant information and Consent Form'.
2. Complete a questionnaire regarding learner council elections. The format in which you prefer to complete the questionnaire is as follows – you will have the opportunity to complete it in your private time via WhatsApp, e-mail or hard copy during school hours, in an office at the school. The completion of the questionnaire will not take more than 45 minutes of your time. Participation is voluntary and anonymous and the school's identity will not be revealed.

Benefits to you as participant
The study provides the opportunity to share your knowledge and opinion regarding democratic principles of learner council elections as well as the legal determinants and legal theory regarding democratic learner council elections.

The study will contribute to Education Law. Education Law documentation only broadly accentuates the democratic electoral process of learner council elections. Inadequate knowledge of the nomination process, as well as the election process itself, has in the past led to undemocratic practices in public schools. Democratic learner council electoral guidelines are missing and the study can contribute to improving democratic practices in schools as well as the composition of departmental guidelines for learner council elections.

The study can make a contribution to the calibre leader serving on the learner council, as leaders are trained around democratic leadership.

The learner council, acting as representatives of the learners, can impact the dynamics of the "learner component" of leadership at a school.

Moreover, after the completion of the project, you will have the opportunity to learn from the research findings and share them with your colleagues. The findings might even direct your school's vision on learner council elections into a new direction.

Risks involved for participants
I do not anticipate evident risks in this project.

Confidentiality and protection of identity
If you choose to volunteer to participate in this research project, you will have the right to withdraw at any stage without consequences. The questionnaires will be completed anonymously and your school's name will not be identified in any research reports based on this project.

During the analysis and interpretation stage, your data will be stored on my personal password protected computer to allow for analysis and publication opportunities. The data that were collected in hard copy, will be stored in a secured cupboard in my study. After the project concludes, the data will be stored in a secured cupboard in my study for no more than 7 years.

Dissemination of findings

A copy of the dissemination of the findings will be send to you, after the project was assessed and completed successfully.

If you have any further questions or enquiries regarding your participation in this research, please contact the researcher for more information.

DECLARATION BY PARTICIPANT:

Demokrasie en leerderraadsverkiesings in openbare skole: 'n Onderwysregtelike perspektief

Democracy and learner council elections in public schools: An Education Law perspective

I declare that:

- I have read this information and consent form and understand what is expected of me in the research.
- I have had a chance to ask questions to the researcher and all my questions have been adequately answered.
- I understand that taking part in this study is voluntary and I have not been pressurised to take part.
- I may choose to leave the study at any time and will not be penalised or prejudiced in any way.
- I may be asked to leave the research process before it has finished, if the researcher feels it is in my best interests, or if I do not follow the research procedures, as agreed to.

1.

Do you agree to take part in the research described above? *

Tick all that apply.

☐ I agree

SECTION A / AFDELING A

BIOGRAPHICAL AND DEMOGRAPHICAL INFORMATION
Kindly take note:
This questionnaire is to be completed anonymously. Your name will not be mentioned and all information provided will be dealt with confidentially. Confidential information of persons or schools will not be published.

BIOGRAFIESE EN DEMOGRAFIESE INLIGTING
Let wel:
Die vraelys word anoniem voltooi. U naam sal nie genoem word nie en alle inligting wat verskaf word, sal vertroulik geag word. Vertroulike inligting oor persone of skole sal nie gepubliseer word nie.

2.

1. What is your age in years? / Wat is u ouderdom in jare?

Mark only one oval.

◯ 18 - 21
◯ 22 - 30
◯ 31 - 40
◯ 41 and older / 41 en ouer

3.

2. What is your gender? / Wat is u geslag?

Mark only one oval.

◯ Male / Manlik
◯ Female / Vroulik
◯ Prefer not to say / Verkies om nie te sê nie

4.

3. What is your home language? / Wat is u huistaal?

Mark only one oval.

◯ Afrikaans
◯ English
◯ Nguni languages / Ngunitale
◯ Sotho languages / Sothotale
◯ Other / Ander

5.

4. Are you at a primary, high (secondary) or combined school? / Is u by 'n laer, hoër (sekondêre) of 'n gekombineerde skool?

Mark only one oval.

- ◯ Primary school / Laerskool
- ◯ High (secondary) school / Hoërskool (sekondêre skool)
- ◯ Combined school / Gekombineerde skool

6.

5. Are you a learner or educator? If educator, please indicate your post level. / Is u 'n leerder of onderwyser? Indien onderwyser, dui asseblief u posvlak aan.

Mark only one oval.

- ◯ Learner / Leerder
- ◯ Post level 1 educator / Posvlak 1 onderwyser
- ◯ Post level 2 educator / Posvlak 2 onderwyser
- ◯ Post level 3 educator / Posvlak 3 onderwyser

7.

6. How many years of teaching experience do you have? / Oor hoeveel jare onderwyservaring beskik u?

Mark only one oval.

- ◯ Learner / Leerder
- ◯ 0 - 5 years / 0 - 5 jaar
- ◯ 6 - 10 years / 6 - 10 jaar
- ◯ 11 - 15 years / 11 - 15 jaar
- ◯ 16 years and longer / 16 jaar en langer

8.

7. What is your highest qualification? / Wat is u hoogste kwalifikasie?

Mark only one oval.

- ◯ Learner / Leerder
- ◯ Standard 10 or Grade 12 / Standerd 10 of Graad 12
- ◯ National diploma or certificate (tertiary) / Nasionale diploma of sertifikaat (tersiêr)
- ◯ Baccalaureus degree or equivalent / Baccalaureus graad of ekwivalent
- ◯ B.Ed or Honours degree / B.Ed. of Honneursgraad
- ◯ Masters degree / Meestersgraad
- ◯ Doctorate / Doktorsgraad

9.

8. What do you call the learners' leadership corps at your school? / Wat is die benaming van leerders se leierkorps by u skool?

Mark only one oval.

- ◯ Prefects / Prefekte
- ◯ Learner Council / Leerderraad
- ◯ Representative Council of Learners / Verteenwoordigende Raad van leerders
- ◯ Other: _____

10.

9. Which learners serve on the School Governing Body at your school? / Watter leerders dien op die skool se beheerliggaam by u skool?

Mark only one oval.

- ◯ Elected Learner Council / Verkose leerlingraad
- ◯ Class Representatives / Klasverteenwoordigers
- ◯ Prefects / Prefekte
- ◯ None / Geen
- ◯ I don't know / Ek weet nie
- ◯ Other: _____

11.

10. How long before learner council elections are notices of these elections distributed at your school? / Hoe lank voor verkiesings word kennisgewings van leerderraadsverkiesings by u skool uitgestuur ?

Mark only one oval.

- ◯ No notification / Geen kennisgewing
- ◯ One day / Een dag
- ◯ More than one day, but less than seven / Meer as een dag, minder as sewe
- ◯ One week / Een week
- ◯ Two weeks / Twee weke
- ◯ One month / Een maand

12.

11. When do prospective candidates get the opportunity to introduce themselves to the learners during the nomination procedure at your school? / Wanneer kry voornemende kandidate by u skool, die geleentheid om hulself aan die leerders bekend te stel tydens die nominasie prosedure?

Mark only one oval.

- ◯ No opportunity / Geen geleentheid
- ◯ Official launch / Amptelike bekendstellingsbyeenkoms
- ◯ Assembly in the Hall / Saalopening
- ◯ Other: _____

13.

12. How long before elections do prospective candidates get the opportunity to campaign at your school? / Hoe lank voor die verkiesing by u skool, kry voornemende kandidate geleentheid om veldtogvoering te doen?

Mark only one oval.

- ◯ No opportunity / Geen geleentheid
- ◯ A scheduled day / 'n Geskeduleerde dag
- ◯ More than one day, but less than seven / Meer as een dag, minder as sewe
- ◯ One week / Een week
- ◯ Two or more weeks / Twee weke of meer

14.

13. For what reasons may possible candidates be disqualified at your school? / Wat is die redes vir diskwalifisering van moontlike kandidate by u skool?

Mark only one oval.

- ◯ No disqualification. All learners have equal opportunity / Geen diskwalifisering nie alle leerders kry geleentheid
- ◯ Serious misconduct / Ernstige wangedrag
- ◯ Age / Ouderdom
- ◯ Demerits (Penalty points) / De-merietes (strafpunte)
- ◯ Other: _____

15.

14-A. Indicate the number of HEAD leaders in your school / Dui die aantal HOOFleiers in u skool aan

_____

16.

14-B. Indicate the number DEPUTY Leaders in your school / Dui die aantal ONDERhoofleiers in u skool aan

_____

17.

15. Indicate the persons who are counting the votes after the learner council elections at your school / Dui aan watter persone die stemme tel na afloop van die leerderraadverkiesing by u skool

Tick all that apply.

- [ ] Principal / Skoolhoof
- [ ] Deputy principal / Adjunkhoof
- [ ] Learner counci guardian / Leerderraadvoog
- [ ] Learner council representative (SGB) / Leerderraadverteenwoordiger (BL)
- [ ] Other: _____

SECTION B / AFDELING B

PRELIMINARY REMARKS PERTAINING TO THE ANSWERING OF SECTION B, C AND D.
This questionnaire serves to extract your own knowledge of the legal determinants of democracy, democratic principles and the learner council election process. Kindly note that there is no intention to test your competency on this matter. Please do consider each statement thoroughly and critically before responding.

VOORLOPIGE OPMERKINGS BETREFFENDE DIE BEANTWOORDING VAN AFDELING B, C EN D.
Hierdie vraelyste dien as opnames rakende u eie kennis oor die regsdeterminante van demokrasie, demokratiese beginsels, asook die leerderraadverkiesingsproses. Let asseblief dat die vraelys nie 'n toets vir u bevoegdheid is nie. Hou egter in gedagte dat elke stelling deeglike en kritiese oorweging verg, alvorens u die antwoord aandui.

In your opinion, how do you rate your own knowledge and comprehension of... / Na u mening, hoe evalueer u u eie kennis en begrip van…

18.

1. ... the nomination process of the learner council? / ... die nominasieproses van die leerderraad?

Mark only one oval.

- ◯ Almost no knowledge / Omtrent geen begrip en kennis
- ◯ Weak / Swak
- ◯ Good / Goed
- ◯ Excellent / Uitstekend

19.

2. ... the democratic principles pertaining to the participation of role players? / ... die demokratiese beginsel aangaande die deelname van rolspelers?

Mark only one oval.

- ◯ Almost no knowledge / Omtrent geen begrip en kennis
- ◯ Weak / Swak
- ◯ Good / Goed
- ◯ Excellent / Uitstekend

20.

3. ... the democratic principles pertaining to autonomous decision making? / ... die demokratiese beginsel aangaande outonome besluitneming?

Mark only one oval.

- ◯ Almost no knowledge / Omtrent geen begrip en kennis
- ◯ Weak / Swak
- ◯ Good / Goed
- ◯ Excellent / Uitstekend

21.

4. ... the democratic principles being influenced by those having authority at school? / ... die demokratiese beginsel aangaande beïnvloeding deur iemand in 'n gesagsposisie by die skool?

Mark only one oval.

- ◯ Almost no knowledge / Omtrent geen begrip en kennis
- ◯ Weak / Swak
- ◯ Good / Goed
- ◯ Excellent / Uitstekend

22.

5. ... the democratic principles pertaining to the ideal leadership characteristics of a candidate? / ... die demokratiese beginsel aangaande ideale leierseienskappe van 'n kandidaat?

Mark only one oval.

- ◯ Almost no knowledge / Omtrent geen begrip en kennis
- ◯ Weak / Swak
- ◯ Good / Goed
- ◯ Excellent / Uitstekend

23.

6. ... the democratic principles pertaining to the ideal nomination procedure? / ... die demokratiese beginsel aangaande die ideale nominasieprosedure?

Mark only one oval.

- Almost no knowledge / Omtrent geen begrip en kennis
- Weak / Swak
- Good / Goed
- Excellent / Uitstekend

24.

7. ... malpractices during the learner council election process? / ... wanpraktyke tydens die leerderraadverkiesingsproses?

Mark only one oval.

- Almost no knowledge / Omtrent geen begrip en kennis
- Weak / Swak
- Good / Goed
- Excellent / Uitstekend

25.

8. ... the election procedures of the learner council? / ... die verkiesingsprosedure van die leerderraad?

Mark only one oval.

- Almost no knowledge / Omtrent geen begrip en kennis
- Weak / Swak
- Good / Goed
- Excellent / Uitstekend

26.

9. ... the democratic principles? / ... die demokratiese beginsels?

Mark only one oval.

- Almost no knowledge / Omtrent geen begrip en kennis
- Weak / Swak
- Good / Goed
- Excellent / Uitstekend

27.

10. ... the provincial election guidelines for learner council elections? / ... die provinsiale verkiesingsriglyne vir leerderraadverkiesings?

Mark only one oval.

- ◯ Almost no knowledge / Omtrent geen begrip en kennis
- ◯ Weak / Swak
- ◯ Good / Goed
- ◯ Excellent / Uitstekend

28.

11. ... the provisions of the South African Schools Act pertaining to learner council elections? / ... die Suid-Afrikaanse Skolewet se bepalings aangaande leerderraadverkiesings?

Mark only one oval.

- ◯ Almost no knowledge / Omtrent geen begrip en kennis
- ◯ Weak / Swak
- ◯ Good / Goed
- ◯ Excellent / Uitstekend

29.

12. ... the school policy pertaining to learner council elections? / ... die skoolbeleid aangaande leerderraadverkiesings?

Mark only one oval.

- ◯ Almost no knowledge / Omtrent geen begrip en kennis
- ◯ Weak / Swak
- ◯ Good / Goed
- ◯ Excellent / Uitstekend

SECTION C / AFDELING C

To what extent do you differ or agree with the following statements? / Tot watter mate verskil of stem u saam met die volgende stellings?

30.

1. The principal should have a casting vote. / Die skoolhoof behoort 'n beslissende stem te hê.

Mark only one oval.

- ◯ I don't agree / Ek stem nie saam nie
- ◯ I agree / Ek stem saam
- ◯ I fully agree / Ek stem ten volle saam

31.

2. Educators should have a double vote. / Opvoeders behoort 'n dubbele stem te hê.

Mark only one oval.

- ◯ I don't agree / Ek stem nie saam nie
- ◯ I agree / Ek stem saam
- ◯ I fully agree / Ek stem ten volle saam

32.

3. Educators should have the majority vote./ Opvoeders behoort die meerderheid stem te hê.

Mark only one oval.

- ◯ I don't agree / Ek stem nie saam nie
- ◯ I agree / Ek stem saam
- ◯ I fully agree / Ek stem ten volle saam

33.

4. The parents of the school governing body should have an on influence the election process. / Die ouers op die skool se beheerliggaam behoort invloed oor die verkiesingsproses te hê.

Mark only one oval.

- ◯ I don't agree / Ek stem nie saam nie
- ◯ I agree / Ek stem saam
- ◯ I fully agree / Ek stem ten volle saam

34.

5. The learner council guardian should have the casting vote. / Die leerderraadvoog behoort 'n beslissende stem te hê.

Mark only one oval.

- ◯ I don't agree / Ek stem nie saam nie
- ◯ I agree / Ek stem saam
- ◯ I fully agree / Ek stem ten volle saam

35.

6. The learners in a specific grade should vote for the representatives of the relevant grade - grade 11 learners vote for grade 11 learners only. / 'n Spesifieke graad se leerders behoort vir daardie betrokke graad se verteenwoordigers te stem - graad 11 leerders stem slegs vir graad 11 leerders.

Mark only one oval.

- ◯ I don't agree / Ek stem nie saam nie
- ◯ I agree / Ek stem saam
- ◯ I fully agree / Ek stem ten volle saam

36.

7. All learners of the school should vote for all the candidates. / Al die leerders van die skool behoort vir al die kandidate te stem.

Mark only one oval.

- I don't agree / Ek stem nie saam nie
- I agree / Ek stem saam
- I fully agree / Ek stem ten volle saam

37.

8. Prospective candidates should receive leadership training prior to the election process. / Voornemende kandidate behoort voor die verkiesingsproses leierskapopleiding te ondergaan.

Mark only one oval.

- I don't agree / Ek stem nie saam nie
- I agree / Ek stem saam
- I fully agree / Ek stem ten volle saam

38.

9. Learner council members should be elected by portfolios. / Die leerderraadlede behoort volgens portefeuljes verkies te word.

Mark only one oval.

- I don't agree / Ek stem nie saam nie
- I agree / Ek stem saam
- I fully agree / Ek stem ten volle saam

39.

10. The learner council representative on the school governing body should be elected by the final learner council. / Die leerderraad se beheerliggaamverteenwoordigers behoort deur die finale leerderraad verkies te word.

Mark only one oval.

- I don't agree / Ek stem nie saam nie
- I agree / Ek stem saam
- I fully agree / Ek stem ten volle saam

40.

11. The elected representatives of the governing body should be elected by secret ballot. / Die gekose verteenwoordigers op die beheerliggaam behoort met geheime stemming verkies te word.

Mark only one oval.

- I don't agree / Ek stem nie saam nie
- I agree / Ek stem saam
- I fully agree / Ek stem ten volle saam

41.

12. Only existing class representatives should be eligible to serve on the learner council. / Slegs bestaande klasverteenwoordigers behoort op die leerderraad verkies te word.

Mark only one oval.

- I don't agree / Ek stem nie saam nie
- I agree / Ek stem saam
- I fully agree / Ek stem ten volle saam

42.

13. Only existing class representatives should serve on the governing body. / Slegs klasverteenwoordigers behoort op die beheerliggaam te dien.

Mark only one oval.

- I don't agree / Ek stem nie saam nie
- I agree / Ek stem saam
- I fully agree / Ek stem ten volle saam

43.

14. The counting of the votes should be conducted by a predetermined counting committee. / Stemtelling moet uitgevoer word deur 'n voorafbepaalde stemtel-kommitee.

Mark only one oval.

- I don't agree / Ek stem nie saam nie
- I agree / Ek stem saam
- I fully agree / Ek stem ten volle saam

SECTION D / AFDELING D

For each statement, indicate how often the following happen at your school. / Vir elke stelling, dui aan hoe gereeld die volgende by u skool gebeur.

44.

1. The learner council nomination process takes place democratically. / Die leerderraad se nominasieproses vind demokraties plaas.

Mark only one oval.

- Almost never / Amper nooit
- Seldom / Selde
- Often / Gereeld
- Nearly always / Amper altyd

45.

2. Learner council elections are conducted in a democratic manner. / Leerderraadverkiesings vind demokraties plaas.

Mark only one oval.

- Almost never / Amper nooit
- Seldom / Selde
- Often / Gereeld
- Nearly always / Amper altyd

46.

3. The deputy principal influences the learner council elections. / Leerderraadverkiesings word deur die adjunkhoof beïnvloed.

Mark only one oval.

- Almost never / Amper nooit
- Seldom / Selde
- Often / Gereeld
- Nearly always / Amper altyd

47.

4. The school policy of your school is consulted before elections. / U skool se skoolbeleid word geraadpleeg voor verkiesings.

Mark only one oval.

- Almost never / Amper nooit
- Seldom / Selde
- Often / Gereeld
- Nearly always / Amper altyd

48.

5. The article that deals with a representative learners' council in the Schools Act is consulted during learner council elections. / Die artikel wat handel oor die verteenwoordigende raad van leerders van die Skolewet word geraadpleeg met leerderraadverkiesings.

Mark only one oval.

- Almost never / Amper nooit
- Seldom / Selde
- Often / Gereeld
- Nearly always / Amper altyd

49.

6. Learner council elections take place in accordance with guidelines. / Leerderraadverkiesings vind volgens riglyne plaas.

Mark only one oval.

- ◯ Almost never / Amper nooit
- ◯ Seldom / Selde
- ◯ Often / Gereeld
- ◯ Nearly always / Amper altyd

50.

7. All relevant stakeholders take part in the election process. / Alle relevante belanghebbendes neem aan die verkiesingproses deel.

Mark only one oval.

- ◯ Almost never / Amper nooit
- ◯ Seldom / Selde
- ◯ Often / Gereeld
- ◯ Nearly always / Amper altyd

51.

8. Voters are allowed to make their own choice. / Kiesers word toegelaat om volgens eie keuse te maak.

Mark only one oval.

- ◯ Almost never / Amper nooit
- ◯ Seldom / Selde
- ◯ Often / Gereeld
- ◯ Nearly always / Amper altyd

52.

9. Learner council elections are influenced by parents who serve on the governing body. / Leerderraadverkiesings word beïnvloed deur die beheerliggaamouers.

Mark only one oval.

- ◯ Almost never / Amper nooit
- ◯ Seldom / Selde
- ◯ Often / Gereeld
- ◯ Nearly always / Amper altyd

53.

10. The previous learner council influences the learners council elections. / Die vorige leerderraad beïnvloed die leerderraadverkiesing.

Mark only one oval.

- ◯ Almost never / Amper nooit
- ◯ Seldom / Selde
- ◯ Often / Gereeld
- ◯ Nearly always / Amper altyd

54.

11. There are hidden agendas that influence the election process. / Daar is verborge agendas wat die verkiesingsproses beïnvloed.

Mark only one oval.

- ◯ Almost never / Amper nooit
- ◯ Seldom / Selde
- ◯ Often / Gereeld
- ◯ Nearly always / Amper altyd

55.

12. Learner council members are elected in accordance to political party affiliation. / Leerderraadlede word volgens party politieke affiliasie verkies.

Mark only one oval.

- ◯ Almost never / Amper nooit
- ◯ Seldom / Selde
- ◯ Often / Gereeld
- ◯ Nearly always / Amper altyd

56.

13. Prospective candidates have the opportunity to campaign and market themselves prior to the elections. / Voornemende kandidate kry die geleentheid om vooraf bemarking of veldtogvoering te doen.

Mark only one oval.

- ◯ Almost never / Amper nooit
- ◯ Seldom / Selde
- ◯ Often / Gereeld
- ◯ Nearly always / Amper altyd

57.

14. After elections, learner council members are utilised according to specific portfolios. / Ná die verkiesing word leerderraadlede in spesifieke portefeuljes aangewend.

Mark only one oval.

- Almost never / Amper nooit
- Seldom / Selde
- Often / Gereeld
- Nearly always / Amper altyd

58.

15. The principal influences the learner council elections. / Die prinsipaal beïnvloed die leerderraadverkiesings.

Mark only one oval.

- Almost never / Amper nooit
- Seldom / Selde
- Often / Gereeld
- Nearly always / Amper altyd

59.

16. Educators influence the learner council elections. / Die opvoeders beïnvloed die leerderraadverkiesings.

Mark only one oval.

- Almost never / Amper nooit
- Seldom / Selde
- Often / Gereeld
- Nearly always / Amper altyd

60.

17. Voting takes place by secret ballot. / Geheime stemreg vind plaas.

Mark only one oval.

- Almost never / Amper nooit
- Seldom / Selde
- Often / Gereeld
- Nearly always / Amper altyd

61.

18. Learner council elections are influenced by financially powerful parents. / Leerderraadverkiesings word beïnvloed deur ouers met geldelike 'mag'.

Mark only one oval.

- ◯ Almost never / Amper nooit
- ◯ Seldom / Selde
- ◯ Often / Gereeld
- ◯ Nearly always / Amper altyd

62.

19. Voter training is provided prior to the voting process. / Daar vind kiesersopleiding voor die verkiesingsproses plaas.

Mark only one oval.

- ◯ Almost never / Amper nooit
- ◯ Seldom / Selde
- ◯ Often / Gereeld
- ◯ Nearly always / Amper altyd

63.

20. Learner council elections are influenced by bullies at school. / Leerderraadverkiesings word deur boelies by die skool beïnvloed.

Mark only one oval.

- ◯ Almost never / Amper nooit
- ◯ Seldom / Selde
- ◯ Often / Gereeld
- ◯ Nearly always / Amper altyd

64.

21. The voting process is democratically exercised. / Die stemproses vind demokraties plaas.

Mark only one oval.

- ◯ Almost never / Amper nooit
- ◯ Seldom / Selde
- ◯ Often / Gereeld
- ◯ Nearly always / Amper altyd

Powered by
Google Forms

BYLAAG H

Verklaring deur taalkonsultant

VERKLARING

Hiermee verklaar ek,

Isabel M. Claassen (APBVert(SAVI)),

voltydse vryskutvertaler, taalversorger/redigeerder en taalkonsultant

van
Lawsonlaan 1367, Waverley, Pretoria
(selfoon 082 701 7922)

en

geakkrediteerde lid (No. 1000583) van die Suid-Afrikaanse Vertalersinstituut (SAVI)

dat ek die *taalversorging** gedoen het van die verhandeling

Demokrasie en leerderraadsverkiesings by openbare skole: 'n Onderwysregtelike perspektief

aan my voorgelê ter nakoming van die vereistes vir die graad

Magister Educationis in Onderwysreg

aan die Noordwes-Universiteit

deur

Anna-Marie Britz

E-posadres: ambritz@lantic.net

Datum afgehandel: 11 Maart 2019

Neem asseblief kennis dat die taalversorger geen verantwoordelikheid neem vir die korrektheid van stellings of argumente in die betrokke dokument, of vir veranderings wat na afhandeling van die taalversorging aangebring is nie. Let ook daarop dat inhoudsredigering nie deel uitmaak van die taalversorger se taak nie en dat dit inderdaad oneties is.